

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1936.

Första kammaren.

Nr 39.

Lördagen den 6 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 243 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.; samt

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 244 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 41.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om viss retroaktiv tillämpning av beslut rörande Linköpings stads placering i dyrortshänseende, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 147—149, första lagutskottets utlåtanden nr 45—47 och särskilda utskottets utlåtanden nr 1—3.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om kommunal fondbildning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner. *Lagförslag om kommunal fondbildning m. m.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 13 mars 1936 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 202, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om kommunal fondbildning;
- 2) lag angående användning i vissa fall av kommun eller annan samfällighet tillhörig egendom;
- 3) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;
- 4) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;
- 5) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

6) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

7) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm; samt

8) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.

I samband med dessa förslag hade utskottet till behandling förehåft i anledning av propositionen väckta motioner.

I de likalydande motionerna nr 342 i första kammaren av herr *Erik Anderson* och herr *Mannerskantz* samt nr 699 i andra kammaren av herr förste vice talmannen *Magnusson* och herr *Aronson* hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av ifrågavarande proposition ville på sätt i motionen anförts och med däri angivet undantag skärpa villkoren om två tredjedelars majoritet till att gälla samtliga beslut angående avsättning av medel till eller ianspråktagande av medel från såväl särskild fond som allmän fond ävensom beslut om stadga för varje särskild fond.

I motionen nr 343 i första kammaren av herr *Fredrik Ström* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition ville i kommunallagen intaga sådana i motionen angivna ändringar, att kommunal fondbildning i skatteutjämningssyfte medgäves, men i övrigt avböja den föreslagna regleringen av kommunal fondbildning eller under alla förhållanden vidtaga erforderliga förenklingar och begränsningar i den föreslagna regleringen.

I motionen nr 718 i andra kammaren av herr *Ossbahr* m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville besluta antingen att i kommunallagarna införa bestämmelser om kommuns skyldighet att bevara kapitaltillgångar och kommuns rätt att bilda skatteutjämningsfond av i huvudsak det innehåll i motionen angivits eller, därest detta icke nu låte sig göra, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till kommande riksdag framlägga förslag av nämnda innehåll.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte antaga åtta under punkten införda, med 1—8 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att

1) motionerna I: 342 och II: 699,

2) motionen I: 343 samt

3) motionen II: 718,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Reuterskiöld*, *Gustaf Adolf Björkman* och *Ossbahr*, som ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 och de i ämnet väckta motionerna, för sin del antaga i reservationen införda förslag till

lag om ändrad lydelse av 4 §, 23 § 2 mom. och 61 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet;

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

lag om ändrad lydelse av 4 §, 27 § 2 mom. och 56 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse i stad;

lag angående ändrad lydelse av 20 § 2 mom., 57 och 58 §§ lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse;

lag angående ändrad lydelse av 33 § 2 mom. och 45 § lagen den 20 juni 1924 om landsting;

lag angående ändrad lydelse av 4 §, 26 § 2 mom. och 47 § lagen den 15 juni 1935 om kommunalstyrelse i Stockholm; samt

lag om ändrad lydelse av 21 § 2 mom., 61 och 62 §§ lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm;

B) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad förut av utskottet föreslagits, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herr *Stendahl*, som ansett, att utskottet bort avstyrka förevarande proposition.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Då nu detta ärende står som nr 1 på dagens föredragningslista, må det ursäktas mig, om jag begagnar ärendets förstfödslo rätt på listan till att säga några orienterande ord i frågan. Ty innan debatten går vidare, kan det ju vara lämpligt att det säges några allmänna ord i det syftsmål, som jag nämnde.

Här är fråga om kommunal fondbildning. Vi ha i konstitutionsutskottets utlåtande angivit, att vi icke ha några bestämmelser om fondbildning vare sig i de äldre kommunallagarna eller i dem, som vi fingo i reviderat skick 1930. Men ur dessa lagars budgetbestämmelser har i varje fall pläгат utläsas ett förbud mot att i allmänhet anslå medel för utgifter, avseende ett senare år än det nästföljande. Enligt vedertagen uppfattning är emellertid fondbildning i vissa fall tillåten, ja, i några fall är fondbildning t. o. m. påbjuden enligt speciallagstiftning. I ett fall är det dock fullt klart, att fondbildning icke är medgiven — det är, när det gäller en skatteutjämningsfond.

Man har här sökt kringgå lagen och gått vägen över, så att säga, en dold fondbildning. Så veta vi alla, att man under goda år sökt taga utgiftsposterna högre än man behövt och inkomstposterna lägre än de belopp, som beräknats skola inflyta. Man har satt upp större belopp till oförutsedda utgifter, och man har tagit lånen på kortare tid. Detta är utvägar, som äro mycket vanliga och som kunna sägas tjäna detta skatteregleringssyfte. Frågan om fondbildningens klarläggande har emellertid länge varit uppe, och särskilt har det ansetts nödigt att få klara bestämmelser om rätten till fondbildning i skatteutjämningsyfte. Dessa strävanden ha pågått ända sedan år 1911, då riksdagen första gången avlät en skrivelse i frågan. Icke förrän år 1934 kom den framstöt från riksdagens sida, som har föranlett ett kommittéutlåtande, den kungl. propositionen och nu utskottets tillstyrkande utlåtande.

I det föreliggande förslaget till lag om kommunal fondbildning heter det i de inledande bestämmelserna:

»Kommun äger att, på sätt i denna lag föreskrives, för framtida ändamål avsätta medel till fond.

Sådan fond är:

särskild fond för tillgodoseende av särskilt, uttryckligen angivet kommunalt behov;

allmän fond för utjämning av skattetrycket mellan olika år; eller

tillfällig fond.»

Detta förslag har nu tillstyrkts av konstitutionsutskottet, men vi äro tre

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

reservanter, som anse, att behovet av kommunal fondbildning kunde täckas med den allmänna fonden i skatteutjämningsssyfte och att en bestämmelse om skatteregleringsfond borde kunna intagas i kommunallagarna — helt enkla bestämmelser, som kunna tillmötesgå de särskilda erinringar, vilka ha framkommit vid utremitteringen av de sakkunnigas förslag. Vi ha ansett, att det skulle vara tillräckligt med så enkla och koncisa bestämmelser, att det endast vid avsättning till fonden och uttagning av fonden skulle fordras kvalificerad majoritet. Vårt förslag lyder så:

»Kommun må, när skäl därtill äro, av behållningen avsätta medel till en skatteregleringsfond, därest utdebiteringen av allmän kommunalskatt för det nästföljande året kommer att understiga utdebiteringen för löpande år. Sådan fond må, i den mån så kan anses av förhållandena påkallat, användas till motverkande av höjning av utdebiteringen.»

Herr talman! Sedan jag nu yttrat dessa inledande ord skall jag be att få närmare utveckla våra, d. v. s. reservanternas, synpunkter.

Jag sade nyss, att fondbildning för vissa särskilda ändamål enligt praxis i vissa fall är tillåten och i några fall av speciallagstiftning t. o. m. påbjuden. Kammarens ledamöter ha säkerligen i den kungl. propositionen läst en redogörelse för hur det är, och denna redogörelse har antagligen förvånat ledamöterna lika mycket som den förvånade mig, när jag läste den första gången. Att allt detta kan tillåtas! Är allt detta verkligen praxis? Ja, då har genom denna redogörelse i den kungl. propositionen enligt min mening blivit klarlagt, att det numera verkligen är möjligt att åstadkomma särskild fondbildning utan några lagbestämmelser. Vad som anses möjligt och riktigt att få medelst en fondbildningslags paragrafer har tillgodosetts redan genom praxis och de särskilda speciallagsbestämmelserna. Det är särskilt en myndighet, som enligt mitt tycke har funnit det riktiga och korta ordet, då den säger, att detta ju icke är någon nyhet av praktisk betydelse för det kommunala livet. Tack vare den kungl. propositionens redogörelse för möjligheterna till fondbildning enligt praxis och enligt den speciella lagstiftningen torde redan nu vara klarlagt för alla de kommunalmän såväl i stad som på landet, vilka naturligtvis intresserat ha läst detta, vilka vägar de äga att gå för att komma fram till målet. Det är som en kodex, som vi ha att gå efter och där vi kunna slå upp och se: härintill få vi gå. Och det räcker ganska väl!

Förslaget innebär faktiskt en reglering av den kommunala finansförvaltningen, vilken reglering består av så mycket formföreskrifter och så mycket inskränkningar i fråga om den kommunala beslutanderätten, att det torde vara väl värt att övertänka, huruvida ett beslut i denna riktning kan vara nödigt och nyttigt. Vi reservanter ha icke ansett, att en bestämmelse om den särskilda fonden skulle vara nödvändig, men — och nu kommer jag till vad vi liksom alla andra anse vara det viktiga — vi äro också övertygade om, att bestämmelsen om en skatteutjämningsfond skulle vara till stor nytta. Och vi ha under frågans gång framåt trott oss se, att huvudsaken dock varit att få en utvidgning av den kommunala beslutanderätten för att möjliggöra en skatteutjämnande långtidsplanering av de kommunala finanserna. Det visar sig också i de inkomna yttrandena, att alla — både myndigheter och korporationer — tillstyrkt en lagstiftning, varigenom avsättandet till en fond för utjämning av skattetrycket mellan skilda år blir tillåtet. Men när vi gå med på detta, kunna vi dock icke finna annat än att de bestämmelser, som i den kungl. propositionen och utskottets godkännande utlåtande äro fogade vid den allmänna fonden, äro onödigt hårda. Vi finna dem vara för rigorösa och restriktiva, så att de rent av kunna motverka den i och för sig uppmuntransvärda tendensen att utjämna skattetrycket mellan skilda år. I den rikt-

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

ningen gå också åtskilliga av de i den kungl. propositionen återgivna yttrandena.

Vi reservanter ha således ansett, att det vore tillrådligt — såsom i ett yttrande särskilt föreslås — om en bestämmelse gäves av huvudsakligt innehåll, att kommunerna finge rätt att i goda tider avsätta medel för att taga dem i anspråk under dåliga tider. Jag vill alltså för reservanternas vidkommande förorda, att bestämmelsen införes i kommunallagarna. Vi ha ansett, att den bör vara enkel och att två tredjedelars majoritet i den ena eller andra riktningen skulle vara tillräcklig. När jag säger, att vi velat ha in bestämmelsen i kommunallagarna, innebär detta, att vi tillmötesgått åtskilliga synnerligen tungt vägande förslag i denna riktning. Om vi tänka på bestämmelserna i budgethänseende, så äro dessa i kommunallagarna tvenne korta och koncisa paragrafer. Men här föreslås nu, att vi skulle få en lag om fondbildning med elva paragrafer jämte en tilläggslag, allt omfattande hela fyra sidor — och detta för att tillrättalägga omständigheter, som enligt vårt förmenande icke behöva tillrättaläggas.

Vidare vill jag särskilt erinra därom — och dylika erinringar ha ju gjorts i avseende på många andra ärenden, som vi haft att handlägga — att de kommunala och övriga myndigheterna icke haft tillfälle att i lugn och ro överväga denna betydelsefulla lag, som sedan skall gälla för kommunerna i långliga tider. De sakkunnigas »promemoria», som den kallas, inkom till finansministern den 9 januari i år, och sedan blev det remisser, varvid vederbörande i allmänhet endast fingo åtta dagar på sig för att avge yttrande. Då kan man inte begära att prövningen skall bliva så grundlig, som man bör förutsätta för en lag, vilken skall bliva av bestående natur.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindmark: Herr talman! Den föreliggande propositionen har av majoriteten inom utskottet tillstyrkts i oförändrat skick. Enligt min mening är förslaget väl avvägt och fyller önskemålet på kommunalt håll i fråga om rätt till kommunal fondbildning.

I den reservation, som är avgiven av herr Reuterskiöld m. fl., framhålles, att de i lagförslagets § 2 givna bestämmelserna om särskild fond äro obehövliga, då praxis i dessa fall redan möjliggör sådan fondbildning. En del prejudikat med anledning av besvär över beslut om fondbildning kunna ju ge belägg för ett sådant påstående, men redan dessa klagomål visa, att icke enighet råder bland kommunalmännen om vad som är tillåtet eller icke tillåtet. Det torde vara av vikt att i kommunallagen slå fast, vad som på grund av sedvänja eller praxis betraktas som rätt.

Det viktigaste i hela lagförslaget är emellertid vad som i § 4 säges om allmän fond. Här möjliggöres för kommunen att under betryggande garantier mot missbruk avsätta medel för utjämnande av skattetrycket mellan ur skattesympunkt goda och dåliga år. Denna rätt förståndigt utnyttjad blir betydelsefull för kommuner med ojämnt och fluktuerande skatteunderlag. Sådana kommuner ha vi goett om i dessa konjunkturväxlande tider. Reservanternas under punkt 1) ha heller icke gått emot en lagbestämmelse om sådan art av fondbildning, ehuru deras uppläggning av frågan är en annan än utskottets. Enligt deras förslag skulle medel härtill, under vissa förutsättningar, kunna avsättas av föregående års eventuella kassabehållning. Fonden skulle heta »skatteregleringsfond»; denna ändring är ju rätt oväsentlig.

Enligt min mening innebär reservanternas förslag en försämring. Förutsättningen för att fondbildning skall kunna komma till stånd är enligt deras för-

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)
 slag, att den kommunala staten upprättas så i överkant, att en kassabehållning för sådant ändamål kan uppstå. Men detta skulle ju ge tillfälle till godtycke vid statens upprättande, vilket är så mycket mera betänkligt, om kommunen samtidigt är beroende av statens skatteutjämningsbidrag. Ansökning om sådant bidrag skall som bekant ingivas samma år som den kommunala staten upprättas. Enligt reservanternas förslag skulle rätten att fondera kassabehållning inträda, därest utdebiteringen av kommunalskatt för det nästföljande året komme att understiga utdebiteringen för löpande år. Någon maximering i fråga om kassabehållningens användning till fondbildning synes icke föreligga, vadan en mycket ringa nedgång i utdebiteringen lämnar möjlighet att fondera en kanske mycket stor kassabehållning.

På denna punkt anser jag reservanternas förslag vara alltför generöst.

Vid en jämförelse mellan de båda förslagen ger jag utan tvekan företräde åt Kungl. Maj:ts förslag. Den matematiska begränsning, som bestämmes i § 4, såväl i fråga om avsättning till allmän fond som rätt att använda fonderade medel, innebär, synes det mig, tillräcklig garanti mot missbruk av fondbildningsrätten. En fördel med reservanternas förslag är, att det är inarbetat i kommunallagarna. Med den omfattning, som Kungl. Maj:ts förslag fått, har nog detta icke varit möjligt, vadan bestämmelsernas inarbetande i kommunallagarna får anstå till dess en allmän revision av kommunallagarna kommer att ske.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Såsom framgår av den motion, som jag har väckt och som utarbetats i samförstånd med styrelsen för Stockholms stad, har jag icke kunnat i alla delar acceptera den linje, som föreligger i propositionen, och därför heller icke utskottsförslaget.

Vad kommunerna — och särskilt de större kommunerna — ha önskat, är att få en skatteregleringsfond, en allmän fond. Det är detta som varit av så stor betydelse. Däremot finnes redan i praxis möjlighet att skapa fonder, som motsvara de tillfälliga och särskilda fonder, som här skulle regleras. Denna praxis är av ofantligt mycket större värde än en reglering som den, vilken nu föreslås. En vida större rörelsefrihet, större möjlighet att handla efter läglighet, att fatta snabba beslut och att praktiskt upplägga saker och ting, som äro nödvändiga, särskilt för de större kommunerna, som ha stora industriella och ekonomiska företag, är med nuvarande förhållanden möjlig. Detta skulle i hög grad försvåras, om man lade även tillfälliga och särskilda fonden under dessa regler, som nu äro föreslagna. Däremot är den föreslagna allmänna fonden — skatteregleringsfonden — av synnerligen stor betydelse för alla städer och icke minst de stora städerna, och vi hälsa därför detta med synnerlig tillfredsställelse och glädje.

Såvitt man kan finna, skulle det för de större städerna vara tjänligast och bäst, om man kunde stanna vid att tillskapa den allmänna fonden och att låta med den särskilda och tillfälliga fonderingen anstå, antingen på så sätt, att om det vore av betydelse för de mindre kommunerna, man då gjorde en lagstiftning för dessa och undantog de större kommunerna, eller också att man finge en mera praktisk och mindre omständlig form än den, som här är föreslagen från utskottets sida.

För min del skulle jag kunna ansluta mig till reservanternas, herr Reuter-skiöld m. fl., utom i den punkten, där det gäller den kvalificerade majoriteten. Det förslag, som de här ha framlagt om att för avsättande av medel till skatteregleringsfond eller användande av sådan fond skall krävas två tredjedelars majoritet, tror jag skulle vara synnerligen olyckligt. Det bryter ju

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

också härvidlag mot Kungl. Maj:ts förslag, som icke föreskriver kvalificerad majoritet, när det gäller avsättning av medel, utan endast när det gäller användande.

Jag har fattat mig mycket kort, herr talman, då vi ju ha en ofantlig föredragningslista att genomgå. Jag ber nu att i enlighet med det yttrande, som Stockholms stad har avgivit i remiss, få yrka bifall till reservanternas förslag, dock med den ändringen av 23 § punkt i), som lyder »avsättande av medel till skatteregleringsfond eller användande av sådan fond», att densamma måtte lyda »användande av medel ur skatteregleringsfond» — att alltså för avsättande av medel icke kommer att erfordras kvalificerad majoritet.

Häri instämde herr *Bergström*.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag skall följa den siste talarens exempel och fatta mig mycket kort med hänsyn till den långa föredragningslistan. Med avseende på vad han sist anförde i fråga om den kvalificerade majoriteten vill jag säga, att detta ju är en sådan kompromiss, som man emellanåt måste finna sig i för att få ett förslag igenom. I övrigt vill jag endast yttra några ord som tillägg till vad herr Lindmark anförde; jag instämmer nämligen allt i vad han sade.

Reservanterna vilja vara med om en skatteutjämningsfond, men ingenting annat. Jag vill emellertid fråga, om man icke, som riksdagen många gånger uttalat, därjämte behöver just den särskilda fond, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Visserligen kunna vi redan nu göra en pensionsfond — den saken är alldeles uppenbar, men varför skall icke denna sak kunna legaliseras? Varför icke medgiva rätt att upplägga försäkringsfond? Många kommuner taga självrisker, och i följd därav erfordras laga rätt att skapa en sådan fond. Den förnyelsefond, som föreslås, skulle reglera ett för närvarande mycket osäkert förhållande. Jag vågar påstå, att en del kommuner emellanåt upptaga för höga avgifter å förnödenheter, som genom kommunala verk tillhandahållas, och på så sätt indirekt beskatta medborgarna. Frågan om den kommunala taxepolitiken är mycket viktig i den kommunala hushållningen, och det skadar icke, att man får den bättre än nu reglerad. Frågan om kassaförslagsfond behöver knappast diskuteras, emedan alla äro ense i denna sak.

Man har undrat, vad det av utskottet vindicerade uttrycket »förvärvande av viss ägodel» kan innebära — om det uteslutande hänför sig till stadsplanerreglering o. d. Jag hoppas dock, att vi alla förstå, vad som menas med »ägodel». Vi tala om ägodel överhuvud. En obligation t. ex. är naturligtvis en ägodel, såvitt jag förstår. Det bör emellertid icke vålla besvär att tolka begreppet »ägodel».

Den särskilda fondens behövlighet anser jag vara uppenbar.

Konstitutionsutskottets ordförande och de övriga reservanterna lita till sedvanerättens utveckling, även om den är olaglig eller mindre laglig. De som skola sköta kommunernas ekonomi ha dock behov av klara lagbestämmelser, så att de kunna undvika mer eller mindre angripliga handlingar och bli tillfälle att avgöra, vad som är rätt och vad som icke är rätt. Och nog är det trevligt att slippa skaffa sig prejudikat, och i stället i lagen få veta, vad som är tillåtet eller icke. För närvarande leva vi på detta område under en otrygghet, som är besvärande.

Jag vill också påstå, att den tillfälliga fonden fyller sin speciella uppgift, liksom också den särskilda fonden. Genom denna lagstiftning kunna åtskilliga nu förekommande knep förhindras. För närvarande kunna ju kommunerna bilda fonder, som användas för ändamål, vilka icke alltid tåla något

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)
skarpare dagsljus. Jag vill i det avseendet erinra, hur man kan skaffa folk hemortsrätt på andra håll — personer, som ur ekonomisk synpunkt icke äro angenäma att ha. Har man fonder, som äro mer eller mindre dolda och icke på något sätt lagligen reglerade, går sådant för sig, men detta är till skada för de kommuner, vilka äro i verklig mening laglydiga.

Jag betraktar det som en fördel, att vi med antagandet av denna lag snabbt få ordning, då den skulle träda i kraft redan den 1 juli i år och även få tillämpas på de fonder, som redan finnas. Härtill vill jag endast erinra, att riksdagen 1934 gjorde en så gott som enhällig framstöt i syfte att få en lagstiftning om kommunal fondbildning. Det är för övrigt en gammal historia, som vi, som äro något äldre i riksdagen, i över tjugo år varit med om att kräva.

Jag vill slutligen erinra om att konstitutionsutskottet så pass kraftigt som med 15 röster mot 4 tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Till sist ett par ord om reservanternas påstående beträffande sedvanerättens utveckling och att man bör vara belåten med den utveckling, som ägt rum genom praxis. De kommitterade, som beaktat denna sak, sammanfatta i propositionen på sid. 16 sin uppfattning om sedvanerättens utveckling sålunda: »Huruvida och i vad mån dessa medgivanden av fondbildning kunna anses vara uttryck för mera allmängiltiga principer, lärer ej vara möjligt att angiva.»

Jag tillåter mig, herr talman, hemställa, att kammaren måtte biträda utskottets förslag, vilket innebär ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag fullkomligt oförändrat i varje punkt.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är som bekant så, att det rätta icke alltid ligger hos en majoritet, även om den är mycket överväldigande. Det finnes ett gammalt uttryck, som säger, att minoriteten alltid har rätt, och det brukar jag trösta mig med, ty jag hör ofta till minoriteten. —

Beträffande det nu föreliggande förslaget har jag, herr talman, först och främst en allmän erinran att göra, och det är, att denna proposition av Kungl. Maj:t har förelagts riksdagen på finansdepartementets föredragning, ehuru det gäller en verklig kommunallag och som alla andra kommunallagar borde ha föredragits av ett helt annat departement. Det är icke fråga om en kommunal skattelag. Det är icke fråga om kommunal beskattning, utan det är fråga om bestämmelser i kommunallagen, som i regeringsformen klart anges avse den medborgerliga rätten att beskatta sig själv. Om här vore fråga om en allmän kommunalskattelag — ja, då skulle den gå genom finansdepartementet, men när det är fråga om en kommunallag, skall den inte dit. Och här är faktiskt inte fråga om annat än vanlig uttaxering och dess användning.

Jag kan därför icke finna, att det är rimligt och riktigt, att riksdagen utan vidare accepterar ett sådant lagförslag.

Det har också mycket riktigt remitterats till konstitutionsutskottet såsom de kommunala lagförslagen och icke till bevillningsutskottet som de kommunala skattelagarna. Men därmed förfaller också hela den här utbrytningen. Är det kommunallag, bör den kunna inarbetas i kommunallagarna, och därmed kommer jag också in på ett annat moment. Finansdepartementets lagskrivning är ju, som herr talmannen väl känner, icke väl känd. Den är känd för att vara ytterst invecklad, ytterst besvärlig, och i allmänhet bör man undvika att taga någon befattning med finansdepartementets lagtexter, om man vill så och säga älska något slags klarhet. Nu återverkar det på detta Kungl. Maj:ts och utskottets lagförslag.

Jag skall bara taga upp ett par punkter. På sid. 7 i utskottsbetänkandet

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

står det i sista punkten av 2 §: — »till bestridande av kostnaderna för förvärvande av viss ägodel, genomförande av visst företag eller upprättande av viss anstalt», — — — Ja, herr talman, nog har jag hört talas om ägodelar, och nog har jag hört talas om del av äga, och den siste ärade talaren tycktes gå in för att det här kunde vara fråga om både fastighet, obligationer och något annat. I utskottet har majoriteten läst det som *del av fastighet*, men jag tillstyrkte majoriteten att ändå höra sig för om den tolkningen var riktig. Får jag nu av den siste ärade talarens yttrande dra någon slutsats, måtte denna tolkning ha varit felaktig, och då gäller för uttrycket »förvärvande av viss ägodel», att det betyder vilket objekt som helst, som kan vara föremål för äganderätt. Är det klar och tydlig text, som kommunerna utan vidare skola tillämpa? Skickliga kommunalmän, som sitta i konstitutionsutskottet, ha icke alls läst det så, utan såsom del av en fastighet, en jordbit eller dylikt. På landet kan man göra det, men i städerna är det litet svårt att tala om ägodel i denna bemärkelse, därför att där skiljer man mellan stadsäga och tomt, och då skulle ägodel naturligtvis just bli del av stadsäga, men det kan icke heller vara meningen. Däremot är detta uttryckssätt typiskt för den lagstiftning, som finansdepartementet excellerar med. Ur denna synpunkt är det förklarligt, även om det icke är försvarligt.

Den »enkelhet», som utmärker lagtexten, får sin starka illustration i motiveringen. Om herr talmannen tillåter, skall jag bara läsa upp ett litet stycke ur den förklarande motiveringen, så får jag höra, huruvida kammaren finner, att denna förklaring är enkel, eller om man inte snarare i likhet med mig finner det mycket förklarligt, att om den blivit så invecklad, texterna måtte vara än värre.

Här heter det på sid. 4: »Bestämmelserna om allmän fond innebära, att utan underställning avsättning till sådan fond må ske, därest den utdebitering, som utan avsättning till allmän fond erfordras för nästföljande år, understiger medeltalet av vad som under de fem närmast föregående åren uttagits för varje skattekrone.»

Nå, det är ju relativt enkelt! »Genom avsättningen» — säger man så i fortsättningen — »må utdebiteringen av allmän kommunalskatt ökas med högst hälften av vad som skulle hava erfordrats för att uppbringa utdebiteringen till nämnda medeltal. Till förhindrande av att allmän fond blir större än förhållandena kräva föreskrives, att fonden icke får genom underställningsfri avsättning ökas utöver ett belopp motsvarande hälften av vad som närmast föregående år skolat täckas av kommunal progressivskatt och allmän kommunalskatt. Förbrukning av allmän fond utan underställning skall få ske, därest den utdebitering av allmän kommunalskatt för varje skattekrone, som utan användning av fondens medel erfordras för det nästföljande året, överstiger medeltalet av vad som under de närmast föregående fem åren utdebiterats för varje skattekrone.»

Jag förmodar, att kammaren omedelbart har klart för sig vad lagen stadgar i detta stycke och omedelbart har klart för sig, att denna kommentar till lagtexten är klar och tydlig och visar, att lagtexten är synnerligen utomordentlig! För min del kan jag icke finna, att den är det, och för min del kan jag i likhet med den förste ärade talaren icke heller finna, att något särskilt behov av dessa bestämmelser om särskilda fonder finnes. Vad man behöver är bestämmelser om en allmän fond, och dessa bestämmelser böra finnas i kommunallagarna. De böra icke finnas i en annan lag utan böra ordnas i enlighet med kommunallagarnas allmänna bestämmelser.

Det är ur den synpunkten, vi ha tillåtit oss i en reservation göra en liten omarbetning av Kungl. Maj:ts förslag genom att flytta ut vad som nu står i

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

denna särskilda lag och är av värde — det är bara det som avser den allmänna fonden — till de allmänna kommunallagarna. Därvid ha vi också tillåtit oss i den kommunala självstyrelsens intresse undvika underställning hos Kungl. Maj:t och i stället hållit oss till den kvalificerade majoriteten. Jag håller icke alls på att denna kvalificerade majoritet skall vara nödvändig även t. ex. för avsättande av medel, utan, såsom den föregående talaren yttrade, kan jag mycket väl vara med även på ändring härav, ehuru jag tror, att det är klokast att taga den formulering, som här är given.

Jag menar, herr talman, att skall man verkligen tillgodose ett behov, icke ett behov av nya lagar utan ett behov att få praktiska bestämmelser, då finns det ingen jämförelse mellan Kungl. Maj:t och utskottets förslag å ena sidan och reservanternas å den andra. Det är alldeles klart, att reservanternas förslag i detta fall, såvitt jag kan bedöma, är överlägset Kungl. Maj:ts förslag, både för att det är enklare och i princip riktigare och därför att det undviker alla överflödiga bestämmelser.

Nu är det så, att dessa särskilda fonder bero på praxis. Departementschefen har i sitt yttrande till protokollet anfört en hel del rättsfall från regeringsrättens praxis, som visa, att den uppfattningen är riktig. Departementschefen själv förs dock icke dra några slutsatser av detta. Det förstår jag mycket väl, då det är i finansdepartementet. Chefen för socialdepartementet hade kanske gjort det, men den omständigheten att chefen för finansdepartementet ej vågat dra några slutsatser av det material, som förelegat, hindrar icke, att detta material äger full beviskraft för det påstående, som reservanterna gjort, att denna fråga är reglerad genom praxis.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag vet inte, om en mycket lång diskussion i denna sak kan klara upp läget. Det är så, att denna fråga har en lång lidandeshistoria, och det är naturligtvis ingen tillfällighet, om meningarna på åtskilliga punkter äro mycket delade. Jag kan mycket väl förstå, att för vissa kommuner såsom Stockholm och vissa större städer en hel del av de bestämmelser, som äro medtagna, förefalla relativt överflödiga. Jag kan till och med förstå, att man i dessa städer anser det nästan som en prestigefråga, att man på egen hand skall få ordna med hur mycket man vill avsätta och hur mycket man vill taga i bruk. Därför är naturligtvis också reservationen på denna punkt om den allmänna fonden ganska tilltalande för reservanterna, fast jag väl förstår, att de icke vilja ha två tredjedels majoritet. Men om man följer de yttranden, som inkommit, och de önskemål, som tidigare framställt, finner man, att från en mängd håll har tillräkts den allra största försiktighet, när det gäller att gå fram på denna nya väg. Det är ingen tillfällighet, att frågan så sakta arbetar sig fram. Det har berott på att alla möjliga betänkligheter rests mot att på det sättet låta kommunerna göra avsättningar och handskas med skattebetalarnas medel på sätt man icke tidigare haft rätt till. Jag tror, man får komma ihåg denna bakgrund, när man går att bedöma Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag, som stöder sig på de sakkunniga.

Då herr Reuterskiöld finner dessa sakkunniga så klen utrustade, tror jag, han begär ett misstag, om han förmenar, att det beror på att de äro knutna till finansdepartementet. Det har varit på det viset, att framstående jurister i vår svenska juristkår gått från det ena hållet till det andra. Jag tror, att herr Reuterskiöld gör ett något oöverlagt angrepp på alla dessa sakkunniga, om han tänker sig, att han bara riktar sig mot dem, som händelsevis kommit att tjänstgöra på finansdepartementets lagbyrå. För övrigt torde han ha upp-

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

täckt, att de herrar, som utarbetat detta förslag, icke höra till finansdepartementets ordinarie anställda, utan äro tagna bland andra, såvitt jag förmodar, enligt herr Reuterskiölds mening mera kvalificerade jurister, som vårt land kan uppvisa.

Det är som sagt beroende på sakens natur, de betänkligheter, man rest mot att släppa lös en sådan fonderingsmöjlighet, att de relativt invecklade — det erkänner jag gärna — bestämmelserna både rörande avsättning och ianspråkstagande av avsatta medel nu kommit till stånd. Men ingen, som läst de över förslaget avgivna yttrandena, kan dölja för sig, att den allmänna meningen bland kommunerna nog är den, att en sådan begränsning är väl befogad. Jag tror, att herr Källman pekade på den punkten, när han sade, att ingen vet i vilken utsträckning kommunerna skulle ha rätt att vid en omedelbar liten sänkning av utdebiteringen göra stora avsättningar, som sedan skulle komma till användning, om man följer reservanternas förslag och särskilt om man skulle följa det i den form, som förordades av herr Fredrik Ström, genom att man stryker bestämmelsen om två tredjedels majoritet.

Vad jag vill säga är således, att om den allmänna fondens önskvärdhet råder det på intet håll delade meningar. Att bestämmelserna rörande den allmänna fonden innehålla vissa restriktioner är beroende på de betänkligheter, som från olika håll rests mot att gå för långt i att ge kommunerna frihet. När man kommer över till de särskilda fonderna, ha även där naturligtvis betänkligheter rests, men jag tror, jag vågar säga, att den allmänna uppfattningen bland dem som yttrat sig är den, att dessa regler äro behöfliga. Det förefaller i alla händelser, som om icke från t. ex. de större städernas sida, som anse, att reglerna äro överflödiga, det borde resas något motstånd mot att ändå tillämpa dessa regler, som för landet i övrigt anses behöfliga. Det kan väl icke gärna vara tal om att, om utskottets förslag skulle väcka betänkligheter, man då utan ny prövning skulle ansluta sig till det förslag, som reservanterna nu ha utformat. I så fall måste väl saken tagas upp till förnyat övervägande och ett nytt förslag framkomma. Detta vore att beklaga, när riksdagen uttalat sig med sådan bestämdhet om den skyndsamhet, med vilken man önskade, att detta förslag skulle framläggas. Jag skulle tro, att när konstitutionsutskottets majoritet, som ju är mycket stor och innefattar mycket erfarna kommunalmän, i detta fall kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag, det torde innebära en ganska god garanti för att detta förslag under förhandenvarande omständigheter är avvägt på det lämpligaste sätt, även om naturligtvis inte alla ha kunnat få sina önskemål tillgodosedda.

Jag hoppas sålunda, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr Källman: Konstitutionsutskottets ordförande försökte förskräcka kammaren genom att upprepa de tunga satser, som reglera vissa bestämmelser. Jag vill i det avseendet, varom här är fråga, erinra, att principiellt är detta samma sak, som gäller för skogsaccis och skatteutjämning. Det är ungefär samma regler, som vårt folk är ganska förtroget med ute i bygderna.

Herr Ström, Fredrik: Jag skulle vilja hemställa till dem, som överhuvud ha hand om kommunala saker i respektive regeringar, vare sig det är den ena eller andra färgen på dessa regeringar, att de, när det gäller dessa kommunala saker, måtte i sina utredningar även rådföra sig med erfarna kommunalmän och icke endast anlita statlig expertis, ty jag tror, att åtskilliga svårigheter skulle kunna undvikas, om man lade utredningarna på en mera vidsträckt och allsidigare basis än vad som i allmänhet sker sedan många år tillbaka. De större städernas ställning blir, om denna lag går igenom, sådan utskottet

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)
framlagt den, ofta så svår, att de förvisso föredraga avslag på alltsammans och en ny utredning med nya förslag, därest man icke kan slippa dessa orimliga regler för de särskilda och de tillfälliga fonderna. Vi vilja mycket gärna ha den allmänna fonden, men den byråkratiska apparaten i fråga om de både andra fonderna blir av den tyngd och medför sådana svårigheter för de större städerna, att man står inför risken i vissa fall av ett uppstoppande av verksamheten under någon tid, därför att tillfällena till överklagning och mycket annat bli så många och så vida, att man kan befara de allra största svårigheter.

Jag har emellertid begärt ordet för att komplettera mitt yrkande i så måtto, att yrkandet om bifall till reservanternas förslag, med den ändring, jag föreslagit i fråga om 23 § punkt i), även måtte omfatta 23 § mom. 2 i förslaget till lag om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i lag om kommunalstyrelse i stad, detsamma i punkten h) rörande lag om församlingsstyrelse, detsamma i fråga om lag ang. landsting 33 § punkt i), detsamma i fråga om lag ang. kommunalstyrelse i Stockholm 26 § punkt h) och i fråga om lag ang. församlingsstyrelse i Stockholm 21 § punkt h). Det är precis konsekvent genom hela lagförslaget.

Herr Stendahl: Herr talman! Som herrarna kanske ha observerat, har jag tillåtit mig att till detta konstitutionsutskottsbetänkande foga en reservation, som går ut på rent avslag. Jag skall tillåta mig motivera den ståndpunkt, som ligger bakom detta avslagsyrkande.

Propositionen går i stort sett ut på att man i goda tider skall samla i lådorna för kommande dåliga tider, och om en sådan uppfattning är ju åtminstone enligt min mening i stort sett icke annat än gott att säga. Resultatet blir emellertid i detta fall givet högre skatter under goda tider än vad man egentligen behöver. Sedan komma vi till de dåliga tiderna. Det är väl ingen, som tror på allvar och vill hävda, att därför att vi kanske samlat en del i de goda tiderna i kommunerna, d. v. s. kommunerna ha samlat en del penningar under de goda tiderna, detta kommer att minska skattetrycket under verkligt dåliga tider. Då kan man vara alldeles säker på att motiveringen för de högre och mycket höga skatterna blir den: tiderna äro så dåliga, det finns så mycket elände, så det är icke värt, att herrarna säga något, utan var bara så god och betala! Resultatet blir då höga skatter i dåliga tider, höga skatter i goda tider, drägliga skatter aldrig. Det är nu en ståndpunkt, som inte särdeles roar mig, och det är alldeles säkert något, som åtminstone jag med min röst inte vill bidra till. Det är också därför jag helst skulle velat yrka avslag på det hela.

Nu vet jag mycket väl, att om jag skulle ställa det yrkandet i kammaren, går det icke, och under sådana förhållanden har jag ju ingen som helst anledning att splittra oppositionen, och därför, herr talman, skall jag — icke därför att jag icke anser, att min ståndpunkt i utskottet är riktig i och för sig, utan därför att jag som sagt icke vill splittra oppositionen — underlåta att göra något yrkande.

Herr statsrådet **Wigforss:** Jag vill med anledning av herr Stendahls yttrande påpeka för kammarens ledamöter, att om man har den uppfattningen som herr Stendahl, att även den allmänna fonden i grund och botten är skadlig, skall man allra minst rösta för reservationen, ty reservationen innebär att man lämnar möjligheterna öppna på ett helt annat sätt än i det förslag, som föreligger i propositionen och utlåtandet. Det man klagat på från den sidan, som nu får ett överraskande stöd från herr Stendahl, är just, att reglerna äro

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)

så snäva, att man icke i tillräcklig grad kan fondera skattemedel under goda tider. Sålunda, på den punkten tror jag, det är en mycket underlig koalition, som åstadkommes.

Vad herr Fredrik Ströms anförande beträffar är det mig alldeles ofattbart, hur man kan framställa förslaget om regler rörande de särskilda fonderna såsom något slags hinder för kommunerna att vidtaga förnuftiga fonderingsåtgärder. Först uppräknas fyra eller fem olika fall, där man enligt vanliga regler kan utan någon som helst svårighet, alltså på egen hand göra sådan fondering. Det är endast för den händelse man vill skrida till något alldeles speciellt, som man behöver fatta särskilt beslut och då får underställa det Kungl. Maj:t. Sådan avsättning, som avser beredande av pension, olycksfallsersättning eller sjukunderstöd åt personer i kommunens tjänst eller av pension åt deras efterlevande, får ske i den ordning, som eljest stadgas för kommunala beslut. Detsamma gäller vid täckande av förlust, som genom skada å kommun tillhörig egendom eller annorledes kan komma att tillskyndas kommunen o. s. v., — den s. k. försäkringsfonden, vidare den s. k. förnyelsefonden och kassaförslagsfonden samt avsättning till bestridande av kostnaderna för förvärvande av viss ägodel, vilket herr Reuterskiöld förvånade sig över. Alltså all denna, redan tillämpade avsättning till fonder får ske i den ordning, som annars gäller för fattande av kommunala beslut, och endast om man vill skapa en alldeles särskild fond eller använda medel för annat än det därmed avsedda ändamålet, får man gå till denna underställning.

Det förefaller mig mycket naturligt, om man t. ex. från Stockholms sida finner, att man bör kunna klara den saken på egen hand utan att gå till Kungl. Maj:t, liksom jag mycket väl kan förstå, att Stockholms stad tycker, att en underställning av lånefrågor är alldeles onödig, ty Stockholm är en så stor kommun, att den kan betraktas som en stat i staten. Jag säger ingenting därom, men inte skall man av sådana skäl överdriva dessa invändningar och dra ga slutsatser, som absolut icke ha någon grund i verkligheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Reuterskiöld m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Ström, Fredrik*, att kammaren skulle godkänna reservanternas förslag med den ändring, att de i 23 § 2 mom. i) av förslaget till lag om ändrad lydelse av 4 §, 23 § 2 mom. och 61 § lagen den 6 juni 1930 om kommunalstyrelse på landet ävensom på motsvarande ställen i reservanternas övriga lagförslag förekommande orden »avsättande av medel till skatteregleringsfond eller användande av sådan fond» utbyttes mot »användande av medel till skatteregleringsfond».

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman, Gustaf Adolf*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Lagförslag om kommunal fondbildning m. m. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Reuterskiöld m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen ävensom en i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 4 mars 1936 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 98, vari Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen.

I samband med förevarande proposition hade utskottet förehaft en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 312, av herr *Carl Carlsson*, vari hemställts om avslag å propositionen.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet anfört:

»Föredragande departementschefen har till stöd för det framlagda grundlagsförslaget framhållit, att genom dess antagande av innevarande och nästkommande års riksdagar den fördelen skulle vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras så snart utredningen därom blivit slutförd. Det synes utskottet emellertid riktigt och välbetänkt, att en avvaktande hållning intages i den föreliggande grundlagsfrågan. Reformen av krigslagstiftningen är icke av så brådskande natur, att spørgsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna bör göras till föremål för prövning redan nu. Det är tvärtom av vikt, att frågan härom först upptages till bedömande i samband med att ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande förelägges riksdagen. Härtill kommer, att en genomgripande omdaning av vårt lands försvarsväsen är förestående samt att frågan om humanisering av den militära strafflagstiftningen ännu väntar på sin lösning, vilket jämväl talar för ett uppskov med den föreliggande grundlagsfrågan. Utskottet hemställer därför, att riksdagen med bifall till motionen I: 312 ville avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Hallén, Oscar Gottfrid Karlsson, Sandegård, Västberg, Anders Andersson, Borg, Andersson* i Igelboda, *Fast* och *Andersson* i Malmö, under åberopande av vad departementschefen anfört, yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! När frågan om de nuvarande krigsdomstolarna förbereddes till föreläggande för 1933 års riksdag, avstyrktes lagförslaget av lagrådet på grund av konstitutionella betänkligheter, då krigsdomstolarna omnämndes i grundlagarna på ett sådant sätt, att man ansåg grundlagarna böra ändras samtidigt som man genomförde den nya allmänna lagstiftningen. Jag var icke av denna mening, utan framlade förslaget för

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

riksdagen och fick för min mening understöd av andra kammaren, som godkände den kungl. propositionen. För denna mening hade jag även stöd på mycket förnämligt statsrättsvetenskapligt håll. Första kammaren avslö emellertid propositionen, varigenom frågan föll vid den riksdagen. I lagutskottets utlåtande i denna fråga erinrades om dess nära sammanhang med den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten av en humanisering av strafflagen för krigsmakten, och vid behandlingen av frågan här i kammaren framhölls också önskvärdheten av att dessa båda frågor, strafflagsfrågan och domstolsfrågan, skulle komma till behandling samtidigt. Med anledning härav igångsatte också Kungl. Maj:t en utredning angående en revision av strafflagen för krigsmakten, och de tillkallade sakkunniga ha redan avlämnat ett principutlåtande i den frågan. Meningen är också, att utredningen skall fullföljas, och inom något år bör resultatet föreligga i form av ett nytt lagförslag. När då denna fråga blir färdig att föreläggas riksdagen, måste ju återigen uppstå detta spörsmål, huruvida grundlagen lägger hinder i vägen för en lagstiftning på den militära domstolsorganisationens område. För min del hyser jag fortfarande den uppfattningen, att så icke är fallet, men för att tillmötesgå dem som hysa betänkligheter på denna punkt lyckades jag förvärva en av våra allra främsta experter på grundlagarnas område för att få till stånd en utredning angående sådan jämkning uti grundlagens bestämmelser, att de icke längre skulle utgöra något hinder för en sådan lagstiftning. Det förslag, som därvid utarbetades, innebar icke något ständpunktstagande till frågan, huruvida krigsdomstolarna skola bestå eller inte; det avsåg utslutande en rent formell jämkning, åsyftande att man skulle kunna, när frågan föreligger utredd, skrida till denna lagstiftning, utan att några uttryck i grundlagen skulle utgöra hinder.

Propositionen framlades också i enlighet därmed, och jag kan ju icke neka till, att jag blev överraskad över att inte majoriteten inom konstitutionsutskottet har begagnat sig av detta tillfälle att undanröja den olägenhet, som sålunda har förelegat. För min del har jag ju ingen anledning att driva propositionen. Jag tror att frågan kan ordnas i alla fall. Erbjudandet har icke accepterats av dem som hysa betänkligheter. Skulle detta leda till att hela frågan därigenom fördröjes ett eller annat år, så blir det ju naturligtvis också en överkomlig sak, och riksdagen får själv bestämma hur den vill ha det.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Då jag, såsom konstitutionsutskottet i sitt utlåtande på sid. 2 upplyser, har varit bland de tillkallade s. k. sakkunniga vid denna frågas beredning, har jag ansett mig böra säga några ord i anledning av utskottets betänkannde.

Utskottet går ut ifrån, att man genom detta lagförslag öppnar dörrarna för krigsdomstolarnas avskaffande. Lagförslaget är emellertid från min synpunkt skrivet så, att dörrarna icke alls skulle öppnas för detta, utan endast en städningsåtgärd äga rum i grundlagen. Såsom departementschefen själv nyss erinrat, har det rått olika meningar om huruvida grundlagen i sin nuvarande lydelse lägger hinder i vägen för ett avskaffande av krigsdomstolarna eller icke. För min del har jag — liksom konstitutionsutskottet — ansett, att så är fallet, på grund av skäl, som jag här inte behöver gå in på. Å andra sidan har min kollega i Lund, professor Malmgren, uttalat sig i alldeles motsatt riktning och åberopats av departementschefen, då denne framlade sitt förslag om krigsdomstolarnas avskaffande. Det har då, herr talman, synt mig vara en ganska naturlig åtgärd, att man anordnar en sådan avfattning av grundlagen, att tvisten om huruvida den lägger hinder i vägen eller icke

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

blir löst utan samband med själva lagfrågan om krigsdomstolarnas vara eller icke vara.

Personligen delar jag den uppfattningen, att krigsdomstolarna skola bevaras, och om jag på minsta sätt trodde eller tänkte, att denna grundlagsändring skulle vara inledningen till krigsdomstolarnas avskaffande, skulle jag naturligtvis ställa mig på utskottets ståndpunkt. Utskottet har emellertid ställt sig på denna materiella ståndpunkt, och den kan jag ju förstå. För min del innebär emellertid detta icke något som helst ställningstagande i fråga om krigsdomstolarna utan, som jag sade, herr talman, endast en ständningsåtgärd. Man tar bort sådana uttryck i grundlagen, vilka man formellt måste anse som hinder för krigsdomstolarnas avskaffande, ehuru det aldrig varit grundlagens mening, att de skulle ha en sådan karaktär. Det förefaller mig vara en mycket rimlig och naturlig åtgärd, att man skriver grundlagen sådan, att den blir neutral i den frågan, då den här icke har något annat syfte. Detta är orsaken till att jag tror, att det vore synnerligen lyckligt, om det framlagda förslaget kunde genomföras. Detta medför icke på minsta vis krigsdomstolarnas avskaffande, det medför allenast att icke en eventuell majoritet av den mening, som herr statsrådet uttalat, skulle emot grundlagen genomföra det. Vi kunna ju icke hindra en majoritet i riksdagen att säga, att grundlagen icke lägger hinder i vägen. Departementschefen säger så, och får han majoritet i båda kamrarna, åsidosätter man grundlagen enligt min mening. Det är sådana klatschar på grundlagen, som undergräva dess auktoritet, och det är följaktligen, herr talman, till bevarande av grundlagens auktoritet, som jag tillåtit mig vara med om detta förslag.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Sedan nu chefen för justitie-departementet förklarar, att han icke hade någon anledning att driva den kungl. propositionen, och herr Reuterskiöld, att hans medverkan i sakkunnigutredningen endast vore att fatta som en ständningsåtgärd i avseende å grundlagen, är det icke många ord att säga från utskottets sida. Jag vill emellertid framhålla, att med den föreslagna lagändringen avses ju att avskaffa själva krigsdomstolsbegreppet i grundlagen, så att en reform beträffande krigsdomstolarna kan införas utan vidare grundlagsändring. Vi i utskottet, som i likhet med den siste ärade talaren hålla på krigsdomstolarna, ha icke ansett, att man redan nu borde taga ett steg, som möjliggjorde att man skulle kunna, när frågan om krigsdomstolarnas reformering kan komma fram, utan vidare uppnå det avsedda resultatet. Vi anse, att man mycket väl kan ha kvar detta militära inslag i högsta domstolen, och först när de övriga preliminära åtgärderna äro vidtagna — varvid vi, som nu bilda konstitutionsutskottets majoritet, säkerligen komma att säga nej — kan tiden vara mogen för en grundlagsändring.

Jag ber, herr talman, utan att nu behöva klarlägga våra åsikter om krigsdomstolarna att, som frågan ligger i denna minut, endast få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Inte heller jag skall taga upp någon diskussion om krigsdomstolarnas vara eller icke vara, då den frågan ju icke hör hemma i detta sammanhang. Här gäller det ju endast att få en sådan förändring av uttrycken i grundlagstexten, att den även enligt deras mening, som anse den nuvarande formuleringen lägga hinder i vägen för avskaffandet av krigsdomstolarna, icke skall utgöra ett sådant hinder, för den

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

händelse riksdagens majoritet skulle vilja besluta avskaffandet av de särskilda krigsdomstolarna.

Som här förut påpekats, föreligga ju ibland experter på detta område delade uppfattningar om huruvida den nuvarande formuleringen verkligen utgör ett sådant hinder eller icke. Propositionens framläggande har, som statsrådet nys redogjort för, varit avsett att taga bort ett sådant formellt hinder, som nu anses föreligga. Jag skall, herr talman, icke vidare gå in på någon debatt i frågan. Jag tycker det skulle vara en klok och förnuftig åtgärd att företaga den ändring, som nu är föreslagen, och jag ber därför, herr talman, att med dessa ord endast få yrka bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen, vilket betyder bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, ber jag att få säga några ord. Jag vill då först erinra om att när riksdagen år 1932 begärde utredning om avskaffande av krigsdomstolarna, uttalades samtidigt, att denna utredning även skulle omfatta undersökning om en revision av nuvarande krigslagstiftning. Vid 1933 års riksdag förelåg en kungl. proposition, i vilken föreslogs, att krigsrätterna skulle indragas, men däremot hade Kungl. Maj:t ej framlagt något förslag om en revision av krigslagstiftningen i den riktning, riksdagen begärt. I stället föreslogs i den kungl. propositionen ökad befogenhet för militärbefälhavare att tilldela s. k. disciplinär bestraffning. Enligt min uppfattning skulle en sådan åtgärd ha inneburit en avsevärd försämring i rättsförhållandet för krigsmanskapet. Jag hade därför hoppats, att när statsrådet och chefen för justitiedepartementet en gång skulle framlägga sitt förslag, detta skulle utgöra ett detaljerat förslag till lösning av problemet i dess helhet och icke en styckning av detsamma. Det rör sig nu, säger man, endast om en bagatell: att få klart besked om vad grundlagen menar med uttalanden om krigsdomstolarna.

Om jag sålunda hyste förhoppning om att förslaget, när det en gång kom fram, skulle gå i den riktning, för vilken riksdagen uttalade sig 1932, måste jag säga, att detta förslag för mig innebär en fullkomlig besvikelse. I den kungl. proposition, som nu föreligger till behandling, framhålles, att genom dess antagande skulle den fördelen vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras, så snart utredningen därom blivit slutförd. Jag delar till fullo utskottets uppfattning, att en reform av denna innebörd bör upptagas till bedömande i samband med att ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande förelägges riksdagen. Därtill kommer också frågan om en humanisering av den militära strafflagstiftningen, som ännu väntar på sin lösning.

Enligt min uppfattning böra alla dessa frågor lösas i ett sammanhang. Det är ett rimligt krav, när man fordrar att få se, huru det nya, som skall ersätta ett förutvarande system, ser ut i verkligheten, men därom saknar man för närvarande all kännedom. Då utredning för närvarande pågår om en ombildning av hela vårt rättegångsväsen och en humanisering av strafflagen för krigsmakten jämväl står på dagordningen, torde brådstörtade åtgärder icke böra vidtagas för krigsdomstolarnas avskaffande. Tvärtom synes det vara allt skäl att tills vidare i avvaktan på den allmänna rättegångsreformens genomförande bibehålla en organisation av krigsdomstolarna, som visat sig vara praktisk och som beträffande förmågan att fylla sin uppgift torde kunna mäta sig med de allmänna domstolarnas.

Ett annat skäl, som också talar för ett bibehållande av krigsdomstolarna tills

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

den pågående utredningen slutförts, är att värnpliktstjänstgöringen med all sannolikhet kommer att förlängas, varför det finnes skäl antaga, att domstolarnas arbetsbörda ytterligare blir ökad. Särskilt avseende bör härvid fästas vid det förhållandet, att en betydande del av de personer, som ställas under åtal vid krigsdomstol, utgöras av värnpliktiga i åldern 20—25 år. Att specialdomstolar med särskild kännedom om förhållandena vid truppförbanden och flottan äro i verksamhet för att avgöra de förseelser, som mången gång av ungdomligt övermod eller okynne bli begångna under tjänstgöringstiden, torde vara synnerligen lämpligt. I icke ringa omfattning kunna krigsrätterna sägas vara ett slags särskilda ungdomsdomstolar.

Herr talman! Då det med fullt fog kan göras gällande, att de utredningar, som av riksdagen begärts i samband med utredningen om avskaffandet av krigsdomstolarna, ännu ej slutförts och då hela vårt rättegångsväsen är föremål för omarbetning, synas inga skäl för närvarande föreligga för att nu bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror att kammaren handlar klokt, om den i dag intar samma ståndpunkt, som den gjorde 1933, ty enligt mitt förmenande föreligger här ingen brådska. Frågan bör lösas i ett sammanhang i enlighet med vad riksdagen föreslog 1932, när den gick in för en utredning av dessa frågor.

Detta gör, herr talman, att jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Såsom framgick redan av mitt förra anförande, har jag alldeles samma mening som den siste ärade talaren, att hela detta frågekomplex bör lösas i ett sammanhang: frågan om strafflagen för krigsmakten, frågan om de disciplinära bestraffningarna och frågan om krigsdomstolarna. Det föreföll emellertid som om den ärade talaren hade den uppfattningen, mot vilken både jag och herr Reuterskiöld nyss polemiserade, att den nu föreslagna ändringen i grundlagen skulle innebära något prejudicerande av frågan, hur riksdagen framdeles skall komma att ställa sig till krigsdomstolarna. Liksom den siste ärade talaren hyser jag också större intresse för frågan om humanisering av strafflagen för krigsmakten än för processordningen och domstolsorganisationen, och jag vill endast fästa uppmärksamheten på — det var därför, jag begärde ordet, herr talman — att det är sannolikt, att man genom att avslå den nu föreslagna grundlagsändringen kommer att med ett par år fördröja den humanisering av strafflagen, för vilken både herr Carlsson i Gävle och jag intressera oss.

Herr **Branting**: Herr talman! I samband med framläggandet av den stora försvarspropositionen nr 225 hemställde jag jämte några andra i en särskild motion om vissa åtgärder för krigsmaktens demokratisering. Det anfördes där bland annat följande: »Till problemkomplexet angående krigsmaktens demokratisering höra även diverse spörsmål, berörande den militära rättsskipningen, häri inbegripet en omarbetning av strafflagen för krigsmakten samt ett avskaffande av de särskilda krigsdomstolarna under fredstid.»

»Vid många tillfällen har förut i riksdagen anförts synpunkter och skäl, som tala för en omorganisation av den militära rättsskipningen. Man har sålunda med fog gjort gällande, att samma principiella grunder, som föranlett statsmakterna att i allmänhet frångå systemet med specialdomstolar, även kunna åberopas för krigsdomstolarnas avskaffande. Från demokratiskt håll har framhållits vådan av, att krigsmakten mer eller mindre är organiserad

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

såsom en stat i staten, skild från det övriga samhället genom sina särskilda lagar och domstolar, sin speciella hedersuppfattning och livsföring. Krigslagarnas och krigsdomstolarnas särart har vid åtskilliga uppmärksammade tillfällen dragit en skarp gräns mellan det civila samhället och dess militära försvarsorganisation. Allmänna meningen har icke sällan funnit anledning att kritiskt observera en militär rättsskipning, som på grund av särskilda författningar stundom påfallande skilt sig från den, som praktiseras vid de allmänna domstolarna. Särskilt kräver den demokratiska ordningen ett strikt upprätthållande av principen om likhet inför lagen, vilken emellertid lätt nog kan trädas förnär inom krigsmaktens rättsskipning, där å ena sidan disciplinens krav och den utpräglade skillnaden mellan över- och underordnade skapar särskilda förhållanden, samt å andra sidan rättegångsordningen alltjämt skattar åt den otidsenliga anordningen, att officerarna blott skola kunna dömas av sina likar.»

»Vill man verkligen, i samband med en nyorganisation av det svenska försvarsväsendet göra vad man kan för att inordna krigsmakten inom den civila samhällsramen och förläna den karaktär av en med demokratien naturligt förbunden institution, måste nu även de gamla kraven i fråga om den militära rättsskipningens demokratisering tillmötesgå.»

När nu emellertid särskilda utskottet behandlade dessa spörsmål, avvisades framställningen i denna motion på den punkten, med anledning av att frågan var föremål för konstitutionsutskottets prövning. Nu har konstitutionsutskottet avvisat den föreliggande propositionen och här stå vi nu.

Jag vill, herr talman, vid detta tillfälle blott beklaga, att vid samma riksdag, som kommer att besluta den nya försvarsordningen, icke även toges ett positivt steg för krigsdomstolarnas avskaffande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först därpå att Kungl. Maj:ts i proposition nr 98 framlagda förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i regeringsformen skulle antagas att vila för vidare grundlagsenlig behandling samt vidare därpå att kammaren skulle, i anslutning till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, förkasta Kungl. Maj:ts ifrågakarande förslag; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på antagande av Kungl. Maj:ts förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman, Gustaf Adolf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager Kungl. Maj:ts i proposition nr 98 framlagda förslag till ändrad lydelse av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, i anslutning till konstitutionsutskottets i utlåtande nr 39 gjorda hemställan, att förkasta Kungl. Maj:ts ifrågakarande förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter

Om grundlagsändringar för möjliggörande av krigslagstiftningens reformering. (Forts.)

särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Ström, Fredrik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 68.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 6 mom. 10, § 16 och § 26 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 13 mars 1936 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 191, vari Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av § 6 mom. 10, § 16 och § 26 riksdagsordningen.

Med förmälan, att utskottet — med hänsyn till att för närvarande icke kunde avgöras, om ett i anledning av propositionen nr 140 såsom vilande antaget grundlagsförslag avseende handlingars offentlighet och ett i propositionen nr 235 framlagt grundlagsförslag avseende tryckfrihetsprocessen m. m. komme att slutligt genomföras — funnit sig föranlåtet föreslå vissa ändringar jämväl i § 1 mom. 4 och § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, hade utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling ville antaga

1) med bifall till förevarande kungl. proposition, i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av § 6 mom. 10, § 16 och § 26 riksdagsordningen;

2) i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av § 1 4:o och § 2 4:o elfte stycket tryckfrihetsförordningen.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag har endast en liten erinran att göra beträffande detta betänkande. Det är nämligen så, att frågan har behandlats i huvudsak av första lagutskottet, och vi ha i konstitutionsutskottet endast haft att taga följderna av riksdagens beslut i anledning av första lagutskottets betänkande.

Men jag kan inte underlåta att säga, att, då avskaffandet av påföljden enligt 2 kap. 19 § strafflagen i synnerligt hög grad inverkar på valbarhet och valrätt både i kommunalt och politiskt avseende, man hade kunnat förutsätta, att första lagutskottet begagnat den möjlighet, som grundlagen öppnar, att höra efter huruvida konstitutionsutskottet ville framföra några synpunkter. Att utskottet icke i en grundlagsfråga kan komma att bilda sammansatt utskott är klart, men det finns dock möjlighet att man ändock får reda på utskottets ståndpunkt.

Jag vill säga, såsom det också framgår av utskottets utlåtande på sid. 5, att utskottet tillstyrker det framlagda grundlagsförslaget »som en uppenbar konsekvens av den förra» propositionens antagande, men det är med yttersta tvekan som jag för min del har låtit en ursprunglig tanke att införa vissa andra bestämmelser i grundlagarna falla, och jag beklagar, att första lagut-

Ang. grundlagsändringar med anledning av avskaffandet av vissa påföljdsstraff.

Ang. grundlagsändringar med anledning av avskaffandet av vissa påföljdsstraff. (Forts.)

skottet inte har i det avseendet satt sig i förbindelse med konstitutionsutskottet, innan det avgav sitt yttrande, i all synnerhet som departementschefens motivering till det förslag, som gick till första lagutskottet, hade konstitutionell innebörd.

Herr **Klefbeck**: Herr talman! Det är ju klart, att vi inom första lagutskottet skulle ha varit synnerligen tacksamma, om vi fått något samarbete med konstitutionsutskottet vid den här frågans tidigare behandling, men vi tänkte oss inte längre än att ett sammansatt utskott inte kunde ifrågakomma. Jag skall be att få tacksamt taga vara på till ett annat tillfälle löftet att få anlita konstitutionsutskottets sakkunskap.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för stärkande av justitie- och militieombudsmännens fria ställning m. m.

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom andra kammaren väckta motionerna nr 359 av herr *Flyg* m. fl. och nr 397 av herr *Christiernsson*.

I motionen II: 359 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen begära snabb utredning om vilka åtgärder, som borde vidtagas för att vissa påtalade missförhållanden i Högsta domstolen samt i J. O.-institutionen skulle avhjälpas, samt att regeringen till riksdagen måtte komma med de förslag, vartill utredningen i fråga kunde komma att leda.

I motionen II: 397 hade hemställts, att riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning om de åtgärder, som kunde anses gagneliga för stärkande av ombudsmännens fria ställning, samt därom, att Kungl. Maj:t till riksdagen ville ingiva de förslag i ämnet, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet anfört:

»Utan att ingå i någon prövning av de i motionerna berörda rättsfallen, vilka icke ligga under konstitutionsutskottets granskning men utgöra motivering för motionärernas yrkanden om utredning, hemställer utskottet, som finner motionerna icke förtjäna avseende, att

1) motionen II: 359 och

2) motionen II: 397

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservationer hade avgivits av, utom annan, herrar *Reuterskiöld*, *Persson* i Trången och *Olsson* i Mora, som ansett, att utskottet bort avgiva ett utlåtande av den lydelse, reservationen visade. I det av reservanternas föreslagna utlåtandet hade anförts bland annat följande:

»Utvecklingen i senare tid — såväl under 1890-talet, då under 9 år 6 gånger inträffade att J. O. utnämndes till justitieråd, som ock under åren 1925—1935, då 3 gånger liknande utnämning skett, även om i ett fall icke omedelbart, varjämte i ett par fall sedan 1915 M. O. blivit befordrad till president — pekar onekligen i den riktningen att J. O.- och M. O.-ämbetena allt mera blivit genongångsplatser för revisionssekreterare till högre domare- eller

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

ämbetsbefattningar, och att en dylik utveckling efter hand måste medföra ett försvagande av riksdagens ombudsmannainstitution ligger i öppen dag. Sitt största anseende och sin största betydelse hade J. O.-ämbetet under de tider, då ombytet av innehavare var sällsynt och ingen befordran av denne till annan högre post ens ifrågasattes.

Utskottet finner det därför nödvändigt att genom viss ändring av gällande bestämmelser angående J. O. och M. O. dessa ämbetsmäns ställning förstärkes, alldeles oavsett huru i de av motionärerna berörda fallen rätteligen må förhålla sig. Redan under förra årets riksdag var inom utskottet ifrågasatt att upptaga detta spörsmål till behandling. Varken då eller nu har utskottet ansett sig kunna förorda att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i detta ämne, som först och sist måste anses som en riksdagens egen angelägenhet. I år har utskottet icke haft tillfälle att utarbета och förelägga riksdagen nödiga förslag i frågan.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och då motionärerna yrkat en utredning genom Kungl. Maj:t, som utskottet icke funnit lämplig och som i sinom tid kan av utskottet självt verkställas, hemställer utskottet.

att motionen II: 359 och

att motionen II: 397

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Lindhagen: Herr talman! Vid detta utlåtande har utskottets ordförande jämte två andra utskottsledamöter fogat en enligt min uppfattning betydelsefull framställning. Utskottets ordförande har ju den vanan, som han sade att han också skulle tillämpa i dag, att ej yttra sig över sina reservationer, då han befann sig i minoritet i utskottet. Därför har jag nödgats gripa till ordet redan nu för att försvara reservanterna.

Det är ganska hårda tider för närvarande för demokratiens överhuvud taget och dess verk, parlamentarismen. Det märker man på strömningarna i världen och på riksdagens ansikte, som nu är ett annat än det var under den parlamentariska indiansommar, som inträffade i andra kammaren vid sekelskiftet. Det kan ju således synas hopplöst att försöka sätta sig emot utvecklingens gång. Man kunde i stället bida sin tid i resignation, ty det kommer ju ändå en ny vår efteråt för både demokrati och parlamentarism. Men jag tycker i alla fall, att man bör kämpa även på de gamla bastionerna. Men då gäller det för demokratiens och parlamentets att börja med sig själva. Ty utan att parlamentet börjar med sig självt och demokratiens börjar med sig själv är deras undergång hotande och kan inte vara annat.

Här föreligger nu ett förslag att stärka två gamla svenska, demokratiska och parlamentariska institutioner, nämligen justitieombudsmannaskapet och militieombudsmannaskapet. Det har varit åtskilligt att anmärka på dessa institutioner. De motionärer, som nu motionerat i ämnet, ha fäst sig vid två rättsfall: det ena det s. k. Högbroforsmålet och det andra ett arvsfall, där högsta domstolen erkände, att den dömt oriktigt. Detta föranledde icke något åtal, vilket det anmärkes emot. Oavsett dessa två mål, som det är vanskligt för riksdagen att lägga sig i utan närmare sakkunskap, ha motionärerna överhuvud taget framhållit, att det behövs en omgestaltning av de ifrågasattade båda ombudsmannaskapen, så att de bliva mera sadelfasta i författningen och i sina livsyftringar.

Jag vill påminna, hurusom en föregående jordbruksminister, som kallades för Påboda, gjorde sin entré i andra kammaren just vid det av mig prisade

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

sekelskiftet och började sin bana med att hålla ett vetenskapligt och tydiligen på studier grundat anförande om, såvitt jag vill minnas, just justitieombudsmannaskapet. Han rörde särskilt vid frågan om valbarheten och hur den borde ordnas.

När sedan Karl Staaff kom fram med sitt militieombudsmannaskap, tog jag mig före att vid den senare riksdagen år 1914 i andra kammaren väcka en motion, nr 230, som sysslade med samma ämne som de tre reservanternas nu behandla. Det erinrades om justitieombudsmannens åklagareplik mot domare, ämbetsmän och tjänstemän för begångna fel och särskilt för försumlighet, som beredde en allmän osäkerhet för medborgarnas rättigheter. Vidare åligger honom att syssla med angelägenheten av en fullständigare lagstiftning eller en till enhet och sammanhang i lagskipningen verkande förklaring av gällande lag eller författning. Han äger ock hos Kungl. Maj:t göra anmälan, när han förmärkte någon anstalt nödig till befrämjande av rikets bästa och vältrevnad i ärenden rörande allmänna hushållningen eller eljest av allmän beskaffenhet.

Bakom denna institution låg sålunda en stor tanke. Men denna storvulenhet hade knappast följt lagstiftaren i institutionens organisation och verksamhet för dess ändamål. Detta påpekades år 1914 av mig i förenämnda motion. Det skulle nämligen då skapas en ny sådan institution. Ögonblicket var då lämpligt att upptaga frågan i hela dess vidd.

Jag skall inte läsa upp denna min motions ingående motivering utan bara citera huvudpunkterna. Till en början erinrades om justitieombudsmannens vanskliga anställning, som också reservanternas nu ha berört. Vidare påpekades att ämbetet »hotas och bemästras av just det, som skulle stå under dess uppsikt». Det vore ytterst domstolarna, som genom sina utslag i de väckta åtalen sitta till doms över befogenheten och riktigheten av ombudsmannens uppfattning. Visserligen göra de sitt bästa, men de kunna i alla fall, åtminstone särdeles ofta, icke fullt frigöra sig från även sina vanskligheter såsom ämbetsmän, som skola döma över ämbetsmän i domareutövning. Ett bevis därpå vore den mildhet, varmed domstolarna pläga bedöma åtal mot ämbetsmän för en så svår förseelse som intrång i de medborgerliga rättigheterna. Såsom en utredning, åberopad några år förut i riksdagen, utvisade, stannar det vanligtvis vid böter högst 25 kronor eller vid en förklaring att förfarandet visserligen varit felaktigt, men dock ej av beskaffenhet att föranleda ansvar. Det följde härav, att ombudsmannen för att ej äventyra ämbetets anseende, såsom det kallas, anser sig tvungen att eftersinna icke så mycket, hur han ser själva saken, utan hur han tror att domstolarna möjligen skola betrakta den enligt det åskådningssätt, som är förhärskande i ämbetsmannakretsar. Ombudsmannen kan med andra ord, såsom han ofta själv tillkännagiver, icke äventyra för mycket att hans åtal bliva av domstolarna ogillade.

En omständighet, som också är ägnad att minska ämbetets betydelse, heter det vidare i motionen, är det äventyr av rekonventionsansvar, som är förenat med en anmälan hos ombudsmannen. Angivaren kan åtalas av den angivne ämbetsmannen, och då är det såsom erfarenheten stundom visar ingalunda säkert att den sålunda åtalade blir lika mildt bedömd som en åtalad ämbetsman.

Med allt detta sammanhänger, ansåg motionären, en påtaglig obenägenhet hos ämbetet att giva skäl för sitt avböjande av ett påkallat ingripande även uti principiella frågor av stor vikt. Likaledes kan anmärkas, att ombudsmannen oftast avvaktar angivelser och mera sällan av eget initiativ ingriper på grund av förhållanden, som annorledes kommit till allmänhetens kännedom. Ombudsmannens föreskrivna initiativ i lagstiftningens eller den allmänna välfärdens intresse ha oftast varit mycket torftiga.

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

Det må därtill anmärkas, att ombudsmannens berörda initiativ fortfarande kan i det stora hela betraktas som plus minus noll.

Det förordades nu i motionen, att »då ombudsmannens förnämligaste uppgift måste anses vara att slå vakt om medborgarnas rättigheter, bör denna sida av hans verksamhet också upptagas i själva grundlagen och ej såsom nu återfinnas allenast uti instruktionen». Vidare vore denna reformfråga »ett ingalunda oviktigt bidrag till lösning av funktionarismens vanskligheter». Vad jag menade med funktionarismens problem i allmänhet framgår av de motioner jag hade väckt därom vid båda riksdagarna år 1914.

Så slutade motionen med följande uttalande: »En sådan demokratisering av statens ämbetsmannavärld kräver med tiden också för denna faktiska statsmakt en särskild grundlag, som fastslår vissa allmänna etiska och praktiska grundsatsar. Denna grundlags principer kunna på samma gång bliva en vägledning för all annan funktionarism och skall i sin mån i tidernas längd hjälpa något att bana väg för dessa grundsatsers tillämpning på alla områden. Justitieombudsmannens viktigaste uppgift, redan nu djupt rotad i ämbetets natur, blir att vaka över just denna grundlag.»

Därefter anmärktes att det nya, då föreslagna *militieombudsmannaämbetet* inte hade den stora inställning och självständiga uppgift i statsförfattningen, att det borde jämföras med justitieombudsmannens. Militärväsendet borde inte heller här få spela en stat i staten, sidoordnad med det civila samhället. Därför borde egentligen en militieombudsmannabefattning vara infogad såsom en hjälpredda åt justitieombudsmannen, vilken fortfarande skulle representera det civila samhällets och fredens suveränitet.

Den motionen ledde inte till något särskilt, såvitt jag kan erinra mig. Men nu har frågan åter upptagits av *reservanterna* till det föreliggande konstitutionsutskottsutlåtandet, och jag tackar dem för att de gjort det och gjort det med så riktig inblick i förhållandena. Konstitutionsutskottet, för vilket det ju ligger närmast till hand att taga initiativ till att demokratin och parlamentarismen börjar med sig själv, har på senare tid varit den minst benägna av alla beredningar att ingå någorlunda behjärtat på dessa frågor. Utskottet har tvärtom bagatelliserat dem. Då utskottet nu säger, att det finner motionerna icke förtjäna avseende, strider det också emot grundlagen, att utskottet yttrar sig på det sättet, därför att grundlagen bjuder, att ett utskott skall avgiva utlåtande över dit hänvisade motioner, vilket man väl bör få förutsätta att konstitutionsutskottet, som just vaktar över grundlagen, i all synnerhet skall beflita sig om. Ett utlåtande består i ett resonemang om det väckta problemet och inte i att i all byråkratisk högtidlighet säga »förtjänar ej avseende», helst när det gäller en så viktig fråga som denna. Och till detta utlåtande ha utskottets flesta ledamöter anslutit sig. Det är endast Reuterskiöld, Persson i Trången och Olsson i Mora, som ansett det vara erforderligt att anlägga principiella och på framtiden syftande riktlinjer i saken.

Reservanterna ha dessutom framhållit, att det är önskvärt, att även *justitiekanslerns* ställning bör omhägnas, samtidigt med att J. O:s och M. O:s förstärkes. Därom föreligger emellertid icke någon reservation och inte heller någon motion, så att jag kan inte infoga justitiekanslern i det yrkande jag tänker framställa annat än såsom en motivering till detsamma.

Vidare ha motionärerna, och det beröres inte så särskilt mycket i detta utskottsutlåtande, men det omnämnes åtminstone i den ena reservationen, påpekat, att den konstitutionella praxis, som tidvis utvecklats sig, nämligen att högsta domstolen praktiskt taget får rekrytera sig själv, är stridande mot för-

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

fattningen, i vilket jag på det livligaste instämmer. Den frågan bör ock undersökas samtidigt med detta ärendes övervägande.

Nu ha reservanterna dock upplyst, att *konstitutionsutskottet mer än en gång varit betänkt på att taga upp denna fråga* av eget initiativ. Då frågan gäller J. O. eller M. O. behöver inte riksdagen, säga de, såsom motionärerna begära, skriva till Kungl. Maj:t. Det är för dylikt ändamål som konstitutionsutskottets motionsrätt är inskriven i grundlagen, och därför är en motion från konstitutionsutskottet i det avseendet att förvänta. Reservanterna tala om att utskottet, således inte bara de utan utskottet, inte hunnit med den av motionärerna begärda utredningen till denna riksdag, men »i sinom tid» kan man förvänta, att utskottet självt vill taga det av mig nu efterlysta initiativet. Jag skall be att få fästa uppmärksamhet på, då det gäller just denna sak, ett ännu flagrantare exempel, som väckte uppseende och rabalder på sin tid just år 1914. Det *prejudikatet* bör grävas upp ur mulden nu och få liv igen, ty det talar kraftigt för vad reservanterna påyrka.

Det var nämligen så, att världskriget utbröt den 1 eller den 8 augusti 1914, jag kommer inte ihåg precis vilken dag det var. Strax därefter skulle det hållas riksdagsmannaval, och valmötena började. Jag och min kamrat Källman i Sundbyberg, som sitter nu där borta i kammaren, hade i uppdrag att fara omkring i Södertörn och hålla socialdemokratiska valmöten i orten. Döm om vår förvåning, då vi kommo till den första mötesplatsen och funno, att man försökte hindra först Källman — jag kom något efter honom — och sedan mig att komma fram genom att man ställt upp beväringmän eller kanske att det var ordinarie manskap på linje över landsvägen med order av militärbefälet i den trakten att hindra såväl Källman som mig att komma fram. Källman talade förstånd med dem, och såsom menige man tyckte de att det var sanning, och kanske de överträdde sin befogenhet även de, varför de släppte fram Källman, och då fick sedan även jag komma fram. Saken var den att militärbefälet med hjälp av beväringen höll på att någonstans i skogarna i närheten kasta upp skyttegravar för att förhindra befarade landstigningar av ryssar eller tyskar eller vad det kunde bli. Detta var en så oerhört viktig tilldragelse, att alla lagar här fingo vika! Det godkände högsta domstolen, och det är just det jag skall komma till.

Men jag skall till ytterligare belysande av domstolarnas blundande för rättsordningen och J. O:s hjälplöshet relatera vad vidare hände. När Källman och jag kommit in i en hage, som en bonde upplåtit åt mötet, började Källman först att tala och just när han förordade att slå vakt om regeringen Hammar-skjöld och dess bemödanden att hålla oss neutrala, framträdde länsmannen på platsen med högerpartiets försvarsmärke i knapphålet och förbjöd Källman att fortsätta talet. Då började åhörarna bliva oroliga och bråka, och jag måste gå in och hjälpa länsmannen att avstyra ett våldsammar bråk. Därefter körde vi och kommo till ett annat utlyst valmöte. Men då kom en kavalleritrupp i sporrsträck — det enda kavallerianfall mot en fiende som från svensk sida ägde rum under världskriget. En ung officer hoppade ur sadeln och ropade: »Var är Lindhagen?» Denne infann sig och försökte lugna den upprörde mannen. Officeren förbjöd emellertid mötet. Han hade order därtill av befälhavaren. Även länsmannen, som jämväl kommit dit men på denna plats borttagit högers försvarsmärke ur knapphålet, gav samma order. Det var ju inte värt att bråka då, men jag förespådde en hänvändelse till både riksdagen och justitieombudsmannen.

Källman och jag interPELLERADE sedan statsministern Hammar-skjöld om till-

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.

(Forts.)

taget att hindra ett socialdemokratiskt valmöte. En så samvetsgrann man som Hammarskjöld svarade inte, och det visade hur sjuk saken var. Då gingo vi till justitieombudsmannen. Det hade upplysts, att militärbefälet natten före händelsen hade vänt sig till länsstyrelsen med begäran om förbud mot mötet. Detta hade bifallits av länsstyrelsen, bestående av landshövdingen och landssekreteraren. Det var denna order, som länsmanen fullföljde.

Justitieombudsmannen väckte åtal mot landshövdingen och landssekreteraren. Men en enhällig hovrätt ogillade åtalet. Man förklarade, att eftersom världskriget hade inträffat, kunde vederbörande inte läggas någonting till last. Vilken oerhörd olaglighet och puerilitet på samma gång! Sedan gick en annan justitieombudsman — det hade blivit vaktombyte — till högsta domstolen, som likaledes enhälligt fastställde hovrättens utslag.

Vad var då att göra? Ingen annan utväg återstod än att år 1915 vid granskning av justitieombudsmannens ämbetsberättelse i riksdagens lagutskott erinra om förhållandet. Ombudsmannen hade visat sig nitisk, men här gällde det i alla fall att upprätthålla rikets grundlagar och rätten även för socialdemokratien att hålla valmöten. Därför gjordes av mig i utskottet anmärkning mot ombudsmannen för att han inte hade ställt hovrättens och högsta domstolens ledamöter under åtal, högsta domstolens inför riks rätt. Det var nödens högsta lag.

I andra kammaren yrkade jag, min plikt likmätigt, att min anmärkning med gillande måtte läggas till handlingarna.

Det uppstod en lidelsefull debatt, ett litet Bråvallaslag, i kammaren. Vid voteringen avlogs mitt förslag med 78 röster. Men icke mindre än 67 ledamöter röstade för att kammaren med gillande skulle lägga anmärkningen till handlingarna. Det var på den tiden.

Detta är också ett fall, som visar, att justitieombudsmannen bör få en fastare och självständigare ställning. Reservanterna ha anfört åtskilliga utvägar. I min motion 114 år 1914 ha också antytts några. Vid ett övervägande erbjuda sig nog ytterligare utvägar.

Den här frågan rör funktionarismens problem i allmänhet. Statsmakten bör inte nöja sig med att bara organisera ett par ämbeten, vilkas innehavare skola syssla med åtal mot ämbetsmän. Det gäller att hjälpa alla dem, som äro rättslösa i landet. Jag har sysslat i domarämbetet i alla instanser under femtio år. Och jag vet, att de flesta rättsbehövande inte komma fram ens till underrätterna. Det rå de inte med. Jag har anlitats som en sorts frivillig och gratis arbetande justitieombudsman och försökt i någon liten mån hjälpa vad som medhunnits. Under alla förhållanden har denna erfarenhet givit mig en fruktansvärd inblick i folkets rättslöshet. Enligt lagarna kunna de ju »stämma till domstol». Kan man tänka sig ett värre hån av lagarna och lagarnas stiftare emot det folk, som är oförmöget att komma fram ens till ett sådant lotteri? En motion härom borde någon gång komma fram i riksdagen. Men jag har icke fått något grepp om den hopplösa uppgiften. För detta ändamål borde i sanning tillsättas en välfärdskommitté med för saken besjälade ledamöter, icke av ledamöter vilka som helst, som »stå på språng».

Det flödar av rättslöshet på de flesta områden. Till exempel den fåfänga strid, som många stackars människor få kämpa exempelvis emot den privat anmodade och den betalda psykiatriska yrkesexpertisen. Av förekommen anledning föranleddes jag ej längesedan att till *justitieombudsmannen* ingiva tre broschyrer med femton yrkanden om ändring i lagar och praxis. De voro byggda på en kvartseklång erfarenhet i domarämbetet. Jag vet att bakom

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.

(Forts.)

varje yrkande ligger ett berättigande. Men ombudsmannen inlät sig ej på dem. Fortfarande inträffar det, att en vacker dag någon polisman infinner sig hos en rättslös människa med order från en läkare »vem som helst» att föra dem *under fängstransport* än hit och än dit. Det inrättades på senare tid som *surrogat för justitieombudsmannen* en nämnd till vilken sådana människor kunde få vända sig. I den insätts ledamöter »vilka som helst». Där satt emellertid på sistone Alfred Petré, psykiatriker själv, och ledamot då även av denna kammare. Han var de rättslösas främsta värn, ty han både förstod sin sak och vägledes på samma gång av äkta *medkänsla för dem*. Nu har han enligt den svenska kalenderkarriärismens rättvisa såsom »för gammal» av regeringen uteslutits ur denna nämnd, liksom han av samma skäl fått lämna första kammaren, ehuru han i sitt fack verkar fortfarande, så långt det är tillåtet, med ostridigt oförminskad vitalitet. Ingen med lika hög kompetens har insatts av regeringen i nämnden i hans ställe. Vidare har landshövding Hammarskjöld, nämndens samvetsgranne ordförande, avgått.

Inför vanmakten i stort av institutionerna, det gäller J. O. och M. O., dessa två förgäves tillämnade folktribuner, och då enväldet ruvar överallt, såsom en övergångsform till en ny parlamentarism, tänker jag ofta på det gamla romerska regeringssystemet med två konsul, som styrde enväldigt för en kort tid och vid sin sida hade två folktribuner som skulle hålla tummen på de två enväldsherrarna. Genom denna ingalunda oförnuftiga ordning stadgade sig den romerska staten. Det vore ganska bra, om konstitutionsutskottet ägnade en tanke även åt denna förebild, då det nu enligt sin ordförandes förespegling går havande med en omvälvning av J. O:s och M. O:s organisation och tänkesätt.

Jag yrkar nu, herr talman, för att något positivt skall komma till synes ur reservanternas framstöt — även reservanterna ha ju yrkat, att motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd — att riksdagen — med uttalande av förhoppning, att den av utskottets ordförande omnämnda utredningen inom utskottet om en fastare och bättre ställning för justitie- och militieombudsmännen måtte helst redan nästa riksdag komma till stånd — ville för närvarande bifalla det slut, vartill utskottet kommit.

Herr Wangson, Otto: Herr talman! Jag skall icke, på sätt den föregående talaren gjorde, missbruka yttrandefriheten i denna kammare genom att här berätta mina memoarer, utan får väl spara detta till ett annat tillfälle. Men jag kan icke underlåta att likväl ge uttryck åt den överraskning, för att inte säga besvikelse, som det föreliggande utskottsutlåtandet berett mig och, det är jag övertygad om, även andra av kammarens ledamöter.

Det är dock för rättsvärderna i landet mycket väsentliga ting, som avhandlas i de föreliggande motionerna, frågor, som man icke avfärdar med en axelrykning. Utskottet har också lagt saken litet för väl tillrätta för sig, då det befriar sig från skyldigheten att ingå på en saklig diskussion av de i motionerna behandlade problemen genom en blott hänvisning till att de däri berörda rättsfallen icke ligga under utskottets granskning. Detta är ju självklart, och motionärerna ha icke ett ögonblick ifrågasatt någon sådan granskning från utskottets sida. Men utskottet förbiser eller går i varje fall »udenom» det, som är kärnpunkten i motionerna, då det betecknar dessa rättsfall såsom motionärernas enda motivering för utredningskravet. Så är ingalunda förhållandet. Även utan att ingå på någon prövning av rättsfallen borde utskottet ha kunnat säga sig, att vad som särskilt under det senaste året in-

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

träffat, varit ägnat — om med rätt eller orätt kunna vi i detta sammanhang lämna därhän — att allvarligt rubba förtroendet för rättsskipningen i vårt land. Detta är ett mycket allvarligt förhållande. Justitieombudsmannen — liksom inom en viss gren av förvaltningen militieombudsmannen — är riksdagens främste troman och skall å dess vägnar vaka över att förtroendet för rättsvärden icke rubbas genom fel eller förbrytelser av domare eller andra ämbetsmän. Om nu den uppfattningen faktiskt börjar vinna insteg bland allmänheten — och därom bära ju dock de från skilda håll emanerande motionerna värtaliga och ofrånkomliga vittnesbörd — att justitieombudsmannen saknar tillbörlig auktoritet för att med erforderlig kraft hävda sig mot framför allt vår högsta domstol, när det öppet talas om justitieombudsmannaämbetets förfall, då synes det sannerligen, såsom motionärerna också göra gällande, finnas tillräckligt skäl för riksdagen att överväga, av vilka anledningar J. O:s ställning i den allmänna opinionen försvagats och vilka utvägar som kunna finnas för att återskänka institutionen dess nödvändiga auktoritet.

Motionärerna peka på — och däri måste man väl ge dem rätt — att den praxis, som utvecklats, att justitieombudsmannen — detsamma gäller i tillämplig mån även militieombudsmannen — sökes bland jurister, som stå mitt uppe i hovrättskarriären, är i hög grad olämplig. När justitie- och militieombudsmannabefattningarna blivit allenast språngbräden från hovrätten till högre ämbeten, då kan den misstanken lätt uppkomma — och Cæsars hustru får icke ens misstänkas — att riksdagens ombudsmän vid utövningen av sina betydelsefulla kontrollerande befogenheter snekla alltför mycket uppåt, mot nästa steg i karriären, och draga sig för att vidtaga åtgärder, som kunna tänkas menligt inverka på denna fortsatta karriär. Särskilt ömtålig, det måste man väl ändå alltjämt erkänna, blir justitieombudsmannens ställning, då fråga uppkommer, såsom skedde förra året, om riksrettsåtal mot högsta domstolen för fel eller försummelse i ämbetet, detta i all synnerhet mot bakgrunden av sådana fakta som att justitieombudsmannen i talrika fall under senare år utnämnts till justitieråd och att dessa utnämningar, som formellt och författningenslignat tillkomma regeringen, i själva verket mera haft karaktären av ett inval eller urval, som högsta domstolen själv förrättat.

Det är i detta sakläge — jag upprepar det, herr talman — synnerligen beklagligt, att konstitutionsutskottet, enligt vad det självt bekänner, icke funnit motionerna förtjäna avseende, då dessa dock endast äsyfta att stärka riksdagens båda ombudsmannainstitutioner och ge dem den fria och auktoritativa ställning i rättslivet, som grundlagen avser. De uppslag, som i motionerna givits, hade, oberoende av en prövning av de åberopade rättsfallen, varit väl förtjänta av ett allvarligt och ingående övervägande. Med tillfredsställelse fastslår jag därför till sist, att några ledamöter av konstitutionsutskottet, däribland utskottets högt ärade och rättslärd ordförande, icke velat vara med om dess avvisande hållning utan i ett särskilt och mycket beaktansvärt yttrande, på skäl som jag icke här skall upprepa men som jag helt vill understryka, uppdragit positiva riktlinjer för en reform av såväl justitie- och militieombudsmanna- som också justiekanslersämbetena i det syfte, som motionerna avsett. Då, såsom reservanterna framhålla, det icke är lämpligt att den utredning, som här är nödvändig, företas genom Kungl. Maj:t, skall jag icke framställa något yrkande om bifall till motionerna utan vill endast till sist uttala den förhoppningen, att konstitutionsutskottet, såsom också reservanterna säga, »i sinom tid» skall taga frågan under förnyad omprövning och då komma till

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

andra och mera positiva resultat. Jag nöjer mig med att ge uttryck åt den förhoppningen. Här måste någonting göras och göras snart.

I herr Otto Wangsons yttrande instämde herrar *Lindström, Norman, Fredrik Ström, Nerman* och *Branting*.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Det är inte lätt att veta, hur vidlyftigt man skall yttra sig i denna sak. Den föregående talaren påtalade ju, att hans företrädare i talarstolen hade berättat sina memoarer och att han hade missbrukat kammarens tid. Jag skulle vilja säga, att den siste talaren genom det vidlyftiga och långt svävande anförande, som han höll, kommit in på så många olika spörsmål, att det är ganska svårt att veta, hur man i korthet skall kunna utveckla konstitutionsutskottets mycket kortfattade avvisande av motionerna.

Den föregående talaren nämnde, att den senaste tidens händelser hade äventyrat förtroendet för rättsskipningen i landet. Jag vill dock säga, att det icke förefinnes någon sådan uppfattning bland dem, som under ansvar överväga, hur rättslivet pulserar. De, som se, hur målen gå ifrån de lägsta och upp till de högsta instanserna och se hur noggrant allting behandlas, de veta, liksom konstitutionsutskottets flertal, att förtroendet för rättsskipningen i landet står fast.

Här sades också nyss, att det nu gäller att stärka justitieombudsmannens, militieombudsmannens och justitiekanslerns ställning, så att dessa ämbetsmän skola kunna framträda utan räddhåga och för att, såsom det hette i den siste talarens anförande, ge dem en stark auktoritet särskilt gentemot högsta domstolen. Det förefaller mig icke finnas det allra ringaste skäl för dylika uttalanden. Justitieombudsmännen ha år för år fått vad man kallar decharge för sina åtgärder, sedan lagutskottet har prövat dem, och därefter finns det icke någon anledning att emot stadgandet i regeringsformens 90 § framställa några anmärkningar mot justitieombudsmannainstitutionen med åberopande av några domstolsinstansers beslut för att på det sättet försöka framkalla något slags panikstämmning, när det gäller rättssäkerheten i landet. Jag har, som jag förmodar i likhet med samtliga riksdagens ledamöter, studerat justitierådet Alexandersons utomordentligt givande redogörelse för justitieombudsmannens och militieombudsmannens ställning. Där får man veta, vad som avsågs, när justitieombudsmannainstitutionen kom till. I det kortfattade memorial, i vilket konstitutionsutskottet framlade sitt första förslag till institutionens inrättande — det var för över hundra år sedan — anmärkte utskottet, att verkningarna av de viktiga befattningar, som genom instruktionen ålades J. O., till betydlig del måste bero av den valdes personliga egenskaper. Om man så studerar den utomordentligt intressanta skildringen av de olika ämbetsinnehavarnas gärning, deras lynnesart, deras särskilda inarbetning på ärendena, märker man, att det i hela deras ämbetsförvaltning dock varit en sträng kontinuitet, som gjort, att justitieombudsmanämbetet blivit så aktat och ärat. Man har ej det ringaste fog för att anse att det behöver förstärkas. Allting kommer an på innehavarens person. Det har aldrig ifrån justitieombudsmannens sida förekommit den ringaste manamån. Visserligen försökte de höga herrarna i början av 1800-talet att reagera emot att J. O. utan minsta rädsla även gick emot dem. Hans Järta, en av upphovsmännen till justitieombudsmannainstitutionen, blev såsom landshövding på 1820-talet utsatt för ett åtal från J. O:s sida. Då lamenterade han över den statsfördärliga åtgärden att

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

i en tid, då pressen sökte undergräva samhällets bestånd, åtala en så betrodd man som en landshövding. Och de höga herrar, som senare ej så sällan figurerat i justitieombudsmannens ämbetsberättelse år efter år, måste nog medge, att J. O. förvaltats sitt ämbete utan mannamån — de kunna ju inte som Järta påstå, att J. O:s åtgärder varit statsfördärliga. Å andra sidan har jag funnit, då jag studerat redogörelsen för de olika justitieombudsmännens verksamhet, att då någon försökt gå för långt och t. ex. till kritik uppta högsta domstolens utslag, fall efter fall, och kritiken vid granskning befunnits felaktig, har lagutskottet sagt ifrån och förklarat, att en större varsamhet och grannlagenhet borde vara på sin plats och att sådan kritik icke överensstämde med den aktning den högsta domarmakten vore värd. I de motioner, som nu behandlas, och även i reservationen finns tyvärr en återklang av den anda, som lagutskottet, såsom jag nu nämnde, påtalade hos en viss justitieombudsman.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Häri instämde herrar *Nylander, Rahmn, Sandström* och *Lindmark*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste talaren började med att säga, att jag hade missbrukat min rätt att tala, därför att jag givit en historisk återblick, men sedan följde han samma metod, som han själv förkastat, och gjorde en historisk axplockning. Och jag såg, att talmannen såg litet oroligt ut, alldeles som han gjorde, när han hörde på mig.

Men så där är det. »När jag dricker, är det rätt» — det var förmodligen den siste talarens tankegång. Han tillade också, att när högsta domstolen dricker, är det alltid rätt. Om en justitieombudsman understår sig att kritisera högsta domstolens meningar och domar, då bör han avsättas, menade den föregående talaren. Där ha vi den sanna reaktionären fastän han visst icke är det alltid utan slår om ibland. Talaren är en hygglig medmänniska med andra ord.

Jag önskar också, att den siste talaren gjorde mig den tjänsten att läsa lagutskottets utlåtande nr 1 år 1915 angående justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Där kan han få se, att det förekommer fall, då man kan tycka, att det inte finnes någon rättssäkerhet här i landet, inte ens om man vädjar till högsta instans.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag står som reservant vid detta utskottsutlåtande, men det har aldrig varit min vana att yrka bifall till en motivering för ett avslagsyrkande rörande en motion, då ingen expedition i sådant fall kan förekomma. Jag hade därför inte alls tänkt begära ordet, men jag kan inte alldeles underlåta att med anledning av det yttrande, som här hållits av representanten för utskottsmajoriteten, uttala, att den mening, som han gav uttryck åt, må vara typisk för Stockholmsjurister, men den är inte typisk för den mening, som råder inom vår juridiska värld överhuvud taget.

Det kan inte förnekas, att bland många människor både med och utan juridisk utbildning den uppfattningen kommit mer och mer till synes, att det ingalunda är så väl beställt, som det borde vara. Och varje överdriven försäkran om att allting är utomordentligt bra stryker endast desto skarpare under motsatsen. När den ärade talaren omnämnde, vad som skett under tidigare år, om landshövding Hans Järta o. s. v., så måste man osökt göra den jämförelsen, att medan Järta hävdade, att landshövdingarna skulle gå fria från J. O:s tillsyn, så menade den ärade talare, som jag här åsyftade,

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.

(Forts.)

att högsta domstolen skulle vara fri från J. O:s kontroll. Det är nu så, att J. O:s ämbetsberättelser, diariet och instruktion granskas av första lagutskottet, men J. O. har tillika en konstitutionell granskningsplikt, som första lagutskottet icke på något sätt kan bedöma eller kontrollera. Denna J. O:s konstitutionella granskningsplikt kunde kanske göra det önskligt, att J. O:s berättelser också finge granskas av konstitutionsutskottet. Och det har tidigare rått olika meningar om vart berättelserna skulle gå för granskning. Vår grundlag är i närvarande stund klar och tydlig i det avseendet, och det spelar heller ingen roll, såvitt man inte, som den ärade talaren, vill påstå, att när första lagutskottet har sagt sitt ord om J. O:s verksamhet, då är allting sagt som kan och får sägas. Herr talman, jag bestrider, att det är fallet. Ur konstitutionell granskningssynpunkt finnas efter min mening åtskilliga erinringar att göra. Jag tror för övrigt, herr talman, att man tjänar både de högsta instanserna och den allmänna rättssäkerheten i vårt land bättre genom att öppet tala om vad man enskilt tänker och säger, än genom att söka draga en slöja över det hela under påståendet, att allting är väl beställt.

Detta har varit grundtanken, då jag inom utskottet yrkat, att utskottet skulle framlägga vissa förslag till ändring av grundlagarna eller till skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t i administrativ väg och på anslagsvägen skulle söka åstadkomma det åsyftade resultatet. När utskotts-majoriteten inte velat vara med om detta, åtminstone inte i år, har det inte stått någon annan väg öppen för mig än att klart stryka under det som efter min mening är huvudsaken, nämligen att man icke blundar för att allt icke är så väl beställt, som man vill tro och som många tro och med stor emfas förklara vara fallet, fastän jag för min del bestrider, att det är riktigt.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Blott några ord.

Den siste ärade talaren sade, att det dock i allt fall icke var så väl beställt, utan att det viskades man och man emellan om något visst; vad det var framgick emellertid icke. Jag vill dock påpeka, att det sitter tjugo personer i utskottet, och endast fyra stå som reservanter. För min egen del har jag talat med många personer, som fört rättegångar eller på annat sätt gjort erfarenheter på detta område, särskilt den sista tiden, för att höra, om deras förtroende för vårt domstolsväsende och vår rättsordning var orubbad, och jag har alltid fått jakande svar.

Anledningen till att jag begärde ordet, herr talman, var egentligen den, att herr Lindhagen yttrade, att jag hade mästrat honom, därför att han hållit ett så långt anförande. Det verkliga förhållandet var emellertid, att jag endast citerade den talare, som uppträdde mellan herr Lindhagen och mig, nämligen herr Wangson, och detta för att påvisa att han själv gått för långt i sitt anförande.

Herr Bergman: Herr talman! Jag anser för undvikande av vissa möjliga missförstånd vara nödvändigt att tillägga några ord till vad som förut anförts i debatten.

Det är enligt min och jag tror mångas tanke icke så stor skillnad som en och annan torde föreställa sig mellan den ståndpunkt, som intagits av konstitutionsutskottets majoritet och den, som fått sitt uttryck i reservationen. Man kunde måhända av den siste ärade talarens närmast föregående anförande få den föreställningen, att det förelåg en principiell skillnad, men jag vågar påstå, att många av dem, som tillhöra majoriteten, i allt väsentligt dela den

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.

(Forts.)

uppfattning, som kommer till uttryck i reservationen. Meningsskiljaktigheten rörde huvudsakligen frågan om hur mycket som skulle sägas i motiveringen. Somliga ansågo, att det borde vara en kort motivering, som hölle sig till de formella synpunkterna, och att det vore lämpligare att i annat sammanhang taga upp de synpunkter, som nu ganska utförligt utvecklas i reservationen. Andra ansågo, att man borde upptaga dem just i detta sammanhang. Detta var den egentliga skillnaden. I det väsentliga kommo båda meningsriktningarna till precis samma resultat, nämligen att motionerna icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Såsom framgår av förteckningen över de närvarande i utskottet, var jag icke med vid justeringen. Om jag hade varit det, skulle jag för min del reagerat mot de sista orden i utskottsmajoritetens motivering. Jag hade för min del önskat, att man nöjt sig med att säga: »Utan att ingå i någon prövning av de i motionerna berörda rättsfallen, vilka icke ligga under konstitutionsutskottets granskning, men utgöra motivering för motionärernas yrkande om utredning, hemställer utskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.» Jag kan nämligen icke dela den uppfattningen, att motionerna »icke förtjäna något avseende». Det finns i dem åtskilligt, som visst förtjänar avseende. Men vi ansågo icke, att det var lämpligt att i detta sammanhang taga upp de frågorna. Denna erinring har jag ansett mig böra göra, för att ingen skall tro, att jag är medansvarig i det nämnda uttrycket.

Som sagt, mycket av vad som står i reservationen är sådant, som jag och flera andra, vilka tillhöra majoriteten, i sak äro med om; men vi ansågo, att man icke behövde uttrycka sig så vidlyftigt därom vid detta tillfälle. Om jag hade varit närvarande vid justeringen och stått i valet mellan att rösta för majoritetens förslag oförändrat, där det med ett mindre lyckligt uttryck sägs, att motionerna icke förtjäna något avseende, och att ansfuta mig till reservationen, så är det troligt, att jag hade gjort det senare, ehuru jag anser reservationen onödigt mångordig. Men den korta motiveringen, sådan jag velat ha den och tog för givet att den skulle bli, avsåg just att göra reservation onödig, då man likväl var ense om beslutet att avslå motionerna.

Herr Källman: Om jag hade haft tillfälle att närvara vid justeringen, herr talman, hade jag liksom herr Bergman reagerat mot uttrycket i utskottsmajoritetens motivering, att motionerna icke förtjänade avseende. Jag har begärt ordet för att säga dels detta och dels för att framhålla att det inom konstitutionsutskottet finnes ett mycket starkt intresse för att åstadkomma en reform på detta område, och hade tiden räckt till vid denna riksdag, är det sannolikt, att ett ifrågasatt initiativ hade tagits. Jag vill säga detta med anledning av det anförande, som hölls här för en stund sedan och i vilket åtskilliga kammarledamöter instämde.

Herr Lindhagen: Resultatet av denna debatt blir i alla fall, att kammaren finner det önskligt, att J. O. blir ett ämbete för sig, som inte bör utnyttjas såsom övergångsplats och språngbräda i en karriär. Det senare är en motsägelse mot ämbetets uppgift, och vi hörde nu från olika håll, att utskottsmajoriteten något minskats för talaren på Norrköpingsbänken. Men jag ber honom om ursäkt, att jag använde ordet reaktionär. När man står så där ensam mot ett utskott, som evigt tycker, att allting som man själv finner vara beaktansvärt, icke förtjänar avseende, blir man litet överilad i sina uttryck ibland.

Om stärkande av justitie- och militieombudsmännens ställning m. m.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen — med uttalande av förhoppning att den av utskottets ordförande omnämnda utredningen inom utskottet om en fastare och bättre ställning för justitie- och militieombudsmännen måtte helst redan nästa riksdag komma till stånd — skulle för närvarande bifalla det slut, vartill utskottet kommit.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
tryckfrihets-
förordningen.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 17 april 1936 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 235, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 3, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen och till övergångsstadgande.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 274, av herr *Bergman* m. fl.,
- nr 426, av herr *Fredrik Ström*, och
- nr 427, av herr *Lindhagen*; ävensom

inom andra kammaren:

- nr 571, av herrar *Åqvist* och *Österström*.

I de likalydande motionerna I: 274 och II: 571 hade i enlighet med förslag av kommittén för utredning rörande åtgärder mot statsfientlig verksamhet, såvitt nu var i fråga, yrkats, att chefens för justitiedepartementet åliggande med avseende å tryckfrihetens övervakning måtte överflyttas till justitiekanslern, att kvarstadsbestämmelserna måtte ändras rörande flygblad och skrifter, som utdelades utan vederlag, samt att riksdagen måtte för sin del såsom vilande antaga i motionerna infört förslag till ändring i vissa delar av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen.

I motionen I: 426 hade hemställts, att riksdagen vid prövning av propositionen måtte beakta vad i motionen anförts angående sättet för utseende av den i propositionen föreslagna jurykåren.

I motionen I: 427 hade föreslagits, att riksdagen ville

A) efter konstitutionsutskottets formulering besluta sådan ändring i gällande tryckfrihetsförordning och propositionens förslag, att tryckfrihetsmålen överflyttades till allmänna domstolarna att handläggas enligt vanlig rättegångsordning, eller, om detta ej bifölles,

B) besluta att propositionen skulle ändras så, att

1) tryckfrihetsmål ginge till domstol i vanlig ordning, så snart någondera parten påfordrade det;

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

- 2) parternas rätt att omedelbart nämna jurymän helt utginge;
- 3) någon för valmännen bindande åldersgräns för val till juryman likaledes utginge i lagen;

C) — om den erforderliga formuleringen av de under A) och B) äskade ändringarna ej medhunnas — med avslag å propositionen begära nytt förslag med iakttagande av vad under A) och B) sagts;

D) besluta eller hos Kungl. Maj:t begära lagföreskrifter, varigenom efter förebild av norsk och dansk förlikningsdomstol eller den svenska pressens opinionsnämnd inrättades en förliknings- eller hedersdomstol vid sidan av det stadgade allmänna domstolsförfarandet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder

A) hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av propositionen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga under punkten infört förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen;

2) att de nu förevarande motionerna I: 274 och II: 571 i förut anmärkta delar ävensom I: 426 och I: 427, den sistnämnda beträffande under A)—C) angivna yrkandena, måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt;

3) att det i motionen I: 427 under D) angivna yrkandet icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) anmält, att utskottet framdeles ville avgiva utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 235 framlagda förslag till ändrad lydelse av § 3 tryckfrihetsförordningen.

Vid utlåtandet funnos fogade ett flertal reservationer, avseende eller anslutande sig till olika delar av utskottets grundlagsändringsförslag. Dessutom hade reservation anmälts av herr *Stendahl*, vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Då den föreliggande kungl. propositionen omfattar en hel del olika ting, har utskottet ansett det nödvändigt och talman medgivit, att en särskild föredragningsordning måtte få föreslås kammararen.

Jag tillåter mig därför, herr talman, föreslå, *att* utskottets hemställen må företagas till avgörande punktvis, *att* punkten 1) företages till avgörande paragrafvis och, där så erfordras, moment- och styckevis på så sätt: *att* först föredrages § 5 mom. 1—3; mom. 4; mom. 5—10; och mom. 11—12 tryckfrihetsförordningen; *att* därefter föredrages § 4 mom. 3; mom. 4; samt mom. 5—6 och 8—9 tryckfrihetsförordningen; *att* sedermera behandlas § 1 mom. 4; mom. 5 och 11; samt § 5 mom. 15—16 tryckfrihetsförordningen; *samt att* härefter föredrages övergångsstadgandet, varefter utskottets hemställen föredrages; *att* vid behandlingen av § 5 mom. 1—3 tryckfrihetsförordningen överläggningen må omfatta utlåtandet i dess helhet; *att* lagtext icke må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres; *samt att* konstitutionsutskottet bemyndigas att i formellt hänseende vidtaga sådana ändringar i lagtexten, som kunna påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammararen sitt bifall.

*Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)**Punkten A 1.*

Utskottets förslag till ändrad lydelse av §§ 1, 4 och 5 tryckfrihetsförordningen.

§ 5 mom. 1—3.

Dessa moment lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

1:o. Mål angående brott som avses i 3 § upptages vid *allmän underrätt* enligt vad därom är stadgat i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § regeringsformen föreskriver.

2:o. Åtal för förbrytelse mot 1 § 8 mom. tredje stycket, 9, 10 eller 11 mom. upptages vid domstolen i den ort där tryckeriet är beläget. Vid åtal jämlikt 4 § 14 mom. mot någon som lyder under kriminallag för krigsmakten skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt sådan lag må vara föreskrivet.

3:o. Om laga domstol i mål rörande annan förbrytelse mot denna lag än i 1 eller 2 mom. sägs gälla vad om brottmål i allmänhet är stadgat.

(i utskottets förslag:)

1:o. Mål angående brott som avses i 3 § upptages vid *rådhusrätt* enligt vad därom är stadgat i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § regeringsformen föreskriver.

2:o. Åtal för förbrytelse mot 1 § 8 mom. tredje stycket, 9, 10 eller 11 mom. upptages vid domstolen i den ort där tryckeriet är beläget. Vid åtal jämlikt 4 § 14 mom. mot någon som lyder under kriminallag för krigsmakten skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt sådan lag må vara föreskrivet.

3:o. Om laga domstol i mål rörande annan förbrytelse mot denna lag än i 1 eller 2 mom. sägs gälla vad om brottmål i allmänhet är stadgat.

Herr Källman: Herr talman! Även om man alldeles särskilt samvetsgrant försöker deltaga i arbetet i det utskott, som man tillhör, så händer det någon gång, att man kan vara förhindrad att närvara. Så har varit förhållandet med mig vid justeringen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 42, och därför har den uppfattning, som jag företräder, det vill säga min huvuduppfattning, icke fått något uttryck i någon reservation. Jag har på grund av tidigare överenskommelse deltagit i två reservationer men inte kunnat anföra någon egen, emedan jag då var förhindrad att vara närvarande.

Den reservation, som jag nu närmast tänker på, skulle hava gått ut på bifall till ett alternativ av herr Lindhagens motion, som jag skall återkomma till, och jag vill meddela, att detta alternativ har haft mycket starka sympatier på sina håll i konstitutionsutskottet.

Jag föreställer mig, att kammaren vill medge, att den nu föreliggande frågan är mycket viktig både ur pressens och ur enskildas synpunkt. Det är ju mellan dessa två, som tryckfrihetsförordningen skall skipa rättvisa, och framför allt skall den stödja det fria meningsutbytet, i den mån sådant skall förekomma i skrift.

Jag skulle nu vilja i korthet besvara den frågan, huruvida det föreliggande förslaget tillmötesgår den önskan, jag kan till och med säga, det krav, som 1933 års riksdag framställde, då man begärde en utredning i sådant syfte, att den enskildes rätt skulle tryggas i det avseende, varom nu är fråga. Eftersom ingenting i tiden står stilla, gäller det också med avseende på tryckfriheten och lagstiftningen därom. 1815 års konstitutionsutskott ansåg, att en jury eller nämnd, vilken, efter skedd undersökning och målets i laglig väg gjorda utredande, förenade det blotta naturliga omdömet anvisning vid prövning av skriftens syftning och ägde ett friare utrymme vid brottslighetens bestämmande, framställde en säkrare tillflykt för den oskyldige än domaren. Det var som sagt 1815 års konstitutionsutskotts uppfattning om juryn och lekmannelementets betydelse vid avkunnande av dom i sådana här mål. 1933 års konstitutionsutskott uttalade, och det har också uttalats tidigare, att »de förhoppningar, som sålunda ställdes på juryn, hava icke i allo infriats». I stället för att förkorta rättegången, hade jurymålen blivit längre och dyrare än van-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
liga mål. Vidare hette det: »Utgången av ett jurymål är även osäker och mycket oberäknelig. Särskilt erbjuder processen för enskilda målsägande sådana svårigheter, att dess tillgripande undvikes även när ingen annan väg står öppen.» 1815 års konstitutionsutskott hade ej kunnat räkna med att tryckfriheten skulle missbrukas till kränkning av enskilda personer, såsom utvecklingen sedan visat, och i följd av detta begärde konstitutionsutskottet utredning om möjligheterna att ombilda processen i tryckfrihetsmål i sådan riktning, att större säkerhet för de enskilda därigenom uppnås.

För att få en riktig bakgrund till behandlingen av frågan i dag, tillåter jag mig att göra några korta erinringar om vad som förekom i andra kammarens debatt den 20 maj 1933. Därvid förekom en mycket lång och vidlyftig överläggning. När första kammaren sedermera i efterhand behandlade förslaget, så blev det en mycket obetydlig diskussion här, emedan majoriteten ganska snart var inställd på att följa andra kammarens beslut.

Jag tillåter mig i allra största korthet referera några yttranden från olika, med avseende på denna fråga, betydande håll. En juris doktor, högerman, yttrade i andra kammaren, bland annat, att nu gällde det icke blott att freda pressen mot myndigheterna utan också att freda den enskilde medborgaren mot pressen. Angriparens övertag var mäktigt. Vidare sade samme talare: »Det är ett allmänt intresse, att den enskilde icke ställes rättslös mot ohemula angrepp endast därför, att angreppet sker genom det tryckta ordet, ty därigenom blir det endast så mycket farligare.» En annan person med samma lärdomsgrad, alltså juris doktor, men socialdemokrat sade bl. a. följande: »Det är obestridligt, att en tidning under särskilda förhållanden har i sin makt att genom illvilliga och osannfärdiga framställningar kunna förbittra enskilda medborgares liv, slå ned deras livsmod och stäcka deras verksamhet.» — — — Detta »därför att dylika deras handlingssätt praktiskt taget äro straffria». Ur debatten ytterligare två korta axplockningar. En socialdemokratisk redaktör yttrade bland annat, att hans intryck från deltagande i juryer var, att det inte finns något värre ur rättvisesynpunkt än en jury. Juryn är oansvarig. Och rätten behövde ej ta något ansvar. Utan juryn måste så ske. Han ville avskaffa denna ur rättssynpunkt tvelaktiga institution. En annan redaktör i andra kammaren, högerman, anslöt sig till kravet på en reform och sade, att ett verkligt samhällsintresse kanske inte stod på spel men var starkt berört. Utredningskravet bifölls av andra kammaren efter uppresning med mycket stor majoritet. Man hade inte beräknat det, men det blev så. I första kammaren bifölls utskottets förslag senare på dagen efter en kort debatt.

Nu har man anledning att fråga sig, om Kungl. Maj:ts förslag ger vad riksdagen begärde, nämligen större säkerhet för de enskilda. Ty det var ju detta, som man alldeles särskilt ville betona i 1933 års krav på ny lagstiftning. Jag skall be att få göra några egna reflexioner efter att hava refererat några auktoriteter. Den oansvariga juryn blir besynnerlig genom tillskapandet av den stora beredskapskår, som skall finnas och varur uttag sker genom lottning vid förekommande tryckfrihetsmål. Det talas emellanåt om rättvisan i allmänhet såsom lotteri, men här sättes lotteriet i system. Parterna kunna ej känna någon trygghet. Målet skall överlämnas till praktiskt taget slutligt avgörande åt en alldedes okänd jury, vad dess majoritet angår. I Stockholm utses 80, i Göteborg 60 och å annan vederbörlig ort 40 personer att uppföras på en jury-mannalista. Ur denna kår — jag kallar den kår, därför att det är så svårt att hitta på något annat, lämpligare uttryck — uttagas sedan jurymän vid förekommande fall.

I samband med frågan om koncentration av tryckfrihetsmålen till ett mindre antal domstolar erinras till och med i propositionen sid. 41, att jurykårens

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

utväljande kommer att på många håll betraktas som en tom formalitet, besvärslig men ändamålslös. Enligt min mening återuppstår i annan form något liknande de gamla hästuttagningsnämnderna. Det farliga är dock inte det meningslösa utan juryns bibehållande och dess sammansättning genom lottning.

Det har i konstitutionsutskottet anförts, att kritiken gäller den jury, som nu finnes. Det är möjligt, att den särskilda processlagen som i samband härmed tillskapas ställer juryn i ett bättre läge än hittills, men för den enskilde blir alltså den bristande säkerheten och otryggheten kvar. En del av dem, som deltagit i jury, förklarar, att förgyllningen över klenoden försvinner, om man lär känna den. En medlem av konstitutionsutskottet, som har stor erfarenhet från södra Sverige, har berättat, hur precis samma förseelse kunnat straffas ofantligt olika beroende på den ort, där förseelsen förekommit.

Man vill emellertid skydda det fria ordet, och juryn anses vara en hörnsten därför. Jag är nu för egen del vän av verklig och objektiv tryckfrihet, liksom också av en fullständig tanke- och åsiktsfrihet, men gränser måste naturligtvis finnas. Herr Lindhagen har i sin motion nr 427 i första kammaren i år återgivit många verkligt kärnfulla uttalanden, vilka borde allvarligt beaktas. En enskild person kan av det minsta lokalblad jagas som ett oskäligt djur. Och det är nog riktigt, vad en person sade mig uppe i Norrland i vintras en gång under samtal om denna sak: En enskild person skall alltid förlora emot den mest obetydliga tidning, hur rätt den enskilde än har i den tvist, som förekommer. När det gäller tryckfrihet, är det alltså inte blott fråga om att skydda pressen utan också den enskilde. Och jag erinrar i detta sammanhang om att pressen stundom betyder detsamma som kanske en ganska ungdomlig och oerfaren medarbetare, som kan tillåtas fara fram hur som helst emot kanske relativt oskyldiga personer. Det torde inte vara någon hemlighet, att verkligt obskyra tidningar hota oförvitliga personer med att återgiva rykten och förljudanden, såvida vederbörande inte friar sig genom kontant ersättning. Jag har i utskottet framhållit, att den hederliga pressen och framför allt då den, som representeras av vederbörlig organisation, borde åtaga sig någon uppoffring, som skulle få uttryck i en sådan lagstiftning, som det nu är fråga om, någon uppoffring ur affärssynpunkt och dämpa sensationslystnaden, då sådant ur allmän synpunkt och för enskildas skyddande erfordras mot mindre nogräknade kolleger.

Jag vill också erinra om, att representanterna för pressen såsom ett alternativ förordad enbart domstolsförfarande. Det är mycket viktigt att göra detta påpekande, ty vi, som vilja företräda de enskildas rätt gentemot övergrepp från pressens sida, anse att domstolsförfarandet är för den enskilde överkomligt. Det är möjligt att få rättvisa genom domstol för en enskild, som under inga förhållanden kan få det genom jury, vilken är dyrbar och långgrandig i sitt handhavande av uppgiften. Nu säger man emellertid från pressens sida, att utan tillåten sanningsbevisning i ärekränkingsmål vill man dock inte släppa juryn. Det är ju tråkigt, att man inte har rätt att bevisa sanningen i ett ärekränkingsmål. Jag har ofta märkt, att folk inte förstår, att det kan vara förbjudet att tala sanning. Man får som bekant inte alltid göra det, utan man kan bli straffad därför. Men det är ju en annan fråga, och den får man väl lösa i annat sammanhang. Jag tror nu inte, att det blir så farligt, och att man gör någon skada för det fria ordet genom att avskaffa en institution, som ur alla möjliga synpunkter visat sig vara skadlig, främst för dem, som ha minsta möjligheterna att komma fram till rättvisan, som man säger. En person sade emellertid i konstitutionsutskottet, att om en del beskyllningar särskilt under valrörelsen skulle behöva inställas, så vore därmed

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
ingen skada skedd, utan tvärtom. Om t. ex. en enskild person beskylls för att vara boskapstjuv, skadar det väl inte, om en domstol dömer vederbörande för en sådan beskyllning, tycker jag åtminstone.

Nu vet jag emellertid, att juryn i nuvarande läge inte kan avskaffas. Det finns en sådan majoritet i konstitutionsutskottet för dess bibehållande, att det synes omöjligt att göra ett yrkande om juryns avskaffande. Det går inte. Man skulle möjligen kunna tänka sig en återförvisning, varigenom konstitutionsutskottet finge tillfälle att utarbeta nödig ny lagtext, men tiden är så långt framskriden att även detta är otänkbart.

Emellertid skulle man kunna vinna ganska mycket, om kammaren ville reflektera på det av mig i början av mitt anförande antydda alternativet i herr Lindhagens motion, som går ut på, att om *någondera parten* påyrkar handläggning av tryckfrihetsmål vid vanlig domstol, så skall det ske. Som bekant förordar utskottet, att så skall äga rum under förutsättning att *båda parterna* äro ense därom. Då behövs ingen jury utan i så fall får domstolen avgöra saken. Herr Lindhagen åter yrkar, att om *någondera parten* begär målets handläggning inför domstol, skall detta ske, och man undslipper då jury.

Kammaren bör kanske veta, att när principfrågan avgjordes i konstitutionsutskottet röstade elva ledamöter för jury och nio emot. Det finns således en mycket stark minoritet i konstitutionsutskottet, som vill juryns avskaffande. När så är förhållandet, menar jag, borde en jämkning, som mera närmar sig 1933 års riksdags mening än utskottets förslag, kunna tänkas vinna riksdagens bifall. Den svagare parten, som väl i regel är käranden, hade då möjlighet att välja mellan jury och domstol, och detta tillmötesgående mot den enskilde svarar bättre mot 1933 års ställningstagande i kamrarna.

Jag ber att nu få föredraga ett yrkande, som jag sedermera kommer att göra, för att det skall vara klart redan vid debattens början. Detta yrkande innebär, att paragraf 5, mom. 4 erhåller följande lydelse:

»Tilltalas någon för brott som avses i 3 §, skall frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt prövas av en jury om nio medlemmar, där ej åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller ock — och här kommer det nya — *någondera parten* förklarar sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. För den tilltalades fällande fordras minst två tredjedelar av rösterna; uppnås ej detta röstetal, varde han frikänd.»

Jag har, herr talman, velat framställa en motivering för det yrkande, jag nu uppläst och som jag vid ifrågavarande paragraf skall be att få återkomma till, under förhoppning om att kammaren i dag skall erinra sig vad som förekom 1933 och hur allvarligt intresserad man då från olika håll var både i denna kammare och medkammaren för att få en reform på tryckfrihetens område, som utan att skada det fria ordet ändock ger skydd åt den enskilde.

Herr Stendahl: Jag har tillåtit mig att anteckna en blank reservation. Motiveringen för den är följande, om någon vill taga sig det orådet före att grovt ärekränka en annan, får han akta sig mycket noga för att göra det muntligt. Gör han det muntligt, har han nämligen alla utsikter att bli dömd för ärekränkning. Om han emellertid sörjer för att ärekränkningen blir tryckt, har han enligt min uppfattning och jag tror enligt allmän erfarenhet verkligt stora chanser att gå strafffri. Detta sakernas förhållande, som enligt min uppfattning är fullständigt abderitiskt, att tidningspressen får säga ungefär vad den vill utan påföljd, kallas för »en av det svenska rättsväsendets största tillgångar».

Detta har gjort, att jag i utskottet, alldeles emot vad jag brukar göra, har yrkat, att utskottet skulle hemställa om bifall till en motion, som är väckt

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

av herr Lindhagen och som jag anser vara riktig. Herr Lindhagens motion gick ut på att tryckfrihetsmål skulle avgöras av domstol på vanligt sätt eller, om detta icke gick igenom, att om en av parterna påyrkade, att tryckfrihetsmålet skulle avgöras av domstol utan jury, skulle så ske. Bägge yrkandena stannade i minoritet i konstitutionsutskottet. Nu har ju redan kommit ett yrkande om bifall härtill — jag fattade det som ett yrkande men skulle det inte vara så, skall jag senare, om ingen annan gör det, yrka bifall till herr Lindhagens motion.

Är det så, att det förslaget inte skulle gå, kommer jag för min del att ansluta mig till det under § 5 av herr Lindskog med flera avgivna yrkandet om någon omformning av den kungl. propositionens bestämmelser beträffande sammansättning av jury, men för min del vill jag alldeles bestämt deklarerera, att jag anser, att juryförfarandet i den form, vi nu ha det i tryckfrihetsmål, är av ondo och bör fortast möjligt avskaffas.

Herr Ström, Fredrik: Jag har, herr talman, för min del varit synnerligen tveksam, om man skulle gå på rent avslag eller stanna vid någon av de reformer, som här föreslagits.

I olikhet med Kungl. Maj:t och de föregående talarna hyser jag den uppfattningen, att det ingalunda är så farligt ställt, som man vill göra gällande med den nuvarande tryckfrihetsförordningen. Överhuvud taget har jag allt mer och mer under årens lopp kommit till den uppfattningen, att man skall göra så få ändringar som möjligt i våra grundlagar. Våra grundlagar äro så värdefulla och i stort sett så goda, att ändringar i dessa lagar i regel göra dem sämre än om man låter dem vara sådana de äro och framför allt gäller detta om tryckfrihetsförordningen. Att lappa, rucka och ändra i dessa våra grundlagar är synnerligen äventyrligt. Vi äro faktiskt inte vuxna att göra någonting bättre än vad våra grundlagsfäder gjorde i avseende å tryckfriheten, och jag tror, att det kommer att dröja mycket länge, innan det kommer någon generation, som kan göra någon motsvarighet till vad våra grundlagsfäder ha gjort.

Nu har emellertid riksdagen många gånger begärt ändringar, som man tror skola medföra förbättringar, och många kommittéer ha ju varit verksamma för att söka åstadkomma dessa ändringar. Det kan naturligtvis medföra, att förslag framläggas, som eljest ingalunda skulle vara så starkt motiverade, men som framläggas därför att riksdagen och en viss opinion ha krävt det. Jag vill då säga, att jämfört med flera andra förslag, som framlagts, är såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag i stort sett mycket bra och vida bättre än många av de förslag, som framföras av enskilda motionärer.

Kungl. Maj:t har verkligen sökt nå det bästa möjliga och även om jag inte på alla punkter kan rösta för det eller åtminstone inte i allt följa utskottet, finner jag dock, att dess förslag i nuvarande situation är acceptabelt. Man får ta det mindre onda framför det större onda och hur farligt det är att här gå fram, förstår man, om man besinnar den risk, som vi nu kunna löpa, att riksdagen lämnar Kungl. Maj:ts och utskottets förslag och slår in på ytterst äventyrliga vägar, som kunna riskera vår nuvarande tryckfrihet.

Man talar här om pressmissbruk mot den enskilde, och särskilt den siste ärade talaren var inne på det kapitlet. Jag vill gärna medge, att inom pressen och framför allt inom den del av pressen, som man kallar boulevardpress, tillfällighetspress, lokalpress o. dyl. missbrukas mycket ofta tryckfriheten. Den enskilde utsättes ofta för en otillbörlig kritik och många gånger kungör pressen rykten och antaganden, som inte äro fullt dokumenterade och många gånger alldeles oriktiga. Nu tror jag emellertid inte, att det är möjligt att råda bot

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
på dessa svagheter på den väg, där man hittills har förmenat, att man skulle kunna nå ett resultat. Man gör därigenom bara det onda värre, och jag tror, att man får vara mycket försiktig, att man inte för den ansvariga pressen försvårar rätten till fri kritik därför att man vill komma åt en press, som missbrukar tryckfriheten.

Nu har man särskilt under den gångna tiden riktat sig mot det nuvarande juryförfarandet. Jag har varit pressman i 36 år och suttit i många juryer, och jag måste säga, att i stort sett har jag funnit den nuvarande juryns funktioner tillfredsställande och bättre än vad dess rykte ger vid handen. Jag har inte, fastän jag suttit i många tryckfrihetsjuryer, funnit, att denna juryform har medfört några allvarliga olägenheter varken för pressen eller den enskilde, varken för allmänheten eller rättskänslan. Att reformera bara för reformerandets egen skull finner jag vara oriktigt. Nu föreslår emellertid utskottet, att man skall företa en ändring och införa jurykårsbegreppet och genom en lottning uttaga en majoritet. Jag vill då säga, att om denna jurykår blir så fullt allsidigt och objektivt utsedd, att olika samhällsskikt, olika samhällsuppfattningar och världsåskådningar komma till uttryck i denna jurykår och den får på sätt och vis en domarställning och ett domaransvar, så anser jag, att ett försök att gå denna väg bör göras, när vi nu ändå måste lämna den hittillsvarande formen för juryns utseende. Jag tror, att det är möjligt, att ur en sådan domarkår av lekmän, valda med verklig opartiskhet och allsidighet av domstolen, det skall kunna framgå något gott och att vi böra försöka en sådan anordning. Skulle den slå fel, då får en framtid göra ändring och pröva nya vägar. Jag finner således, att man kan gå den väg, som Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit.

Vad jag framför allt är emot, det är, att man skulle avskaffa juryinstitutionen och lägga allt i domstolarnas händer. Jag tror, att detta skulle vara ett äventyr för pressen och det fria ordet och inte minst för domstolarna själva. Domstolarna skulle då bli indragna i det politiska livets virvlar och stormar, och en fara skulle uppstå för att domstolarna, när det gäller tryckfrihetsmål, bli politiserade. Därför kan jag inte heller vara med om den linje, som herr Källman, tror jag, föreslog, att man skulle låta domstolarna utan jury avgöra, om blott endera parten begär detta. Det blir ju då helt enkelt så att den part, som i jurylekmännens allmänna rättsmedvetande ser en garanti för tryckfriheten, skulle bli överlämnad åt en ensidig, formell synpunkt hos en domstol. Skulle en domstol vid något sådant tänkt fall ha förfarit så att domstolen skulle få den allmänna opinionen och pressen emot sig, så skulle därmed en mycket allvarlig fara för domstolarna själva uppstå, och jag kan inte förstå, att herr Källman skulle vilja ha det på det sättet.

Jag har stor respekt för min gamle och ärade vän herr Lindhagen, och hans långvariga hedrande domarbana är ju för mig förklaringen till att han vill lägga allt i domstolarnas händer, men jag frågar herr Lindhagen, om han inte själv vid mer än ett tillfälle har erfarit, att även domstolarna bestå av vanliga människor, som kunna fela och kunna ha politiska synpunkter på saker och ting, och att det därför kan vara ett äventyr att lägga tryckfrihetsmål under domstolarna. Jag kan för min del inte tillstyrka någonting sådant.

Det sades av herr Stendahl, att ärekränkning går fri, om den sker genom det tryckta ordet. Ja, i vissa fall kan det synas vara så och är kanske även så. Man får emellertid här väga den ena nackdelen emot den andra, och jag tror, att det skulle vara ännu olyckligare, om man på något sätt lagade så, att den gamla svenska tryckfriheten toge skada. Man säger, att det behöver man kanske inte befara. Vi veta emellertid, vad vi ha, men vi veta inte, vad vi få, och särskilt blir det ytterligt äventyrligt, när det gäller pressens sociala

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
och politiska funktioner. Det är dock inte bara fråga om ärekränkingsmål utan även om mycket annat, när det gäller pressen.

Jag kan därför inte vara med om att man vidtar dessa förändringar, som här ha föreslagits från reservanternas och vissa motionärers sida. Det synes mig, att det är tryggare att gå på Kungl. Maj:ts och utskottets linje med den motivering, som utskottet, delvis med anledning av min motion, har bifogat sitt utlåtande.

Jag ber därför att i denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Då jag år 1933 väckte en motion om reform av tryckfrihetsprocessen och den gick igenom i riksdagen, motsåg jag med intresse, hur detta experiment skulle utfalla. Jag får ju säga, att i stort sett är det viktigaste icke vunnet.

Emellertid ha några framsteg följt med propositionen. Det ena är att juryn inte längre, såsom nu, skall vara förhindrad att vara med om förhandlingarna och först efteråt sammanträda och döma på protokollen. Nu skall det bli en huvudförhandling inför en jury, och det är väl den enda möjligheten för en jury att kunna fungera någorlunda. Det har nu hänt, som det ju händer någon gång, att Ström och jag ha olika meningar. Det är därför att han är tidningsman, medan jag är ett av tidningarnas offer. Det är skillnaden. Där Ström har sin karriär, där har jag mest mina fronter.

Jag har varit med i jury vid två tillfällen, vill jag minnas. Det var avskrämt för en domare att uppleva särskilt parternas jurymäns vända. De kunna nog ha sina samvetsbetänkligheter och motparten kan ju ha rätt delvis, kanske helt och hållet. Men där sitta de och nödgas hitta på förevändningar för att inte behöva rösta mot den gode vännen, som behagat välja dem till jurymän. De äro visserligen domare, men domare utan ansvar. Aldrig går jag med i någon jury en gång till. Hädanefter blir jag ju tvungen, tvungen tyvärr.

Den som vet vad en domstol har för uppgift kan inte gå med på ett sådant monsternum av en rättegångsordning, som här fortfarande föreslås.

Visserligen ha vi som sagt förespeglats ett nytt jurysystem. Det är bättre än det gamla av förenämnda anledning. Vidare är partens framträdande som domare i egen sak beskuret med 1 ledamot. Men det står kvar två ledamöter av de tidigare tre ledamöterna. Kunde inte Schlyter ha bestått sig med att helt avskaffa denna böld på ett viktigt domstolsförfarande? Om hundra år kanske det sker! Allt som är viktigt, skall i detta land få komma till stånd så förfärligt långsamt.

Vidare är det till skenet en liten fördel med det nya systemet att saken kan få gå till de vanliga domstolarna, om båda parterna äro ense. Här gäller det framför allt de illvilliga framställningarna till allmänhetens förvillande. Det blir den farligaste statsfientliga propagandan. De ytterst fåtaliga storpolitiska målen må gärna för högtidlighetens skull gå till jury. De vanliga kränkningarna äro med det nuvarande systemet, som i stort bibehålles, icke möjliga att kunna beivras för vanligt folk. En våldsamt rättslöshet råder på detta område. Den oansvariga juryn är ett lotteri, i lyckligaste fall.

Jag vet att de vanliga domstolarna äro ett vida tryggare forum för sådana här saker, ty domarna ha dock domareansvar och de äro avlönade av staten för att sköta detta domareansvar oberoende av hur domarna rösta vid valtillfällen. De ha en känsla av att det gäller att vara rättvisa i sådana här fall.

Partipressens systematiska massärekränkningar till sin läsekrets förvillande böra således till en början hänvisas till de vanliga domstolarna, som ju anses goda nog för att avdöma muntliga förgripelser.

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Nu har förslaget alltså gjort det lilla medgivandet, att om båda parterna äro ense kan målet gå till domstol. Annars skall det gå till det rättegångsförfarande, som anses enligt tradition vara gynnsammast för tidningarna och deras redaktörer och skriftställare av skilda slag. Redan 1815 års konstitutionsutskott framhöll, att brottslighetens konstaterande av en jury och inte av domstolarna tillkom för att »den oskyldige» skulle få »en säkrare tillflykt och ett starkare hopp om ett opartiskt bedömande». Tänk, den »oskyldiga» stora partitidningen, som — jämte dagsnyheter och intressanta artiklar — sprider såsom i motionen utvecklats hundratusenden vilseledande framställningar! Det är annat än en muntlig ärekränkning, som ej kommer långt och således är vida mindre samhällsfarlig. Tänk, att det finns en institution som betraktas som ett sådant heligt palladium, att där får vem som helst ansvarslöst skriva vad som helst till en stor allmänhets vilseledande! Om någon tror att detta är rätta sättet att upprätthålla anseendet för demokratien, missar han sig. Just sådana ordningar är det som ruinera den nuvarande allmänna civila ordningen.

Folket finner sig inte i sådant i längden. Andra kammarens tillfälliga utskott talade år 1910 om att »djupgående brister vidlåda tidningspressens verksamhet». Utskottet var den gången enhälligt och andra kammaren lämnade till synes sitt bifall enhälligt. Med 1910 började en viss tillbakagång av parlamentarismen även i andra kammaren. Någon skrivelse kom icke till stånd. Den kom inte ens fram till första kammaren, ännu mindre till Kungl. Maj:t och allra minst — vilket främst var motionens avsikt — till kommittén. Därför företog ock kommittén företrädesvis en formell omstöpning utan att gå till botten med de huvudsakliga problemen.

Ferdinand Lassalle yttrade om sin tids press: »Om någon för snöd vinnings skull dagligen på tusen olika vägar tillför folket andlig död, det är den största förbrytelse, jag är i stånd att fatta.» Och Rösiö konstaterade: »Först långt sedan nya krafter kämpat sin blodskamp ensamma och lyckats slå allmän vaneåskådning under fötterna, resa sitt huvud under en makt, som verkligen visar sig obetvinglig, först då kommer pressen bitvis med. Den kommer nästan alltid efter.»

Jag skall inte räkna upp några exempel på de oerhördheter, som folket får uppleva genom överflyttningen av Gustav III:s envælde på de politiska tidningarnas redaktioners envälden. Om man ärekränker mig gör det mig ingenting. Det syftar nästan alltid på den sak, jag nödgas främja, därför att jag vet, att den är riktig och nödvändig. Den måste sålunda skyddas mot allmänhetens förvillande på nämnda sätt. Vad det gäller skildrade Lassalle för sin tid sålunda: »När tusende tidningsskrivare, dessa vårt folks nutida lärare» — kom ihåg det, herr Ström — »med hundratusen stämmor dagligen inpränta hos folket sin dumma okunnighet, sin samvetslöshet, sitt evnuekhat till allt sant och stort i politik, konst och vetenskap, så verkar detta gift på folket, som griper därefter med tillit och hopp att därav vinna andlig styrka, och då måste denna folkanda gå under.»

Detta råar nu inte »pressen» för. Det är ett kollektivt begrepp, som mekaniskt följer naturlagar. Partipressen måste följa partilagarna, och de äro inte heller Guds bästa barn. Vi privata måste genomleva det och överleva det, intill dess samhällsmakten gör sin plikt och med lag lagar efter lägenheten.

I propositionen föreslås, att illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande och förledande skola åtalas. De ha aldrig kunnat åtalas. Den som blir ärekränkt vet, att den erbjudna rättvisan endast är ett lotteri, tillrättalagt bättre för den starke till förmån för svagares under-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

tryckande. Han rör ej heller ekonomiskt med att gå till domstolarna och juryn. Inte heller har man vågat vända sig till allmänna åklagare.

Nu står det emellertid i förslaget på följande sätt: »Enskilt förolämpande äger målsäganden att själv eller genom ombud åtala. Allmän åklagare må ej därå tala, såframt ej ärekränkningen skett mot någon i och för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning som han innehar eller innehaft.» Jag skall be att när vi komma dit få yrka följande ändring: »såframt ej ärekränkningen skett mot någon i och för ämbete, tjänst, *allmänt uppdrag* eller annan allmän befattning». Våra uppdrag äro väl också en tjänst, och nämnda förtydligande är sannerligen på sin plats i vår tid. Propositionen har lämnat å sido de viktigaste sakerna.

Det förklaras i propositionen att det förekommer så få tryckfrihetsåtal. Ja, tacka för det! De fall, där åtal mest borde förekomma, nämligen när det gäller dessa till massor spridda massärekränkningar, kommer man inte åt. När en ämbetsman blir kränkt är hans tjänst kränkt. Men om vi bli kränkta är det våra problem, våra idéer, vår realpolitik, som blir kränkt.

Därför har av mig föreslagits, att parterna skola få välja och att en tvist skall gå direkt till domstol när *någondera* parten äskar, att det skall ske. Men då har konstitutionsutskottet endast försjunkit i den gamla farhågan för Gustav III:s envælde, som hypnotiserat svenska pressen, svenska riksdagen, Kungl. Maj:t, juristerna och allmänheten som inte veta vad det här verkligen gäller. Då faller man sålunda till föga inför vad 1815 års konstitutionsutskott sagt, om att det är synd om de stackars »oskyldiga» tidningarna. Därför har man omöjliggjort att kunna komma till rätta med alla möjliga slags medarbetare, som riskfritt få skriva vad som helst och inför en ofantlig läsekrets få vanställa en sak hur mycket som helst, få göra dem, som kämpa för en rättvis sak, till en löjlig figur för att därigenom drabba själva saken. Även om en sådan sak kan få gå till domstol blir det ej något avsevärt skydd för folkets realpolitik. Och det är till den grad laglöst ordnat och skall enligt förslaget fortfarande så förbli, att ej den som skriver brottsligt bestraffas utan en oskyldig »ansvaring». Även en sådan skandal skall väl någon gång underkännas. Och i fråga om domstolsorganisationen är det endast den av mig krävda förliknings- och hedersdomstolen, som kan uträtta något.

Jag har hemma 150 stora urklippböcker med en provkarta på en dylik verksamhet. En liten upplevelse må därtill berättas. Den säger allt. År 1911 hade jag väckt en motion om en bättre ställning för sjuksköterskorna. Den föranledde också att de fingo det. En vacker dag ringde det på min tamburdörr, när jag öppnade stod där en flicka med en oerhörd blombukett från sjuksköterskorna samt en brevbärare med ett brev, fullt med de grövsta otidigheter och slutande med orden: »Jag hoppas att ni snart uppger er orena ande.» Vem hade ställt till den förhoppningen? Partipressen, och ingen annan!

Boulevardpressen, som här varnades för, kan ju rent av vara rättvis ibland. Den spelar ju ingen roll, ty folk skrattar ju bara åt den. Med partipressen är det en annan sak — de ansvariga huvudredaktörerna skriva ju anständigt, men de andra få hållas hur som helst. När jag nyligen i riksdagen slog vakt om »fotfolket» mot bilismens utsvävningar fick jag packar med angrepp från »huvudstadskorrespondenter», »kåsörer» med flera med de mest orimliga och fräcka saker.

Herr talman! Jag finner sålunda, att förslaget i de grundläggande delarna är ofullständigt och har försummat det viktigaste. Konstitutionsutskottet har, såsom dess plägsed numera oftast är, ej sinne för att det här skall komma något nytt, som vill gå till runden med någonting. Om allt sådant heter det att det

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
»inte förtjänar avseende», eller också kallas det för »icke praktisk politik». Därför finns det heller inte ett ord om de verkliga realiteterna i hela betänkandet. Inte ett ord, inget källsprång, bara en sandöken, under det att 1910 års tillfälliga utskott i andra kammaren på sin tid sade ifrån åtminstone i motiveringen hur det förhöll sig. Det har man upphört att göra, ehuru förfallet nu sannerligen ej är mindre än förut.

Alltså, herr talman, riksdagens bifall till min motion 1933 om revision av tryckfrihetsprocessen har ej föranlett någon avsevärd rättelse i det väsentliga missförhållandet. Tillfället är nu försuttet och jag saknar utvägar att göra något yrkande.

Herr Andersson, Nils: Jag vill i korthet understryka de synpunkter, som herr Ström lagt på frågan om juryns bibehållande. Den har ju diskuterats mycket och visst erkännes från alla håll, att juryn lider av vissa brister, men man finner ändå, att det inte skulle vara rådligt att avskaffa den. Pressorganisationerna ha enhälligt uttalat sig mot denna tanke och vad som bl. a. talar för att man inte nu skall göra slut på juryinstitutionen är, vad som också framhålles i utskottets betänkande, att ett slutligt ställningstagande till denna sak bör anstå i avbidan på rättegångsreformen. Det är också klart, att hur stora brister, som än kunna vara förknippade med juryinstitutionen, så har den dock varit till stort gagn och till skydd under långliga tider för det fria ordet i detta land.

Herr Lindhagen klagar nu bitterligen över att han blivit ett offer för tidningarna, och vi veta ju, att han alltid har haft ett gott öga till herrar kåsörer på läktaren. Jag vill dock vänskapsfullt säga till herr Lindhagen, att han har nog också mycket att tacka tidningarna för, även om de inte alltid varit så högaktningfulla och artiga mot honom. De ha nog i alla fall bidragit i hög grad till den popularitet, som herr Lindhagen kan glädja sig åt.

Det förvånade mig mycket, att herr Lindhagen, som ju annars gör sig till förespråkare för det folkliga inslaget på många områden, polemiserar så starkt emot juryn. Juryinstitutionen avser dock att garantera ett visst folkligt inflytande i dessa ting, och när herr Lindhagen helt framt påstår, att jurymännen äro inkompetenta — jag fattade hans utläggning på det sättet — så tycker jag, att det är ett hårt tal. Herr Lindhagen har själv varit juryman och han innefattar väl sig själv i detta hårda omdöme, men jag tror inte desto mindre, att det är felaktigt. Det är väl inte alla gånger så säkert heller, att en vanlig domstols ledamöter visa så stor omsikt och förmåga att tränga in i ett tryckfrihetsmål. Att en domstol skulle vara mera betryggande för ett tryckfrihetsmål än en jury är uteslutet. Jag tror inte heller, att domstolen kan anses vara mera betryggande för allmänheten, som herr Lindhagen anser alltid bli ärekränkt av tidningarna.

Herr Lindhagen framhöll, att man hade sagt till honom, att han hade alldeles rätt i sin uppfattning. Även tidningsmän skulle ha erkänt detta. Jag hör inte till dem. Det är klart, att herr Lindhagen har rätt i mycket av sin kritik över pressens sätt att gå till väga, men kommer man till rätta med dessa missförhållanden genom att avskaffa juryn i tryckfrihetsmål? Det har man anledning att betvivla. Jag tror inte, att det är rätta metoden, och i varje fall bör man inte avskaffa juryn på en bakväg, vilket herr Källmans förslag innebär. Det är ju klart, att om man skall vidta den ändringen, att om det räcker med att någondera parten motsätter sig, att det skall bildas jury, då blir det ingen jury av. Om juryn skall avskaffas, skall det ske på ett fullt öppet och ärligt sätt och inte genom en bakväg.

Med hänvisning till utskottets utförliga motivering och till alla de auktori-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

tativa yttranden, som ha avgivits beträffande juryns vara eller icke vara, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: Jag glömde att vi befunno oss vid bl. a. § 5, första momentet. Beträffande detta stycke vill jag yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som talar om »allmän underrätt». Utskottet vill ha kvar bestämmelsen att tryckfrihetsmål endast skola kunna handläggas av rådhusrätt och sålunda ytterligare försvåra ställningen för dem, som vilja bekämpa baktaleri mot folkets realiteter på omvägar — på »bakvägar», som den siste ärade talaren uttryckte sig. Allmänheten skall fortfarande tvingas bekosta resor för sig, vittnen och advokater till någon rådhusrätt. Det kommer ännu mindre att ske, ty det ha få råd och möjlighet till. Det är i alla fall ett litet framsteg i humanitet och universalitet i regeringspropositionens förslag om »allmän underrätt», och till detta yrkar jag bifall.

Det har nämnts något om folkligt inflytande — ja, det är ju klart att man får beröm i sina partitidningar så länge de tycka att man befrämjar partiets sannskyldiga intressen. Jag är inskriven där man har den största friheten att arbeta för sådant folkligt inflytande. Men hur är det? Hur är det exempelvis med den sociala jordfrågan? Den ligger undanskjuten! Vad beträffar fotgängarnas rätt har det folkliga inflytandet verkat så, att det från andra lagutskottet kommit ett utlåtande, som undergått justering i dag, i vilket bilismens koryfée slagit ned allting, som rör hänsyn till »fotfolket».

Och varför skall den siste ärade talaren påstå att det är en bakväg, när herr Källman vill taga bort juryn och få ärendena att gå direkt till domstol, när den ena av parterna vill det? Det är väl ingen bakväg! Det är en rättfram väg. Jag förstår verkligen inte vad min ärade vän från Östersund menar.

Jag vill också tillägga, vilket jag glömde nyss, att justitierådet Alexanderson, vars bok prisats i så hög grad av en talare från Norrköping, sagt mig på min förfrågan — vilket utskottet inte upplyst om — att i inga andra länder i världen har man genomfört ett jurysystem just för dessa massärekränkningar. De engelska domstolarna, sade Alexanderson, och det har jag också läst i en bok om pressens historia, ha i mycket verksam grad förhindrat och dämpat just de utsvävningar, som jag här talat om, genom att de varit i tillfälle att på domstolsväg snabbt och effektivt bestraffa illvilliga och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande.

Men sådant tro vi inte på. Vi mena att det är ju klart att det skall vara som det är, eftersom det snickrades så 1809. Vad som då gjordes är det enda rätta. Grundlagarna i sin helhet äro för övrigt någonting så heligt, att varje försök till ändringar avböjes fäfängt. Senast jag föreslog att vi äntligen borde revidera våra gamla grundlagar någon gång, genmälde herr Strömberg, som är min särskilde vän och som jag trivs bra med enskilt, att man borde avslå Lindhagens förslag. Det var motiveringen.

Herr **Ström, Fredrik**: Jag vill säga några ord till herr Lindhagen. Jag tror, att han har rätt i att det finns mycket att anmärka på pressen, men han gör sig skyldig till ofantliga överdrifter. Eftersom vi båda en gång ha varit journalister och till och med medredaktörer och även herr Lindhagen alltså en gång varit journalist, skulle jag vilja be honom att tänka på, att vi äro alla syndare inför vår Herre. Jag vill också säga, att jag förstår mycket väl, att herr Lindhagen är missnöjd med många angrepp, som kåsörer och andra i pressen rikta mot honom och framförallt mot de idéer och den sakpolitik han för och som kunna tänkas gå ut över denna sakpolitik, men jag tror också, att det inte bara är herr Lindhagen utan alla, som överhuvud

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
taget inta en offentlig position, som få tolerera detta. Vi äro alla utsatta för denna krigsrisk, denna risk att bli anfallna, och det kan inte hjälpas. Det följer med förhållandena och med yrket. Om en dag herr Lindhagen inte skulle bli så angripen, omtalad och ofta illa behandlad i pressen, som fallet är, utan i stället tystnaden skulle sluta sig omkring honom, så skulle detta säkerligen vara ett tecken på att herr Lindhagen inte intog den position i vårt samhälle, som han nu intar, och det skulle vara ett tyngre öde än det, som för närvarande övergår honom och oss andra i ungefär lika mån. Jag tror, att vi inte få vara alltför ömtåliga, när vi stå ute i kulregnet, och när herr Lindhagen här särskilt apostroferade partipressen som något alldeles särskilt undermåligt, måste jag reagera och säga, att det finns på det offentliga ordets område någonting, som är mycket värre, och det finns tendenser, som äro mycket farligare än de, som herr Lindhagen har kritiserat.

Jag vill till slut ytterligare understryka det riskmoment, som man skulle löpa, därest man tar bort juryn och överlämnar allt åt domstolarna, nämligen att dessa domstolar komma att bli betraktade såsom bricker i det politiska spelet och därigenom förlora den auktoritet, som de böra ha. Låt oss icke indra dem i det stora tidningskriget! På den punkt, där vi nu äro, tror jag, att herr Lindhagen är inne på olyckliga vägar, men däremot skall jag, när vi komma längre fram på denna dagordning, gärna instämma med honom i vissa förslag, som han har till pressens reformering. Jag vill i detta sammanhang särskilt betona den fara, som pressen löper genom dess tilltagande industrialisering och dess utveckling att bli stora affärsföretag, där man framför allt lägger an på att få ut så stora vinster som möjligt. Där är en verklig akilleshääl för pressen, för hela det offentliga livet och det fria ordet och för hela den andliga standarden i vårt land liksom i andra länder. Om vi kunde enas att sätta in vår kritik på den punkten, skulle vi kunna mötas.

Herr **Lindhagen** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Nog kan jag reda mig själv, men i de flesta fallen är det så, att man ser hur en mängd andra människor och deras angelägenheter, som inte ha så bra förspänt, bli misshandlade och deras sak måste därför stödjas. Det meniga tidningsfolket rår ju egentligen inte för det här. De skola leva och ha sitt uppehälle. Tidningarna önska emellertid, att de skola göra partimotståndarna och deras sak till löjliga figurer, och lyckas de göra detta, ha de gjort sin plikt.

Det har nu emellertid lyckats mig locka fram några små förbättringar. Man kan tydligen inte begära för mycket av människorna.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Eftersom det vid denna paragraf har uppstått en allmän diskussion om lagfrågan i dess helhet, skall jag be att få yttra ett par ord.

Bland de föregående talarna har funnits ett par partivänner till mig, som ha intagit en rakt diametralt motsatt ståndpunkt till förslaget. I herr Ströms lovsång över den bestående grundlagen fann jag en återklang av vad jag till min förskräckelse läste i vårt partis ledande organ i dag, där det heter: »Att rucka på vår gamla goda grundlag om tryckfriheten är föga motiverat.» I rak motsats till honom svartmålade herr Källman den nuvarande ordningen och uttalade, att den icke skyddar den enskildes rätt; han talade om den oansvariga juryn, om rättsvisans lotteri, som sattes i system, och om juryn såsom en institution, som ur alla möjliga synpunkter visat sig vara skadlig. Allt detta är självklart oerhörda överdrifter. Att brister vidlåda det nuvarande systemet, det anser jag naturligtvis vara oemotsägligt, eftersom jag medver-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

kat till framläggande av denna proposition, och jag skall med ett par korta ord be att få antyda reformens syfte och medel.

Bristerna anknyta sig till juryn. Jag är icke någon vän av jury i brottmål. Sedan ett kvarts sekel har jag sysslat med frågor angående rättegångsreformen och alltid utan någon tvekan motarbetat tanken på att vi skulle införa något jurorsystem i svensk brottmålsprocess. Däremot är jag en mycket livlig anhängare av medverkan av lekmän i rättsskipningen, där detta ordnas på rationellt sätt. Jag skall inte nu upptaga denna fråga till behandling, då det för alla ju är uppenbart, att den enda praktiska möjlighet vi här ha att räkna med är, att juryn tills vidare bibehålles i tryckfrihetsmål.

Syftet med den nu föreslagna reformen är tvåfaldigt. Å ena sidan eftersträvar man att få en mera opartisk jury. Den nuvarande juryn brister i opartiskhet i det avseendet, att parterna i målet ha alltför stort inflytande på juryns sammansättning. Av juryns nio ledamöter väljas de sex av parterna, tre ifrån vardera sidan. Men inte ens de tre jurymän, som representera domstolen, kunna anses ha tillkommit på ett fullt opartiskt sätt. Dessa utses av domstolen just för detta särskilda mål, och jag tror, att alla här närvarande någon gång ha haft tillfälle att göra den reflexionen, när de sett hur en domstol har utsett jurymän för ett visst mål, att man där bakom har kunnat skönja avsikten, hur målet skall bedömas. Rättens jurymän ha blivit talesmän för domstolens ledamöter på samma sätt som parternas jurymän ha blivit det för parterna.

Det andra avseende, i vilket propositionen åsyftar en reform, är att man vill få till stånd ökad möjlighet för domstolen, d. v. s. juryn, att objektivt bedöma målet. För närvarande är ju ordningen den, att när ett mål är slutbehandlat inför domstolen, slungas en bunt protokoll över till de utsedda jurymännen, och med dessa protokoll får juryn reda sig så gott den kan.

De medel, som propositionen nu föreslår för att råda bot på de missförhållanden jag har antytt, gälla alltså dels juryns sammansättning, dels sättet för förhandlingen i målen. I fråga om juryns sammansättning föreslår propositionen — och det tillstyrkes av utskottet — att parternas representanter skola begränsas till fyra, medan domstolens ökas till fem. Vardera parten skulle sålunda framdeles få två representanter i juryn. De fem ledamöter av juryn, som skulle representera rätten, skulle framdeles inte utses av rätten för varje särskilt mål. För att undgå den anmärkning, som jag nyss antydde, har i stället föreslagits, att rätten för en tid av tre år skall välja ett antal jurymän för att stå till förfogande för de särskilda mål, som uppkomma under denna tid. Stockholms rådhusrätt skall välja 80 sådana jurymän, Göteborgs 60 och övriga rådhusrätter, där jurymål kunna förekomma, skola välja 40 personer till denna jurymannakår eller jurymannalista, som utskottet kallar den.

Det är tydligt, särskilt med den bestämmelse, som föreslås i den kungl. propositionen, att domstolen skall tillse att skilda samhällsgrupper bli representerade inom denna jurykår, att man har anledning att hoppas att få att göra med en lekmaninstitution, som i objektivitet och opartiskhet i viss mån skall kunna mäta sig med vår gamla svenska nämnd. Alla veta, att den svenska nämnden fungerar helt oberoende av sina enskilda ledamöters politiska inställning. När det gäller för nämndemännen att fungera i ett mål, så är det, som om deras politiska åsikter vore bortblåsta. Jag har aldrig erfarit eller hört talas om annat än att nämnden, oberoende av politisk inställning, varit ense med den juridiske domaren i uppsåtet att rättvist bedöma målet. Det är min förhoppning och tro, att när vi få dessa nya jurykärer, tillsatta utan någon medverkan av politiska instanser, så kommer det också för

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
dem att bli en självklar sak, att de vid utövandet av sin juryfunktion skola tillgodose rättens krav. De skola såsom sin främsta uppgift ställa att utan partipolitiska biavsikter rättvist avgöra målen.

Medlet för undanröjande av den andra stora olägenheten med det nuvarande jurysystemet är organiserandet av en ny form för rättegången. I stället för att man nöjer sig med att överlämna de skriftliga protokollen, skall juryn hädanefter utses i början av målet, och inför juryn skall vid en muntlig, koncentrerad huvudförhandling målet i sin helhet uppspelas. Parterna skola framträda, vittnena skola höras och advokaterna skola plädera inför juryn; denna skall, när den drar sig tillbaka till överläggning av den förhandling, vid vilken den närvarit, ha fått en fullständig och allsidig upplysning om målet. Det är detta senare, som för mig är huvudsaken i den reform, som är föreslagen här.

På en enda punkt förefaller det, som om det hade rätt större tvekan inom utskottet. Med tacksamhet har jag ju konstaterat, med vilken objektivitet utskottet har behandlat denna mycket svåra materia, och jag kan på de allra flesta punkterna ansluta mig till de oväsentliga jämkningar, som utskottet har gjort i den kungliga propositionen. På en punkt föreligger som sagt en allvarlig reservation. Det är herr Lindskogs reservation beträffande jurykåren och lottningen. Nu är det tydligt, att det även med den ordning, som föreslås i den kungliga propositionen, att jurykåren skall utses för en längre tid, är möjligt att den väljande institutionen, domstolen, kan sätta en viss ensidig prägel på jurykårens sammansättning. Jag tror emellertid, att med hänsyn till den bestämmelse, som jag nyss läste upp, om skyldighet för domstolen att tillse, att skilda samhällsgrupper bli representerade, skall faran inte bli så stor. Jag tror, att våra domstolar på den punkten liksom i fråga om andra lagbestämmelser skola visa sig angelägna att tillämpa lagen efter dess syfte. Jag tror därför, att jurykåren skola komma att företräda skilda samhällsuppfattningar.

En olägenhet med dessa jurykårer är naturligtvis den, som framhölls av den förste talaren, herr Källman, att vid ett icke ringa antal rådhusrätter komma kårer att väljas utan att det blir bruk för dem. Kåren väljes i början av en treårsperiod. Hela perioden kan kanske gå vid en och annan rådhusrätt, utan att något mål blir föremål för bedömande av jury. Om vi ha verklig nytta av dessa kårer, få vi väl överse med denna lilla olägenhet, att domstolen i onödan har besväret att välja ut den. För övrigt torde utväljandet av dessa lekmän i en framtid kunna visa sig ha haft en uppgift att fylla. Processreformen söker efter en lämplig metod att utvälja lekmän till städernas domstolar och har ännu inte såvitt jag vet stannat för något förslag, som omfattas med allmänt gillande. Ett försök till frågans lösning, som tidigare har varit under diskussion, framfördes av de sakkunniga, vilka utarbetade förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen, men det visade sig sedan bli föremål för allmän kritik. Om nu erfarenheten skulle visa, att rådhusrätterna på ett skickligt sätt förmå att utvälja personer ibland städernas invånare, som lämna sig för uppgiften såsom lekmän i domstolarna, så kunna vi ha haft den nyttan av denna organisation, att vi ha vunnit erfarenhet, när en gång framdeles processreformen skall genomföras, även om vi inte fått tillfälle att utnyttja dessa jurymän för så många tryckfrihetsmål.

Herr Lindskogs m. fl. reservation innebär nu, dels att rätten inte skulle utse jurykår på detta sätt utan liksom för närvarande utse jurymännen för varje särskilt mål, dels att den citerade bestämmelsen om att skilda samhällsgrupper skola bli representerade i juryn strukits. Därigenom att rätten skall utse jurymän för varje mål äro vi tydligen tillbaka i den gamla ordningen, som väl

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

närmast har haft sina förespråkare bland dem, som talat emot juryn överbud taget. Kan man inte få bort juryn, och kan man inte få domstolen i dess juridiska sammansättning att avdöma dessa mål, så vill man åtminstone ge domstolen det inflytandet, att den utser de lekmän, som i dess ställe skola pröva tryckfrihetsmålen. Jag förmodar därför, att de, som av övertygelse önska juryns bibehållande, också äro beredda att acceptera den form för juryns sammansättning, som här är föreslagen.

Detta var, herr talman, de allmänna synpunkter som jag nu skulle vilja framhålla. De beröra till väsentlig del nästa punkt av detta ärende, men eftersom jag nu har framfört dem, behöver jag kanske inte besvara kammaren med att begära ordet vid den punkten.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig beträffande § 5 mom. 1—3, som nu äro föredragna och där jag yrkar bifall till utskottets förslag, utan jag hade tänkt yttra mig rörande juryinstitutionen. Då emellertid statsrådet och flera andra talare tagit upp frågan i detta sammanhang, skall jag be att i största korthet få säga min mening härom.

Jag tror för min del, att vi inte kunna undvara juryn i tryckfrihetsmål. Tiden är ännu inte mogen för dess avskaffande. När statsrådet säger, att nämnden i häradsrätten är oberoende av politiska meningar, så ger jag honom alldeles rätt. Men, herr statsråd, den är inte enligt lagen utsedd ur skilda samhällsklasser. Det är just denna bestämmelse i lagförslaget, som har gjort både huvudreservanten herr Lindskog och dem, som följa med honom, betänksamma. Det var en lång debatt i utskottet om innebörden av uttrycket »ur skilda samhällsgrupper», och man ansåg på somliga håll, att det borde likställas med »av skilda meningsriktningar». Ja, i realiteten blir det de politiska organisationerna, de politiska synpunkterna, som komma att göra sig gällande. Nå, man får då en jurymannalista, som omfattar representanter för dessa olika grupper. Om man då, herr talman, i ett särskilt fall skall lotta ut medlemmar av en jury — lotten är ju oberäknelig, och den faller i regel inte som den skall — kan det hända, att i ett tryckfrihetsmål mot en radikal tidning det kommer att utlottas idel reaktionära jurymän, om det finnes sådana på listan. Ja, vad blir resultatet? Jag tror inte, att man kan gå in för lottning i de särskilda fallen. Jag medger, att herr statsrådet har rätt i att det är förenat med betänkligheter att låta domstolen utse jurymän i varje särskilt fall, men väger jag mot varandra de två synpunkterna, olägenheterna av att domstolen, som dock handlar under ämbetsansvar, utser jurymän i det särskilda fallet utan lottning, och olägenheterna av att få en lottning bland jurymän, som från begynnelsen äro uppdelade i partigrupper — samhällsgrupper kallas det, men saken blir i alla fall densamma — så föredrar jag de olägenheter, som uppstå av att domstolen under ämbetsansvar utan lottning utser jurymän. Vill man däremot ur utskottets förslag stryka orden »och skall därvid tillses att skilda samhällsgrupper bliva representerade», då har jag inte mycket att invända. I det förslag, som jag först sett, fanns inte heller denna uppdelning, och då hade jag för min del inte heller någonting att erinra mot att juryn sammansattes på detta sätt. Men som det nu ligger till tror jag, att herr Lindskogs reservation alldeles givet är att föredraga framför utskottets på Kungl. Maj:ts proposition byggda förslag. Jag behöver inte upprepa, vad jag sade, utan grunden härtill är ganska klar.

Sedan vill jag, herr talman, tillåta mig säga några ord om mom. 4. Där heter det i utskottets förslag, att om »parterna å ömse sidor förklara sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande», så skall så ske. Där har det yrkandet förekommit, att om bara endera parten yrkat det, skall

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
 målet hänskjutas till rättens avgörande. Jag skulle inte i och för sig ha så mycket däremot, om det endast gällde enskilda parter, men då det tillika kommer att gälla allmän åklagare, har jag mycket svårt att gå med på en sådan förändring. Ty det är just mot de allmänna åtalen, som juryn framför allt är inrättad. Därför har jag inte kunnat acceptera denna formulering, ehuru jag i utskottet uttalat vissa sympatier för den. Om man i likhet med herr Källman efterlyser, i vad mån detta förslag tillgodoser riksdagens önskan i den ursprungliga skrivelsen, att skydda enskilda parter, så skulle man med en sådan utgångspunkt här skrivit: »Om någondera av enskilda parter så yrkar . . .» Men som det nu är kan jag inte annat än tillstyrka utskottets förslag i den punkten.

Det är sålunda såväl i de nu föredragna momenten som jag yrkar bifall till utskottets hemställan, som också med avseende å mom. 4. Men beträffande femte och följande moment måste jag anse, att herr Lindskogs reservation trots sina brister har mindre olägenheter med sig än förslaget att lotta bland klassutsedda jurymän.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att han ansåg, att ett bifall till herr Lindskogs förslag skulle medföra mindre olägenheter än ett antagande av Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. utskottets. Jag skall be att få börja med att säga, att jag däremot anser, att utskottets och Kungl. Maj:ts förslag står så långt framför den reservation, som omnämndes, att jag för min del inte hyser någon tvekan att gå med på Kungl. Maj:ts proposition. Jag vill nu angiva skälen härför.

Det nu föreslagna sättet att sammansätta en jurykår eller, som vi ha velat kalla det, upprätta en jurylista är inte något hugskott, som har kommit upp ett tu tre, utan det har mognat under lång tid. Redan på 1880-talet var det ifrågasatt, att man skulle få en sådan s. k. jurykår, och det Alexandersonska förslaget innefattar något dylikt. Jag behöver inte gå in på de närmare bestämmelserna. Där skulle hela juryn tagas från jurymannakåren. Vidare ha vi det Bismarckska förslaget med uppdelning av jurymännen: hälften skulle tas ifrån den lista, som var uppgjord från domarehåll, och hälften skulle tillsättas av landsting och stadsfullmäktige. Det är detta senare politiska moment, mot vilket så kraftigt reagerats. Det är så svårt för en domstol att i allmänhet få fram någon jury för ett särskilt fall. Där uppstår all denna miss-tänksamhet i avseende å den fullkomliga objektivitet, som därvidlag är nödvändig. Men låt oss få en jurymannalista, av vars ledamöter man kan begära omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Få vi detta, ha vi, skulle jag vilja säga, funnit Columbi ägg.

Jag sade, att detta har vuxit fram så småningom. Ja, det har det gjort, men sedan tanken kommit upp i denna gestalt, har den vunnit anslutning såväl av Svea hovrätt som av en av pressorganisationerna, vars ordförande, chefredaktör Björek, i andra kammaren talar för samma mening som jag förfäktar här. Dessutom har den vunnit anslutning från advokatorganisationerna. Detta visar, att här härskar samma känsla av att man måste slå vakt om objektiviteten och att det är fara för att tillsättande av en jury för varje särskilt fall kan vedervåga allmänhetens förtroende för domstolarnas objektivitet.

Nu har det sagts, att sluppen skulle kunna göra så mycket härvidlag och att det är märkvärdigt, att man kan vilja, att en jury bleve bildad, vars medlemmar exempelvis kunde komma att vara av samma samhällsgrupp, d. v. s. det skulle kunna bli en ensartad sammansättning, kanske spela in något politiskt moment. Men i utskottet har just varit under diskussion, huruvida man

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

skulle använda ordet samhällsgrupper, när det gällde jurymännens utväljande. Man ville åstadkomma ännu större politisering, kan jag säga, och ville i stället för »olika samhällsgrupper» tala om »olika åskådningar» eller »olika meningsriktningar». »Samhällsgrupper» är väl ändå betydligt mera objektivt. Och alla medlemmarna skola ju vara omdömesgilla, självständiga, rätt-rådiga.

Även här — och det äro reservanterna med om — vill man tillgodose möjligheten att få en större objektivitet vid bedömandet, därigenom att jurymedlemmarna från domstolssidan äro flera. Det skulle bara bli två från kändanden, två från svaranden och så fem från domstolen. Vidare skulle för fällande dom fordras minst två tredjedelar av rösterna bland de nio på detta vis utsedda. Därom äro vi ju alldeles eniga.

När jag ändå har ordet, vill jag säga, att det har undrats, om icke jurymannalistan upprättande skulle medföra svårigheter. Det skulle vara svårt att driva upp så många personer. Då vill jag bara beträffande de städer det gäller erinra om, att man har så många liknande fall, där man på listor får uppföra en hel del personer, som skola vara utrustade, även de, med omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Vid alla val t. ex. skola tillsättas valnämnder. Stockholms stad har visst c:a 220 valnämnder. I varje valnämnd sitta fem personer — så är det åtminstone i min stad. Vi ha där 18 kretsar. Det blir 90 personer där, och jag försäkrar, att alla de personer, som sitta i dessa valnämnder, motsvara just de krav, som man här ställer på jurymännen. Det finns också andra exempel. En magistrat skall utse besiktningsmän enligt sjölagen. Jag har gått igenom namnen å de 110 personer som finnas angivna i vår offentligen anslagna lista. Det var precis sådana personer, som man här för juryn önskar. Jag kan försäkra, att de just utmärkte sig för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Och dessa 110 gingo alltså att få fram, fastän de bara fingo utväljas på vissa områden.

För min del tror jag, att om vi få en sådan här kår av jurymän, komma en del av dessa att känna sig ungefär som nämndemännen, ledamöterna i häradsnämnderna. Jurymännen komma att genomträngas av en känsla av domareansvar, som är ägnat att avhålla dem från att vid målens handläggning taga några obehöriga hänsyn.

Får jag slutligen återkomma till »slumpen» och åberopa att precis samma synpunkter, som jag hade i avseende å själva slumpen, som ansågs skola spela rättvisan spratt, här om dagen kommo till synes i en ledande morgontidning, Dagens Nyheter, som sade: »Faran för att lotten skulle spela rättvisan så fula spratt är nog inte så stor. Domstolarna, som ju ha herr Lindskogs särskilda förtroende och som här inte ha något enskilt mål inför ögonen, skola väl sörja för att jurymannakåren består av omdömesgillt folk, representerande 'skilda samhällsgrupper'. Risken för en viss social förträngning åt ena eller andra hållet, framkallad av lottningen i ett enskilt mål, verkar betydligt mindre än olägenheterna med direkta val, där affären för dagen frestar till urval i viss riktning och jurymännen få en mindre självständig ställning.» I varje fall är det ju så, att ledamöterna i denna jurykår skola alla vara kända för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet, och vilka som än lottas ut, får man väl antaga, att de skola kunna fylla de krav, som här äro ställda.

Herr talman, i avseende å den punkt, som jag nu har talat om, d. v. s. § 5 stycket 5, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag kan instämma med den siste talaren. Regeringens, d. v. s. herr Schlyters, förslag är i alla fall en marsch framåt till att få ett lekmannelement till skillnad från det andra elementet. Jag tycker han skulle

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

kunna ha fulländat förslaget genom att också giva dem domaransvar, ty det har ju häradsnämnden. Här gäller ju också att döma i en tvist, men om tjugu år får man nog det också, det kan man trösta sig med.

Jag glömde, herr talman, att yttra mig om en sak, som ingen hittills har omnämnt under debatten, och det är frågan om vilken som skall stånda ansvaret för ett olagligt skrivsätt. Det är ju så irrationellt och så orättrådigt ordnat, att man kan förvåna sig över att folk kan hitta på något sådant. Det är inte den, som skriver, som skall straffas, utan det är en oskyldig ansvaring, som skall straffas! Vad är det för en medeltid, herr talman, i en svensk rättegångsordning för vår tid? Jag menar, att var och en, som skriver, han skall fällas, om han skriver olagligt, och då har ju tidningen också en ofantlig hjälp av att den måste se till, att dess medarbetare inte skriva illvilligt, som det står skrivet.

Herr Sandström: Efter det anförande, som herr Björkman nyss hållit, skulle jag ha kunnat nöja mig med att instämma med honom, men jag anser mig i alla fall ha skäl att säga några ord.

Den rådhusrätt, varest jag är anställd, har under en lång följd av år haft att handlägga ett avsevärt antal tryckfrihetsmål. Den erfarenhet jag därvid på förevarande område förvärvat går bestämt i den riktningen, att vid tillsättande av jury i tryckfrihetsmål den av utskottet föreslagna proceduren, som ju i allt väsentligt överensstämmer med den ståndpunkt, vilken intages i den kungl. propositionen, äger företräde framför den i herr Reuterskiölds m. fl. reservation angivna. För mig står det nämligen, med hänsyn till den erfarenhet jag inhämtat, tämligen klart och otvetydigt, hurusom det för domstolen ofta är mycket svårt att på ett fullt tillfredsställande sätt lösa den verkligt vanskliga uppgiften att utse ledamöter i en jury enligt tryckfrihetsförordningen. Den svårighet, som här yppar sig, är särskilt framträdande i de fall, då tryckfrihetsmålen ha en politisk färg — och det är som bekant mycket ofta händelsen. Men då är det mer än annars av stor vikt, att domstolen icke genom sitt val av jurymän löper risk att utsättas för misstanken, att den i denna sin domarfunktion icke handlat efter fullt objektiva grunder, som utsluta varje politiskt ståndpunktstagande. Därför håller jag före, att domstolarna, som handhava rättsskipningen i tryckfrihetsmål, med glädje skulle mottaga en reform av det innehåll, som utskottets majoritet på förevarande punkt föreslagit. Efter noggrant övervägande har jag också kommit till den övertygelsen, att någon allvarlig olägenhet ej kan befaras bli följd av det föreslagna utlottningsförfarandet vid utseende av juryledamöter. Detta sätt att konstituera juryn står också i god samklang med vad som gäller i utländska rättssystem.

Jag ber, herr talman, att i denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels bifall till utskottets förslag beträffande de nu föredragna momenten, dels ock, av herr *Lindhagen*, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande delar. Herr talmannen anförde vidare, att han komme att framställa propositioner särskilt beträffande vartdera av nämnda båda yrkanden.

Därefter gjordes till en början propositioner, först därpå att kammaren skulle antaga utskottets förslag till vilande för vidare grundlagsenlig behandling samt, då svaren utföllo med blandade ja och nej, vidare därpå att ifrågavarande

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

de förslag skulle förkastas; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till herr Lindhagens yrkande samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare på avslag å nämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5 mom. 4.

Detta moment hade följande avfattning:

Tilltalas någon för brott som avses i 3 §, skall frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt prövas av en jury om nio medlemmar, där ej åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller ock parterna å ömse sidor förklara sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. För den tilltalades fällande fordras minst två tredjedelar av rösterna; uppnås ej detta röstetal, varde han frikänd.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag vill föreslå, att momentet erhåller följande lydelse: »Tilltalas någon för brott, som avses i 3 §, skall frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt prövas av en jury om nio medlemmar, där ej åtalet avser inbjudning till deltagande i lotteri eller ock *någondera parten förklarar sig* vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. För den tilltalades fällande fordras minst två tredjedelar av rösterna; uppnås ej detta röstetal, varde han frikänd.»

Herr **Reuterskiöld**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lindhagen**: I vanlig rättegångsordning får man finna sig i att det blir majoriteten, som avgör i alla instanser. Så bör också ske här. De där två tredjedelarna äro bara undantag för att den stora och mäktiga tidningen utan något ansvar för chefredaktören eller den, som skriver, skall vara säker att i de flesta fall bli frikänd. Jag yrkar sålunda, att den här sista punkten utgår, så att för den tilltalades fällande skall fordras majoritet av rösterna i stället för $\frac{2}{3}$ majoritet, och så instämmer jag i övrigt med herr Källman i hans yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden:

1:o) att utskottets förslag beträffande det nu förevarande momentet skulle bifallas;

2:o) av herr *Källman*, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas ett förslag till ändrad lydelse av ifrågavarande moment, som lydte sålunda:

Tilltalas någon för brott som avses i 3 §, skall frågan huruvida skriftens innehåll är brottsligt prövas av en jury om nio medlemmar, där ej åtalet avser inbjudning till lotteri eller ock någondera parten förklarar sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. För den tilltalades fällande fordras minst två tredjedelar av rösterna; uppnås ej detta röstetal, varde han frikänd.

3:o) av herr *Lindhagen*, att herr Källmans berörda förslag skulle antagas med den ändringen, att orden »fordras minst två tredjedelar» utbyttes mot »fordras majoritet».

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Herr talmannen anförde vidare, att han ämnade framställa propositioner särskilt beträffande vart och ett av nämnda yrkanden.

Sedermera gjordes till en början propositioner, först därpå att utskottets förslag skulle antagas till vilande för vidare grundlagsenlig behandling samt, då svaren utföllö med blandade ja och nej, vidare därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på antagande av herr Källmans förslag samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare därpå att berörda förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar herr Källmans under överläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande nr 42 framställda förslag till ändrad lydelse av § 5 mom. 4 tryckfrihetsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages nämnda förslag att vila till vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen gjordes propositioner, först därpå att kammaren skulle antaga det av herr *Lindhagen* framställda förslaget samt, då svaren utföllö med blandade ja och nej, vidare på förslagets förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5 mom. 5—10.

Av dessa moment voro de med 5—7 betecknade så lydande:

5:o. Vid rådhusrätt som har att upptaga mål om brott som i 3 § sägs skola genom rättens val för en tid av tre kalenderår utses i Stockholm åttio, i Göteborg sextio och å annan ort fyrtio personer, vilka skola uppföras å en jurymannalista, från vilken på sätt nedan sägs skola uttagas jurymän för tjänstgöring i dylika mål. Valet skall förrättas senast två månader före början av det första året i varje valperiod. Har mer än en fjärdedel av de valda avgått före valperiodens slut, skall ursprungliga antalet fyllas genom nytt val. Arbetsbetar domstolen på avdelningar, skola domstolens samtliga ledamöter deltaga i val varom nu är stadgat.

Till uppförande å jurymannalistan skola utses i staden eller inom länet boende, för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet kända svenska medborgare, som uppnått tjugufem års ålder; och skall därvid tillses att skilda samhällsgrupper bliva representerade.

6:o. Ej må i jury tjänstgöra den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

7:o. Då mål däri jury skall deltaga förekommer, skola av rätten genom lottning bland dem som äro uppförda å jurymannalistan uttagas, till ledamöter i juryn sju och till suppleanter fem, samt av parterna å vardera sidan bland de å listan uppförda eller andra till uppförande därå skickade nämnas, till ledamöter tre och till suppleanter tre, samtliga, på sätt allmän lag stadgar om domare, ojäviga personer. Därefter äge vardera parten utan anförande av skäl utesluta en ledamot och en suppleant bland de av rätten utlottade samt en ledamot och en suppleant bland de av motparten nämnda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Lindskog* med instämmande av herrar *Reuterskiöld*, *Sandegård*, *Källman*, *Karl Bodin*, *Persson* i Trången och *Ossbahr* ansett, att utskottet bort på anförda skäl hemställa, att § 5 mom. 5—10 måtte erhålla den lydelse, reservationen visade. Enligt reservantens förslag skulle mom. 5—7 avfattas sålunda:

5:o. Skall jury deltaga i mål varom ovan sägs, nämne rätten till ledamöter i juryn sju och till suppleanter fem samt parterna å vardera sidan till ledamöter tre och till suppleanter tre, samtliga, på sätt allmän lag stadgar om domare, ojäviga personer. Därefter äge vardera parten utan anförande av skäl utesluta en ledamot och en suppleant såväl bland de av rätten som bland de av motparten nämnda.

6:o. Till ledamöter och suppleanter i jury skola utses i staden eller inom länet boende, för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet kända svenska medborgare, som uppnått tjugufem års ålder.

7:o. Ej må i jury tjänstgöra den som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Med anslutning till vad jag nyss yttrade tillåter jag mig här hemställa om avslag på utskottets framställning och bifall till herr Lindskogs reservation.

Då talmannen nu ställer vid sidan av varandra och sätter under särskild omröstning de olika förslagen, innebär detta sålunda två yrkanden. Det ena är yrkande om avslag på utskottets förslag, som behandlas särskilt, och därefter kommer yrkandet om bifall till herr Lindskogs reservation blir vilande. Det finnes naturligtvis ingenting, som hindrar, att båda bli vilande, men jag tycker inte, att det är någon större idé att göra motsatta förslag vilande.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Jag skall be att i denna del, som herr Reuterskiöld omnämnde, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Källman: I utskottets utlåtande sid. 13 redovisas herr Ströms motion, där han yrkar, att den kår, som här skall utses, inte skall få »karaktär av ensidighet till åskådning, samhällsställning och intressebetoning». Utskottet har understrukit, att juryn skall utses på det sättet. I herr Lindskogs m. fl. reservation har uttrycket »ur skilda samhällsgrupper» ej kommit med. Då jag inte var närvarande vid justeringen, har jag icke heller haft något inflytande på reservationens avfattning. Jag vill därför nu yrka bifall till reservationen med den ändring, att orden »ur skilda samhällsgrupper» medtagas.

Herr Ström, Fredrik: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag är tacksam för utskottets förslag, därför att även jag enligt detta kan få vara med i en jury, ehuru jag är över 65 år. Däremot yrkar jag avslag på reservanternas förslag.

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o bifall till utskottets förslag beträffande de nu föredragna momenten; 2:o avslag å utskottets förslag; 3:o), av herr *Reuterskiöld*, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av ifrågavarande moment, som förordats i den av herr *Lindskog* vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o), av herr *Källman*, att reservationens förslag skulle antagas med den ändringen, att i mom. 5 näst efter orden »nämne rätten till ledamöter» tillades orden »ur skilda samhällsgrupper». Herr talmannen anförde vidare, att propositioner komme att göras särskilt angående de yrkanden, som framställts beträffande utskottets förslag, och särskilt beträffande vardera av de under 3:o) och 4:o) här ovan upptagna yrkandena.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först därpå att kammaren skulle antaga utskottets förslag till vilande för vidare grundlagsenlig behandling samt vidare därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på förslaget antagande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stendahl* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager konstitutionsutskottets förslag till ändrad lydelse av § 5 mom. 5—10 tryckfrihetsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjordes propositioner, först på antagande av herr *Reuterskiölds* förslag samt, då svaren utföllö med blandade ja och nej, vidare därpå att berörda förslag skulle förkastas; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen gjordes propositioner, först därpå att kammaren skulle antaga det av herr *Källman* framställda förslaget samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare på förslaget förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5 mom. 11 och 12.

Antogos till vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

§ 4 mom. 3.

Detta moment, vars andra stycke var likalydande i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, hade följande lydelse:

Vid alla de tillfällen då chefen för justitiedepartementet anser förbrytelser emot denna lag sig yppa, *äge han*, där fråga ej är om personliga förolämpan-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

den, vilka enligt vad nedan sägs höra till den förorättades enskilda beivrande, att skriften ofördröjligen till justitiekanslern överlämna, på vilkens ytterligare ämbetsåtgärd och ansvar det ankommer att sådana mål varda i laga ordning handhavda; och bör justitiekanslern dessutom för egen del genom vederbörande ombud över tryckfrihetens lagliga bruk tillbörlig uppsikt hava. Vare likaledes justitieombudsmannen och militieombudsmannen pliktiga att i avseende på förbrytelser emot denna lag lämna sin ämbetsåtgärd enligt de i instruktionerna rörande deras befattning med andra mål föreskrivna grunder.

Enskilt förolämpande äger målsäganden att själv eller genom ombud åtala. Allmän åklagare må ej därå tala, såframt ej ärekränkningen skett mot någon i och för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning som han innehar eller innehaft eller, mot någon som innehar sådan befattning, med avseende å förhållande utom befattningen av beskaffenhet att göra honom ovärdig det förtroende och den aktning som befattningen kräver.

I avseende å förevarande moment hade reservation anförts av, utom annan, herrar *Reuterskiöld, Gustaf Adolf Björkman, Bergman, Fredrik Ström, Karl Bodin* och *Persson* i Trängen, vilka anförde:

»Beträffande den föreslagna lydelsen av § 4 mom. 3 finner utskottet denna kunna medföra betänkliga följder i fråga om nu, sedan åtskilliga år, tillämpade praxis rörande konstitutionellt ansvar för justitiedepartementets chef med avseende å underlåten eller vidtagen remiss av åtalbar skrift till justitiekanslerns laga åtgärd. Utskottet anser önskligt, att ingen ändring nu göres i denna praxis, och föreslår därför, att de i detta hänseende nu gällande texterna orubbade bibehållas i sitt naturliga och fullständiga sammanhang. Sagda moment bör i anslutning härtill erhålla följande lydelse:

Vid alla de tillfällen — — — sig yppa, åligge honom — — — ordning handhavda. Så snart någon förbrytelse mot denna lag blivit av chefen för justitiedepartementet hos justitiekanslern anmäld, åligge den sistnämnde att ofördröjligen låta förbrytelsen, genom tillförordnad aktor, vid behörig domstol åklaga; och bör han dessutom, för egen del, genom vederbörande ombud, över tryckfrihetens lagliga bruk tillbörlig uppsikt hava. Vare likaledes — — — grunder. Enskilt förolämpande — — — åtala. Allmän åklagare må ej — — — (lika med propositionen) — — — kräver.»

Herr Reuterskiöld: I den nu föredragna § 4 mom. 3 ha herr Björkman och jag jämte några andra reserverat oss. Vi ha där yrkat, att en punkt, som nu finnes i tryckfrihetsförordningen, skulle flyttas in, och att utskottets förslag att ändra Kungl. Maj:ts förslag i en viss punkt skulle avslås.

Herrarna finna på sid. 19, att Kungl. Maj:t har föreslagit: »Vid alla de tillfällen då chefen för justitiedepartementet anser förbrytelser emot denna lag sig yppa, åligge honom, där fråga ej är om» etc. Utskottet har ändrat detta till »äge han». Den nuvarande lydelsen i tryckfrihetsförordningen är den, som Kungl. Maj:t föreslagit: »åligge honom». Jag vill då tillåta mig påpeka, att detta bibehållande av den nuvarande lydelsen är av den allra största betydelse för den konstitutionella kontrollen, och jag kan ej finna annat än att departementschefen har fullkomligt rätt, då han här har förordat den gamla lydelsens bibehållande. Saken är, som herr talmannen mycket väl vet, att konstitutionsutskottet under senare år — ja, det är ett 15-tal år och kanske mer — har gått in på en granskning av justitiedepartementets chefs behandling av tryckta skrifter, som skola överlämnas till justitiekanslerns laga åtgärd för åtal. Då har man gått ut från, i utskottet och likaså hos departementschefen, att denne ej är skyldig att överlämna varje sådan här skrift, som

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

han finner åtalbar, till justitiekanslern, utan utskottet har, som jag tror i likhet med de allra flesta departementscheferna, tolkat uttrycket »anser förbrytelser emot denna lag sig yppa» såsom innebärande, att han har en viss marginal för subjektivt omdöme, och detta så mycket mera som tryckfrihetsförordningen själv säger, att han skall inte se så mycket till orden och uttrycken som fastmera till själva syftet och meningen, och därför är det av behovet påkallat, att departementschefen här har en viss diskretionär prövningsrätt. Men för denna bör det ju finnas något ansvar. Det enda ansvar, som finnes, är konstitutionsutskottets granskning. Och som kammaren vet, så har ju vid detta årets och flera andra års dechargebetänkanden förekommit anmärkningar angående underlåten remiss av tryckt skrift till justitiekanslern för åtal. Skulle denna kontroll upphöra, så är departementschefen utan allt ansvar. Det är därför min mening, att man, om man vill ha det kvar, måste bygga på den formulering av texten, som nu finnes, och som departementschefen i detta stycke har bibehållit.

Det är emellertid en punkt till, som i vår reservation har tagits med: den, som Kungl. Maj:t och utskottet icke ha tagit med. Om herrarna se på ungefär mitten av sjunde raden nerifrån så heter det där: »varda i laga ordning handhavda»; och så heter det: »och bör justitiekanslern dessutom — —». Allt det, som kommer därefter, är också inflyttat ifrån nuvarande tryckfrihetsförordnings bestämmelser. Men det stycke som innehåller ordet »dessutom» står ej i gällande tryckfrihetsförordning i det omedelbara sammanhang med det föregående, som det gör i den av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna texten, utan i nu gällande lag i omedelbart samband med en annan punkt, som lyder: »Så snart någon förbrytelse mot denna lag blivit av chefen för justitiedepartementet hos justitiekanslern anmäld, åligge den sistnämnde att ofördrojligen låta förbrytelsen, genom tillförordnad aktor, vid behörig domstol åklaga; och bör han dessutom, för egen del, genom vederbörande — —» etc. Det är detta »och bör han *dessutom*, för egen del», som har tagits i omedelbart sammanhang med den punkt, som slutar med »handhavda» i utskottets och Kungl. Maj:ts förslag. Reservanterna ha tillagt den mening, där detta »och bör han *dessutom*» nu står. Enligt vår mening är det, om man vill bevara och behålla den konstitutionella praxis, som utbildad sig om ansvar för departementschefen, önskvärt — kanske inte nödvändigt men önskvärt — att texterna få behållas sådana de lyda. Och då vi i detta avseende inte vidtaga någon som helst ändring i den av Kungl. Maj:t föreslagna punkten ända till ordet »handhavda» utan först där sätta in den text, som också finnes i nuvarande tryckfrihetsförordning, så skulle jag förmoda, att departementschefen inte har någonting emot, att detta där insättes. Jag skulle därför gärna vilja hemställa huruvida departementschefen ville uttala sig om det kan vara någon erinran att göra emot att bibehålla texten så, som reservanterna ha tänkt sig, d. v. s. vad Kungl. Maj:t har föreslagit, alltså lika med nuvarande lydelse plus ett stycke till, som nu finnes, och rycka in det så att det kommer i sitt rätta sammanhang med ordet »*dessutom*». Om så sker, göres ingen som helst ändring i den praxis, som nu finnes, och sedan kan man tolka denna praxis på olika sätt, men den har i alla fall samma underlag. Jag skulle därför vilja hemställa till departementschefen, att han ville acceptera denna reservation på det sättet, att man sålunda får sätta in det här stycket »Så snart någon förbrytelse mot denna lag — —» etc., och så kommer den där punkten »*dessutom*». Jag tror, att om vi inte göra denna ändring, så kan man riskera, att ingen blir ansvarig för underlåtet åtal i tryckfrihetsmål. Justitiedepartementetschefen blir det inte, ifall riksdagen accepterar ordet »*äge*». Justitiekanslern blir det inte, då han kan åtalas endast av Kungl. Maj:t — bortsett från möjlig rekön-

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

ventionstalan i konkreta fall — och under sådana förhållanden synes mig, att då ingen blir ansvarig. Jag tror inte, att departementschefen har haft den avsikten att ändra praxis i fråga om den konstitutionella kontrollen över åtal mot tryckta skrifter. Det vore lyckligt, om man finge behålla textsammanhanget i dess ursprungliga lydelse och inbördes sammanhang. Jag tillåter mig därför hemställa, att kammaren ville bifalla Kungl. Maj:ts förslag rörande § 4 mom. 3 ända till ordet »handhavda» och där skjuta in den mening, som i reservationen på sid. 26 och 27 finnes införd, för att sedan omedelbart fortsätta: »och bör han dessutom» etc. som det står även i den kungl. propositionen. Och som jag redan sagt, herr talman, skulle jag vara särdeles glad, om departementschefen kunde ansluta sig till denna uppfattning.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! När i den kungl. propositionen användes ordet »åligge honom» — alltså samma uttryck, som förefinnes i den nu gällande texten — så beror det därpå, att Kungl. Maj:t har velat göra så få ändringar som möjligt i tryckfrihetsförordningens text, som ju har en lång hävd bakom sig med avseende å tolkningen. Nu äro alla ense om, att denna text icke utesluter den tolkning, som alla hittillsvarande justitieministrar ha tillämpat, nämligen att det inte föreligger ett verkligt åliggande att i varje fall, då åtal kan väckas, också väcka åtal, utan att denna fråga är beroende på justitieministerns diskretionära prövning. Då emellertid utskottets majoritet har ansett, att denna verklighet bör komma till uttryck i textens formulering och har föreslagit ett utbytande av »åligge» mot »äge», så anser jag mig böra förklara, att ett dylikt av konstitutionsutskottet föreslaget förtydligande av texten naturligtvis inte kan möta någon gensaga från min sida. Jag anser det alltså vara en förbättring när konstitutionsutskottet sätter in ordet »äge».

Gentemot den siste ärade talaren vill jag framhålla, att detta naturligtvis inte i någon mån rubbar konstitutionsutskottets granskningsrätt av justitieministerns åtgärder i detta avseende. Utskottet överprövar ju i mycket stor utsträckning lämpligheten av avgöranden av Kungl. Maj:t och inte bara direkta brytanden mot uttrycklig lag. Jag anser alltså de av honom uttalade farhågorna angående konstitutionsutskottets förslag vara ogrundade.

Herr **Reuterskiöld**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag tillåter mig endast understryka, att för närvarande ligger det subjektiva momentet garderat för justitiedepartementschefen i ordet »anser», men så snart han *anser* en sådan förbrytelse sig yppa, så har han skyldighet att åtala. Det är på den grund, som utskottet kan granska. Om man då skall ha två grunder för subjektivt bedömande, både »anser» och »äge» när han anser, då har han grundlagsenlig frihet att handla som han vill, och jag kan inte inse, att utskottet sedan kan göra någon anmärkning mot honom.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Jag har underskrivit den av herr Reuterskiöld avgivna reservationen och skulle kunna begränsa mitt yttrande till att endast instämma med honom, men då jag anser, att den ändring, som har skett — trots justitieministerns nu motsatta åsikt — skulle förändra konstitutionsutskottets ställningstagande i avseende å den konstitutionella granskningen av justitiedepartementschefens åtgärder, har jag velat särskilt betona, att jag anser, att det är ganska viktigt, att vi har kvar ordet »åligge» så att vi inte få ordet »äge». Det är betydligt annorlunda vid granskningen, om man har detta ord »åligge», vilket man nu vill utbyta mot »äge», och det kan för kommande konstitutionsutskottsledamöter vara viktigt, att

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
detta ord »åligge» finnes kvar. För oss som nu sitta i utskottet är det givet, att vi därest vi bliva kvar där komma att fortfarande betrakta ställningen ungefär på samma sätt som förut, men för att det måtte bli klarlagt anser jag, att det är lämpligare att ha kvar ordet »åligge». Jag ber därför att få yrka bifall till herr Reuterskiölds reservation.

Herr **Källman**: Herr talman! Herr justitieministern har på ett utmärkt sätt sammanfattat den uppfattning, som konstitutionsutskottets majoritet har. Då så skett, skall jag inte taga upp tiden med någon ytterligare utläggning utan hänvisar till att majoriteten har velat ha ett uttryck, som står i överensstämmelse med verkligheten. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson, Nils**: Jag ville bara göra samma yrkande, herr talman.

Herr **Lindhagen**: Sista stycket i det här momentet lyder så här: »Enskilt föreläpande äger målsäganden att själv eller genom ombud åtala. Allmän åklagare må ej därå tala, såframt ej ärekränkningen skett mot någon i och för ämbete, tjänst eller annan allmän befattning —». Jag har föreslagit, att det skall heta: »såframt ej ärekränkningen skett mot någon i och för ämbete, tjänst, allmänt uppdrag eller annan allmän befattning —». Det gav jag goda skäl för då.

Vad beträffar den andra frågan, om vilken nu har talats, vet jag verkligen inte vad den gäller. Det har ju varit den uppfattningen, att när exempelvis en utländsk minister begärt åtal mot en tidning, därför att den har kritiserat ett regeringssystem i ett annat land, det varit bra oriktigt att justitieministern, som annars inte är någon åklagarmyndighet, just i detta fall skulle uppträda såsom sådan, och man har velat ha någon ändring därutinnan. Jag tycker för min del att han bör fritagas från detta, men jag vet inte vilkettera av de föreliggande förslagen som ger honom en sådan befrielse.

Herr **Reuterskiöld**: Jag ber endast att till protokollet få antecknat det faktum, att när utskottets talesman, herr Källman, helt ansluter sig till departementschefens uttalade mening, så innebär denna departementschefens mening, att de ändringar som gjorts av utskottet och Kungl. Maj:t i texterna icke ha varit avsedda att innebära någon som helst ändring i fråga om det konstitutionella ansvaret för anställande av åtal för tryckt skrift. Det kan vara nyttigt att ha konstaterat till protokollet, att detta är meningen med en lag, som, läst efter orden, innebär annat.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o) bifall till utskottets förslag beträffande det under behandling varande momentet; 2:o), av herr *Reuterskiöld*, att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av ifrågavarande moment, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att utskottets förslag skulle bifallas med den ändring, att i momentets andra stycke näst efter ordet »tjänst» tillades orden »allmänt uppdrag». Herr talmannen anförde vidare, att han ämnade framställa propositioner särskilt beträffande vart och ett av nämnda yrkanden.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början propositioner, först därpå att utskottets förslag skulle antagas till vilande för vidare grundlagsenlig behandling samt, då svaren utföllö med blandade ja och nej, vidare därpå att

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
 ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på förslagets antagande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager konstitutionsutskottets förslag till ändrad lydelse av § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 63.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjordes propositioner, först på antagande av herr *Reuterskiölds* förslag samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare på förslagets förkastande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen gjordes propositioner, först på antagande av herr *Lindhagens* förslag samt, då svaren utföllo med blandade ja och nej, vidare på dess förkastande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Aterstående delar av ifrågavarande grundlagsändringsförslag.

Antogos till vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Utskottets hemställan i punkten A 1.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut rörande grundlagsändringsförslaget.

Punkten A 2.

På sätt tidigare anförts hade utskottet i denna punkt hemställt, att de nu förevarande motionerna I: 274 och II: 571 i förut anmärkta delar ävensom I: 426 och I: 427, den sistnämnda beträffande under A)—C) angivna yrkandena, måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Bergman* och herr *Olsson* i Mora av angivna orsaker yrkat, att riksdagen måtte med anledning av

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
motionerna I: 274 och II: 571 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till revision av ansvarighetsreglerna i avseende på periodiska skrifter, en revision som i första hand borde inriktas på avlägsnande av möjligheten till s. k. bulvansystem.

Herr **Bergman**: Herr talman! I avseende å motionerna I: 274 och II: 571, som beröra det s. k. bulvansystemet, har reservation avgivits av mig och herr Olsson i Mora. I dessa motioner har det yrkats förändringar med avseende å ansvarighetsreglerna, och såväl Kungl. Maj:t som utskottet ha ju erkänt det principiellt riktiga däri. Utskottet förklarar att ansvarighetsreglerna beträffande periodiska skrifter mycket länge ha varit föremål för berättigad kritik och anför, som vi se av dess betänkande, bland annat följande: »Att råda bot på missförhållanden härutinnan är en viktig uppgift. Redan i 1912 års betänkande framhölls, att det är allbekant hurusom de nuvarande stadgandena om ansvarig utgivare för periodiska pressalster — — — öppnat lätt tillgängliga utvägar för de verkligt ansvariga att skjuta straffrisken från sig på en bulvan, ävensom att de öppnade möjligheterna ingalunda lämnats obegagnade.» Jag instämmer naturligtvis häri. Det behöver inte tilläggas mycket i denna sak, och jag kan också instämma, när utskottet gör gällande att man ej i år utan närmare prövning kan acceptera de ändringsförslag som ha framlagts. Ett förslag i denna fråga bör, även enligt min mening, helst komma från Kungl. Maj:t och man kan blott beklaga att så ej redan skett. Saken är så pass viktig, att den icke bör få anstå någon längre tid. Jag tillåter mig erinra om att pressens representativa organisationer upprepade gånger ha uttalat sig för en reform som avskaffar ifrågasavarande bulvansystem, och en allmän mening i övrigt har mycket länge krävt detsamma. Det är därför, synes det mig, på tiden att man kommer till ett resultat i denna sak. Med hänsyn därtill ha reservanterna yrkat, att man ej borde nöja sig med det anförda platoniska yttrandet utan att riksdagen med anledning av dessa motioner måtte »i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till revision av ansvarighetsreglerna i avseende på periodiska skrifter, en revision som i första hand bör inriktas på avlägsnande av möjligheten till s. k. bulvansystem». Det är till denna reservation som jag tillåter mig att yrka bifall.

Jag ber att få erinra om, att de nämnda motionerna grunda sig på ett i fjol avgivet kommittébetänkande, om vilket kommitténs samtliga medlemmar i sak voro ense. Det rådde olika meningar beträffande åtskilliga andra punkter, men i avseende å denna sak var kommittén enig. Det har ju gjorts den invändningen, att bristerna i ansvarighetssystemet inte bara gälla periodiska skrifter, utan även andra skrifter. Det är alldeles riktigt, och det vore naturligtvis önskvärt att få även den saken klar, men om det skulle vålla några svårigheter — jag förstår inte att det skulle behöva ta lång tid — så är ju dock det allra viktigaste att saken blir ordnad i avseende på tidningarna, de periodiska skrifterna, ty det är framför allt där, som missförhållandena göra sig gällande. Det är väl mycket sällan man i avseende å utgivna böcker använder s. k. ansvaringar. Justitieministern har själv i den kungl. propositionen uttalat, att han för sin del mycket intresserat sig för denna sak. Han erkänner dess vikt och säger sig till och med ha varit inne på tanken att införa en rätt för justitieministrarna att vägra tillstånd till utgivande av tidning, i händelse det finns anledning att antaga, att det icke är den verkliga utgivaren, som begär hinderslöshetsbeviset. Statsrådet har emellertid icke velat lägga fram något förslag i detta avseende av vissa skäl, vilkas juridiska vikt jag

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

icke närmare kan bedöma, men som ur lekmannasynpunkt knappt förefalla tillräckligt vägande.

Det skulle vara önskvärt om detta problem bleve löst inom en nära framtid, och jag tillåter mig därför yrka bifall till reservationen om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en så skyndsamt utredning som möjligt av saken och framläggande av förslag till riksdagen.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Att det nuvarande ansvarighetssystemet i och för sig är föga tilltalande, därom är utskottet ense med reservanterna. Men här gäller det endast partiella reformer av tryckfrihetsförordningen, och då är det synnerligen svårt att ge sig in på vissa önskemål, vilkas realiserande på andra vägar justitieministern i den kungl. propositionen ställt i utsikt.

Jag vill med dessa ord endast yrka bifall till utskottsutlåtandet i denna del och således avslag å reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den av herr Bergman och herr Olsson i Mora vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Bergman och herr Olsson i Mora vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten A 3.

Såsom förut angivits hade herr *Lindhagen* i motionen I: 427 under D) föreslagit, att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära lagföreskrifter, varigenom efter förebild av norsk och dansk förlikningsdomstol eller den svenska pressens opinionsnämnd inrätta en förliknings- eller hedersdomstol vid sidan av det stadgade allmänna domstolsförfarandet.

På sätt tidigare anförts hade utskottet i den nu föredragna punkten hemställt, att det i motionen I: 427 under D) angivna yrkandet icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! Under tidigare perioder av min riksdags-tid var det brukligt vid sådana tillfällen som detta, att man godvilligt lät nästan alla förslag remitteras genom att de antogos att vila till nästa riksdag, detta för att valmännen skulle få något att välja på. Det blev på det sättet större betänketid än nu, då vi bara rafsar på för att komma ifrån det hela. Genom den praxis som i dag införts, d. v. s. att man ser till att bara ett förslag blir vilande, har man egentligen satt krokben för bestämmelsen, att ett definitivt beslut inte får fattas förrän nya val till andra kammaren ägt rum. Ty man har inte lämnat något åt valmännen att välja på. Ett ytterligare bevis på parlamentarismens depression!

Med denna fråga förhåller det sig så, att här är föreslagen en möjlighet för enskilda personer att på ett överkomligt sätt vinna gehör för de realiteter som de förfäktat. Nu har kammaren nyss, utan att ge valmännen något att välja emellan, förkastat förslaget att till tjänst även skall räknas allmänt uppdrag. Kammaren har med andra ord ansett, att det endast är när ämbetsmän, utsedda av statsmakten, bli för sitt ämbete anfäktade, som allmänna åklagaren skall ingripa. Men den medborgare, som av valfolket fått uppdrag att vara stadsfullmäktige eller riksdagsman o. s. v., får inte någon hjälp av åklagaren, ehuru han just talar för *det allmännas väl* och det allmänna blir åsidosatt, om ingen åklagare uppträder. Även här är, synes mig, parlamentarismen på utförsvägar.

Men hur man än skriver här uppe, kommer den enskilde aldrig i tillfälle att få någon upprättelse. I förslaget äro de stora, mäktiga, med rika kapital stödda tidningarna ensamt tillgodosedda av en privatkapitalistisk rättegångsordning, medan alla små få falla till föga. Det stora kapitalet och de stora tidningarna kunna gå fram med vilken hänsynslöshet som helst.

Jag har emellertid föreslagit en utväg för oss andra enskilda, och det är att vi i överensstämmelse med norsk och dansk rätt skola söka få en hedersdomstol, en förlikningsdomstol under enkla former och utan omkostnader och där advokaterna äro portförbjudna. Det tycker jag i alla fall, att vi skulle kunna bestå oss. Modell kunde ju ock tas av pressens opinionsnämnd. Den har pressen själv instiftat, vilket ju tyder på, att den känner att det är något som fattas för menige man. Fast den nämnden kunna vi inte lita på. Den har ingen officiell befogenhet, och så kostar det 20 kronor, och man vet inte vilken valuta man får av denna okända institution.

Jag begär nu att kammaren skall förklara också denna sak vilande, så att valmännen få något att välja på. Om de finge det, så undrar jag om inte jag skulle få rätt. När jag satt i det utskott som behandlade den nya rättegångsreformens principer, föreslog jag, att vi, som äro så ivriga för skandinavisk lagstiftning, skulle följa det nämnda illustra föredömet från Norge och Danmark, som där prisas av alla som ha erfarenhet därav. Jag fick fem röster i utskottet, men vid justeringen brydde sig ingen om att anteckna en avvikande mening, som man alltid gjorde förr. På det sättet föll förslaget, och det föll även sedan.

Här är nu ett nytt försök att få riksdagen att beakta vanligt folks intressen gent emot stora organiserade tidningstruster.

Herr Reuterskiöld: Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Ström, Fredrik: Jag tror att det ligger en sund och riktig tanke i herr Lindhagens förslag om en förlikningsdomstol eller ett förlikningsförfarande i pressmål. Jag gillar för min del denna tanke, men jag är inte övertygad om, att den inte måste utformas på ett något annorlunda sätt än vad

Ang. vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
 motionären har tänkt. Jag hoppas att ett förslag att reglera detta förhållande vid något tillfälle skall framläggas för riksdagen. Jag tror att man därigenom skall nå ett bättre resultat och få ett riktigare tillvägagångssätt, när det gäller att skipa rättvisa för både pressen och allmänheten än genom andra framlagda förslag.

Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde herr *Westman*.

Herr Lindhagen: Herr Reuterskiöld uppträdde bara förnämt, som om detta vore en för liten sak, men Reuterskiöld bör påminna sig, att det står i grundlagen, som han skall vårda, att konstitutionsutskottet skall avge utlåtande över förslag. Men här har utskottet underlåtit att avge utlåtande och bara bestigit sina förnäma hästar: »Intet avseende.» Men här är det visserligen ingen majoritet, inga partiledare, bara småfolk som vi tala för!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära lagföreskrifter, varigenom efter förebild av norsk och dansk förlikningsdomstol eller den svenska pressens opinionsnämnd inrättades en förliknings- eller hedersdomstol vid sidan av det stadgade allmänna domstolsförfarandet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten A 3), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Lades till handlingarna.

Herr **Andersson, Nils**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Mom. 5—9 i § 4 föredrogos i ett sammanhang. Genom ett förbiseende kom i hastigheten inte ordet att begäras av någon av dem som voro reservanter i fråga om mom. 8—9 angående kvarstadsinstitutets utvidgning, vilket jag med beklagande härmed vill anmäla.

Herr *Källman* och herr *Ström, Fredrik*, förklarade sig instämma i herr Nils Anderssons nu avgivna yttrande.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1936/1937, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 mars 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 134, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma inom andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 650 av herr *Österström* m. fl. samt nr 654 av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå.

Motionen II: 650 utmynnade i den hemställan, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i det genom propositionen framlagda lagförslaget, att punkterna e) och h) i 2 § erhöles viss i motionen angiven lydelse.

I motionen II: 654 hade föreslagits, att 1 § i lagen måtte erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att det i förevarande proposition framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte, med bifall till den i motionen II: 650 gjorda hemställan, för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter;

B. att motionen II: 654 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

1 och 2 §§ i förevarande lagförslag lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 §.

Har arbetsgivare hos domstol, överexekutor eller skiljemän framställt yrkande om vräkning av arbetstagare från lägenhet som upplåtits åt honom på grund av hans arbetsanställning, och upplyses att arbetstagaren deltar i strejk vid arbetsgivarens företag eller att han är föremål för lockout från arbetsgivarens sida, må yrkandet, ändå att arbetstagaren befinnes skyldig att avflytta från lägenheten, i avbidan på konfliktens avveckling icke bifallas förrän tre månader förflutit från det han i anledning av konflikten upphörde med arbetet.

2 §.

Vad i 1 § sägs skall ej gälla,

a) om arbetstagaren är i arbetsgivarens kost;
b) om arbetsavtalet ingåtts för bestämd tid utan att viss uppsägningstid avtalats eller skall anses avtalad, samt den i arbetsavtalet stadgade tiden gått till ända;

c) om arbetsavtalet upphört på grund av uppsägning som verkställts före konflikten och som uppenbarligen icke äger samband med denna;

d) om arbetstagaren befunnits skyldig att avflytta från lägenheten på grund av dröjsmål med erläggande av hyra som utgår i penningar;

*Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

e) om lägenheten *oundgängligen* erfordras för utförande av det arbete som åvilat arbetstagaren eller för beredande av bostad åt den som utför nämnda arbete, allt under förutsättning att arbetet är av beskaffenhet att ej utan synnerlig olägenhet kunna inställas under konflikten;

f) om arbetstagaren, efter det hans rätt att nyttja lägenheten upphört, vägrat avflytta till annan tjänlig och på skäligen villkor upplåten bostad i orten, som beretts honom genom arbetsgivarens försorg;

g) om arbetstagaren dröjt med erläggande av sådan ersättning som omfattas i 3 § utöver sju söckendagar efter förfalldagen, och vad sålunda ligger honom till last icke finnes vara av ringa betydelse; eller

h) om arbetstagaren efter konflikts inträde genom uppenbar vanvård eller annorledes grovt åsidosatt honom såsom innehavare av lägenheten åvilande förpliktelser.

e) om lägenheten erfordras till bostad åt annan arbetstagare, med vilken överenskommelse angående arbete vid arbetsgivarens av konflikten berörda företag träffats för den tid, konflikten varar, eller för bestämd tid, ej understigande tre månader;

h) om arbetstagaren efter konflikts inträde genom uppenbar vanvård eller annorledes grovt åsidosatt honom såsom innehavare av lägenheten åvilande förpliktelser eller ock stort ordningen på arbetsplatsen.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Sigfrid Hansson, Hagman, Norman, Hage, Olovson* i Västerås, *Molander* och *Hermansson* ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

B. att motionerna II: 650 och II: 654 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Det skulle ha länt den svenska lagstiftningsmakten till heder, om den lag angående skydd mot vräkning vid arbetskonflikter, som riksdagen nu tycks vara beredd att besluta, hade genomförts för — låt mig säga — ett fyrtiotal år sedan. Då var ett sådant skydd i hög grad påkallat. På den tiden förekom det som bekant alltför ofta och stundom på det mest upprörande sätt, att arbetare och deras familjer jagades ut och bort från de bostäder, som hade upplåtits åt dem, endast därför att de hade varit med om att bilda fackföreningar eller tillsammans med sina kamrater framställt krav på bättre arbetsvillkor. De, som voro med på den tiden, erinra sig helt visst den skandalösa behandling, som ett fyrtiotal arbetarfamiljer i Mackmyra fingo röna 1906 på order av en härsklysten och trångsynt bruksdisponent och med en mäktig bolagsstyrelses gillande. Själv bevittnade jag en gång för 27 år sedan vid ett bruk i Bergslagen, hur en del andra arbetarfamiljer vräktes, bland dem tvenne gamla korpraler, som under färden bort från bruksbostäderna buro ett par ävenledes vräkta oljetryck, föreställande kung Oscar II och drottning Sofia. Naturligtvis väckte dessa vräkningar uppseende och förbittring, och det saknades ju ej heller röster som krävde, att statsmakterna skulle ingripa för att i någon mån humanisera fackföreningsfientliga arbetsgivares stridsmetoder. Men statsmakterna föredrogo att ingenting göra — att ordningsmakten fullgjorde sin plikt i enlighet med de av länsstyrelserna utfärdade vräkningsresolutionerna säger sig självt.

Näväl, tiden har inte stått stilla. Så småningom har det blivit klart för oss lite var, att vräkningar såsom påtryckningsåtgärder under föreningsrätts-

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

strider eller lönekonflikter icke böra förekomma. De ha ju också hört till undantagen under de senaste två decennierna. Detta utgör kanske en förklaring till att vi nu kommit så långt, att det varken principiellt eller sakligt sett råder någon meningsskiljaktighet mellan de politiska partierna om att en lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter äntligen stiftas. Alla tyckas nu vilja medverka till att en sådan lag kommer till stånd. Men i utskottet har tyvärr enigheten icke kunnat bevaras, när det gällt detaljerna. De meningsskiljaktigheter, som uppstått, avse närmast en av undantagsbestämmelserna i 2 §. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall regeln i 1 § icke gälla i det fall »lägenheten oundgängligen erfordras för utförande av det arbete, som åvilat arbetstagaren, eller för beredande av bostad åt den, som utför nämnda arbete, allt under förutsättning att arbetet är av beskaffenhet att ej utan synnerlig olägenhet kunna inställas under konflikten». Utskottet önskar, att denna bestämmelse skall mjukas upp på så sätt, att undantaget skall gälla »om lägenheten erfordras till bostad åt annan arbetstagare, med vilken överenskommelse angående arbete vid arbetsgivarens av konflikten berörda företag träffats för den tid konflikten varar eller för bestämd tid, ej understigande tre månader».

Det finns anledning att misstänka, att den av utskottet föreslagna bestämmelsen kommer att inbjuda till ingående av *skenavtal*, varigenom möjlighet att kringgå lagen alltså yppas. Lagskyddet kan med andra ord lätt bli illusoriskt, om utskottets förslag vinner riksdagens bifall. Därför ha mina partikamrater och jag opponerat oss mot detta förslag. Enligt vår mening har i Kungl. Maj:ts förslag nödig hänsyn tagits till arbetsgivarnas berättigade intressen.

Aberopande vår reservation ber jag därför, herr talman, att få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Tamm, Gustaf: Herr talman! Herr Sigfrid Hansson började sitt anförande med att berätta en liten saga från gångna tider, huru det då gick till. Det är ju också så, att den här frågan, om vräkning vid arbetskonflikter väl egentligen i stort sett hör till gångna tider. Enligt min uppfattning har alltså ett lagförslag på den punkt, som här behandlas, kanske inte så stor praktisk innebörd. Detta hindrar inte, att fullständig enighet i alla fall bland representanterna för alla partier har rätt inom utskottet, såsom här också vitsordades av herr Sigfrid Hansson därom, att en viss begränsning av möjligheten att erhålla vräkning vid arbetskonflikter skulle kunna lagfästas. Den enda meningsskiljaktighet, som uppstått mellan å ena sidan utskottets majoritet och å andra sidan reservanterna, som ställt sig på propositionens ståndpunkt, hänför sig till dispositionsrätten vid arbetskonflikter av vissa lägenheter, som av arbetsgivare upplåtits till arbetare på grund av deras arbetsansättning. Det är så, att propositionen och alltså även reservanterna ställt sig på den ståndpunkten, att lägenheten icke får av ägaren disponeras för en ny arbetare annat än då han kan bevisa, att han oundgängligen behöver lägenheten och inte utan synnerlig olägenhet kan undvara den. Departementschefen yttrar i propositionen, att det finnes ju vissa sådana tillfällen t. ex. då det gäller bostad åt en portvakt etc., då arbetsgivaren måste ha bostaden, eftersom han ej kan undvara en portvakt, och då kan man inte vägra vräkning om så skulle erfordras. Då bör inte den strejkande portvakten få upptaga bostaden. Samma är förhållandet i jordbruket, t. ex. då det gäller kreatursskötare. Men därutöver skulle, med den avfattning, som lagen fått i den kungl. propositionen, möta mycket stora svårigheter för ägaren med bevisningen och rent av omöjliggöra för honom — just på grund av lagens stränga bestämmelser — få även vid fullt lojalt behov rätt att disponera lägenheten. Lagrådet har också

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

på denna punkt ställt sig mycket tveksamt och bestämt avstyrkt den kungl. propositionens avfattning. I stort sett är det ju så, att propositionen ställt sig på den ståndpunkten, att arbetets innebörd av att utgöra något sorts skyddsarbete skall vara utslagsgivande för frågan, om arbetsgivaren skall äga rätt omedelbart disponera lägenheten eller ej, medan å andra sidan utskottsmajoriteten liksom lagrådet och på sin tid även bostadsutredningen ställt sig på den ståndpunkten, att det skall och bör vara arbetets art i och för sig, som är utslagsgivande, och över huvud måste därför en jordägare äga rätt att disponera bostaden, så snart denna rätt bevisligen är fullt lojal.

Det sades av herr Sigfrid Hansson och säges också i propositionen, att med den avfattning, som utskottets majoritet föreslagit av 2 § mom. e), som innehåller, att arbetaren skall vara skyldig att i varje fall avflytta »om lägenheten erfordras till bostad åt annan arbetstagare, med vilken överenskommelse angående arbete vid arbetsgivarens av konflikten berörda företag träffats för den tid, konflikten varar, eller för bestämd tid, ej understigande 3 månader», kan det uppgöras skenavtal. Utskottet säger ju också, att det är icke alldeles uteslutet, men man får väl anse, att den risken är ytterst minimal. Utskottet har i alla fall haft den meningen, att den för ägaren hårda inställning, som propositionen intager, ovillkorligen måste vid många tillfällen då verkligt lojalt behov föreligger, medföra onödigt stora svårigheter för fastighetsägarparten. Detta kan man inte vara med om, och därför har utskottet omformulerat denna punkt. Jag tror inte, att de farhågorna, att denna bestämmelse över huvud skall kunna kringgås genom skenöverenskommelser, skola komma att besannas.

Jag ber alltså för min del att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

För att undvika att upptaga tiden här i kammaren även längre fram, ber jag emellertid att nu också få nämna ett par ord om den andra punkt, där meningsskiljaktighet förekommer, nämligen mom. h). Utskottet har till detta moment, som ju gäller bestämmelserna om de förutsättningar, då vräkningsrätt skall föreligga, tillagt orden »eller ock stört ordningen på arbetsplatsen». Man har velat stryka under, att om en arbetare på ett eller annat vis bevisligen stör ordningen på platsen, bör detta vara fullt lojalt skäl, att skilja honom från sin befattning och bostad. Jag ber också få betona, att denna utskottsmajoritetens uppfattning är lagrådets. De ändringar, som av utskottsmajoriteten äro gjorda i propositionen, stå alltså i stort sett i överensstämmelse med lagrådets förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till lagförslaget i sin helhet i den utformning, som däråt givits av utskottsmajoriteten.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr Tamm gjorde gällande, att jag berättat en saga. Jag vill säga, att vad jag anförde mycket litet har med saga att skaffa. Det var en hemsk realitet, jag bringade i erinran, då jag nämnde Mackmyra och i samband därmed vräkningen av de två gamla korpralerna som exempel på vad som kunde förekomma förr i tiden. Anledningen till att jag gjorde det var, att jag önskade resa ett minnesmärke över en rättsuppfattning och en rättsordning, som lidit sotdöden — sörjd och saknad av ingen.

Beträffande det av utskottet föreslagna tillägget till mom. h) i 2 §, vill jag bara göra det påpekandet, att om en person stör ordningen på en plats och det sker på det sätt, att myndigheterna ha anledning att ingripa, är det självklart, att han får lida vederbörligt straff, och då kan det väl inte anses billigt, att han och hans familj skola därutöver bli utsatta för vräkning.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är naturligtvis för mig en glädje att konstatera, att man kommit så långt i vårt land, att man i riksdagen enhälligt utdömer vräkning som kampmedel i arbetskonflikter. Men även om jag måste anse, att den lag, om vilken riksdagen nu skall besluta, oavsett formuleringsskiljaktigheterna eller också skiljaktigheterna i det faktiska innehållet, utgör ett stort framsteg, har jag ändå vissa invändningar att göra.

Jag vill erinra därom, att den utredning, som ligger bakom detta lagförslag, har sin utgångspunkt i en faktisk arbetskonflikt, under vilken ganska omfattande vräkningar ägde rum, nämligen en konflikt mellan vissa lantarbetare och deras arbetsgivare nere i Södra Møre. På grund av de vräkningar, som då skedde, var det som man lyckades skaffa gehör i riksdagen för önskemålet att det skulle komma till stånd en lagstiftning, varigenom man om möjligt skulle söka komma ifrån vräkningsförfarande vid arbetskonflikter. Det är alltså alldeles uppenbart, att i den mån man kan påräkna — och det har man ju all anledning att göra — allmän laglydnad i vårt land, skulle självfallet även utskottsförslaget kunna anses jämförelsevis tillfredsställande. Men å andra sidan måste man ju fråga sig, varför inte utskottet kan taga en formulering, som på ett helt annat och effektivare sätt försöker förverkliga lagens syfte. Nu är jag tyvärr inte jurist, och jag törs därför inte utan vidare säga, hur domstolarna förmodligen komma att tolka t. ex. ordet »erfordras». Det står i utskottsmajoritetens förslag, att vräkningsanledning skall finnas. »om lägenheten erfordras till bostad åt annan arbetstagare» etc. Det är klart, att om detta innebär, att arbetsgivaren måste visa, att han inte åt en arbetare som han vill anställa under konflikten kan skaffa annan bostad inom rimligt avstånd från arbetsplatsen än den bostad, som innehas av den i konflikten indragne, skulle denna formulering kunna anses jämförelsevis tillfredsställande. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att utskottet avböjer uttryckligen att säga något sådant, ehuru lagrådet, som gick emot Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, anbefalldes, att man uttryckligen skulle skriva in, att förutsättningen för beviljande av vräkning var, att bostad icke inom rimlig rayon från arbetsplatsen kunde anskaffas. Hade utskottet åtminstone gått så långt som lagrådet, så hade det varit uppenbart och klart, att arbetsgivaren inte kan begära vräkning av en i konflikten eventuellt indragen arbetare för att placera en annan man i bostaden, låt mig säga bara därför att han förklarar, att han behöver bostaden. Men jag vågar inte yttra mig — i varje fall inte med säkerhet — om hur detta uttryck skulle kunna tolkas. Dock tycker jag ju, att det är ganska oförsiktigt — om man inte menar, att detta skall vara en skenlagstiftning, utan en lagstiftning, som verkligen skall ha betydelse och effekt — att man åtminstone inte tagit den formulering som lagrådet på denna punkt för sin del föreslagit, och som utgjorde ett slags kompromiss, om man så vill, ett mellanting mellan bostadsutredningens förslag och Kungl. Maj:ts förslag. Det kan ju inte hjälpas, att med denna så mjuka formulering — såvitt man inte anser, att bostadsutredningen är något slags helig ande, vars ord inte få röras utan till punkt och pricka måste genomföras, oavsett vad man tänker om innehållet — kan man ju riskera den misstanken i varje fall, att man gör en skenlagstiftning, som visserligen innebär ett moraliskt påbud, men som, därest det verkligen blir konflikt och arbetsgivaren vill anställa andra arbetare, har till effekt, att han praktiskt taget endast behöver komma och visa, att bostäderna erfordras för de nyanställda arbetare, för att vräkning skall beviljas, detta då det, som sagt, inte finns någon kvalifikationsgrund angiven för hur detta skall göras. För Kungl. Maj:t har det varit självklart, att när man skall göra denna lagstiftning, skall man se till, att den får tillbörlig effektivitet. Därför har regeringsförslaget så formulerats, att i de fall, där arbetet inte utan våda

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

kan inställas och där bostaden utgör så att säga en betingelse för arbetets utförande, skulle inte bostadsrätten för en i konflikten indragen vara garanterad. Men i andra fall skulle den alltid för begränsad period vara garanterad under förutsättning, att han betalar hyra o. s. v., det vill säga de där vanliga ting. Detta gör, att jag med allt erkännande av att man får en moralisk förpliktelse, i alla fall måste beklaga, att utskottet inte kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:t och inte ens accepterat lagrådets förslag. Nu får jag naturligtvis höra förklaringen, att man vill, att lagen skall tolkas strängare än jag tänkt, men det återstår att motivera, varför man åtminstone inte kunnat vara med om lagrådets formulering, ty denna avfattning hade i alla fall skapat några garantier för att förverkliga det syfte, som lagen dock avser att förverkliga.

Herr Tamm, Gustaf: Herr talman! Herr statsrådet stryker under flera gånger, att vad utskottet föreslagit endast skulle utnyttas i vad statsrådet kallade en moraliskt förpliktande lagstiftning. Jag ber i alla fall få hänvisa till att det inte är arbetsgivaren, som vräker, utan det är arbetsgivaren som begär att få vräkning, och det är myndigheterna, som bestämma, om vräkning får ske och utföra vräkningen. Det är alltså myndigheterna, som få taga ställning till lagens avfattning.

Herr statsrådet sade vidare, att han får säkert det svaret, att det är inte meningen, att detta skall vara en skenlagstiftning. Ja, jag anser mig nödsakad att säga, att jag lämnar det svaret, och jag fann under överläggningarna inom utskottet inte från något enda håll den meningen framkomma, att det här var fråga om något annat än att genomföra en verkligt lojal lagstiftning.

Nu påpekar statsrådet, att lagrådet föreslagit att om man godtagger utskottets uppfattning, bör man införa sådana bestämmelser, att om det inom lämplig rayon från arbetsplatsen fanns vissa bostäder, som skulle kunna användas av arbetsgivaren, så skulle man utnyttja dem i främsta rummet. Ja, det realfall, som statsrådet här nämnde och som tyckes legat till grund för propositionen är ju oss alla bekant, och behöva vi väl inte röra upp den saken nu och gå närmare in på den. Men jag tror, att en sådan uppfattning, som den lagrådet på den här punkten uttalat, är så självklar enligt denna lags bestämmelser, att jag förmodar och tror, att ingen ansvarig myndighet i vårt land kommer att underlåta att med denna lagstiftning i hand — även om den formuleras så, som utskottet föreslagit — i det stora hela taga hänsyn till vad som avses.

Jag vill till sist bara säga, att vi ha utgått från, att här gäller det två lika berättigade intressen, jordägarens eller fastighetsinnehavarens och arbetarens. Vi ha ansett, att den inställning, som propositionen har tagit varit alltför mycket betonad av benägenheten att tillvarata den ena partens, arbetarnas, intressen, och vi ha försökt — det har åtminstone varit vår mening — att skapa så mycken rättvisa som möjligt åt båda hållen. Jag tror, att vi kunna stödja oss, visst inte bara på bostadsutredningens uttalanden, utan även helt på lagrådets allmänna principiella inställning till frågan utom beträffande just det av statsrådet berörda, relativt betydelselösa tillägg och jag tror, att vi våga påstå, att vår ställning är ganska stark.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Det är ju mycket bra att avge sådana försäkringar, men nog hade det varit ett stöd för myndigheterna, då de skola tolka dessa bestämmelser, om man följt lagrådets formulering. Det är väl inte förvånansvärt, om myndigheterna, när de skola tolka denna lag, komma att säga, att eftersom utskottet inte brytt sig om att ta med den kvalifikation,

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)
som lagrådet begärde, så har utskottet tydligen inte menat, att den skulle ingå i vad som skall prövas. Det vore väl inte särskilt förvånansvärt om detta blev resultatet, sedan det påpekats till och med av en så hög juridisk auktoritet, att det behövdes en sådan tilläggsbestämmelse. Men man får ju avvakta erfarenheten på den punkten och se, hur det kommer att gå med denna fråga.

Jag vet väl, att man antytt, att regeringens förslag skulle ha en anstrykning, som inte riktigt tillgodoser själva opartiskhetskravet i en arbetskonflikt. Men, mina herrar, de flesta arbetskonflikter utkämpas i sådana fall, där bostad inte ingår i löneförmånerna. Det är alltså ett mycket ringa antal arbetsgivare, som över huvud kunna begagna sig av vräkning såsom påtryckningsmedel vid en arbetskonflikt. De flesta arbetare bo ju på helt andra håll än på arbetsplatsen. Nu har man detta specialfall, som gäller konflikter i de fall, då bostad ingår såsom löneförmån och vilka under vissa omständigheter kunna få en extra otrevlig prägel. Det är denna speciellt otrevliga prägel, som man har velat utmönstra genom denna lagstiftning. Den arbetsgivare, som låter bostaden ingå i löneförmånerna, lider ju ingen skada, jämfört med t. ex. andra arbetsgivare, om han inte har rätten att avlägsna arbetarna från bostaden, när den förutsättningen föreligger, att det kan anskaffas andra bostäder åt de nya arbetarna inom rimligt håll från arbetsplatsen. Jag kan inte alls för min del erkänna, att saken ligger till på det sätt, man velat göra gällande, utan det är helt enkelt så, att i denna lagstiftning och detta förslag — jag menar då i en mera preciserad form än utskottets majoritet gått in för — likställer man bara alla slags arbetsgivare i de konflikter, som kunna förekomma på arbetsmarknaden. Jag kan därför inte alls erkänna, att i de fall, då en arbetare har bostad som en del av lönen, arbetsgivaren skulle ha någon extra rätt att anlita ett annat stridsmedel än andra arbetsgivare i sådana situationer kunna använda.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Enligt Kungl. Maj:ts förslag, med den formulering, som 2 §, mom. 3 har fått, skulle ett verkligt bostadsskydd införas under arbetskonflikt under en tid av tre månader. Det finns emellertid en möjlighet till tidigare avhysning nämligen, därest arbetare, som anställas för utförande av arbete, som oundgängligen erfordras, inte kan beredas annan bostad än just den, som i konflikten indragen arbetare disponerar. Enligt min mening är utskottsförslagets försämring på denna punkt betydligt större än här har antytts, ty enligt detsamma behöver ej alls prövas, huruvida det arbete, som en arbetsgivare vill ha utfört, oundgängligen behöver utföras. Enligt utskottets förslag anses det tillräckligt om arbetsgivaren kan visa, att han träffat avtal med andra arbetare och att dessa behöva bostaden. Då är saken klar, och om arbetsgivaren ensam anser, att arbetet måste utföras, skall vräkning beviljas, och de arbetare, med vilka nya avtal träffats, skola utan vidare få flytta in i bostäderna.

Inom utskottet, där dessa frågor mycket ingående behandlats, har av oss reservanter anförts, att denna utskottets formulering möjliggör t. o. m. skenavtal om att vederbörande skall utföra ett visst arbete, ty det är själva överenskommelsen, som arbetsgivaren visar sig ha ingått, som avgör, huruvida vräkning kan beviljas eller icke.

Jag anser därför, att om man ens tillnärmelsevis skall uppnå det resultat, som här är mycket önskvärt — nämligen att införa ett bostadsskydd upp till tre månader, där icke arbetet är av sådan art, att det nödvändigt måste utföras — så bör man taga formuleringen i Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag, i likhet med herr Sigfrid Hansson, härmed ber få yrka bifall.

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

Herr **Tamm, Gustaf**: Jag vill bara till herr Hagman säga ett par ord.

Det är ju självklart, att det icke är fråga om andra bostäder än sådana, som en arbetsgivare vid konfliktens inträde har besatta med folk, som han har och behöver i arbete. Alltså är det självklart, att det aldrig kan bli tal om att godkänna ett skenavtal för att få in andra, utomstående personer, som man icke kan visa sig behöva i de bostäder, som man redan vid strejkens början har besatta med arbetare. I och med detta faller, tycker jag, herr Hagmans anförande till marken.

Herr **Norman**: Innan kammaren går till beslut, tillåter jag mig att återge några kloka och förståndiga ord, som återfinnas i utskottets motivering och som förefalla mig kunna vara till ledning för kammarens ledamöter vid deras röstning.

Utskottet säger sig ha den uppfattningen, »att intet bör underlåtas, som kan vara ägnat att helt utesluta användandet av vräkningsåtgärder såsom stridsmedel i arbetskonflikter». Utskottet motiverar denna sin uppfattning med mycket starka skäl och anför, hurusom dessa ingripanden drabba familjerna, hurusom de »äro ägnade att skärpa motsättningarna mellan parterna i konflikten samt att de kränka rättsmedvetandet hos vida kretsar av allmänheten».

När utskottet sagt detta och man kommer till utskottets yrkande och ser, att utskottet icke funnit det framlagda förslaget kunna i oförändrat skick antagas, drar man nästan den slutsatsen, att utskottet velat förbättra Kungl. Maj:ts förslag. Debatten har tydligt visat, att så icke är fallet.

Jag tillåter mig, herr talman, med tryck på de ord ur utskottets motivering, som jag läst upp, framhålla, att kammaren icke bör underlåta att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Hansson, Sigfrid**, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Ang. skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. (Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 46.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 267, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1936/1937 m. m.;

nr 268, med ändrat förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936; samt

nr 269, med ändrade förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m.

Dessa propositioner hänvisades, nr 267, såvitt angick det procenttal, varmed inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå, till bevillningsutskottet men i övrigt till statsutskottet samt propositionerna nr 268 och 269 till bevillningsutskottet.

Herr **andre vice talmannen**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber få hemställa, att särskilda utskottets utlåtanden nr 1, 2 och 3 i nu nämnd ordning må upptagas först bland två gånger bordlagda ärenden på onsdagens föredragningslista.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statlig exportkreditgaranti;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till låneunderstöd åt vissa egnahemsägare i Göteborgs och Bohus län;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder för den svenska sjöfartsnäringen;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till bidrag till byggande av broar jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 309, i anledning av väckt motion om broanläggning över Svinesund m. m.;

nr 310, angående anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; samt

nr 311, i anledning av väckta motioner angående fortsatt elektrifiering av statsbanorna.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i hälsovårdsstadgan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av väckta motioner om ökat skydd för frukt- och trädgårdsodlingen;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

nr 43 i anledning av väckt motion angående befrielse i vissa fall från stämpelavgift;

andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 84, i anledning av väckt motion angående vidtagande av vissa frukt- och trädgårdsodlingen berörande åtgärder; samt

nr 85, i anledning av väckt motion om utredning rörande upplåtande av statens domäner till allmänningar för friluftsliv m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 8 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1936/1937, i vad rör pensionsväsendet;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts under vissa punkter av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrad pension för sjuksköterskor med delaktighet i statens pensionsanstalt.

Om avskaffande av passviseringstvånget beträffande de baltiska länderna m. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler** som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation om avskaffande av passviseringstvånget beträffande de baltiska länderna m. m., erhöi ordet och anförde: Herr talman! Till svar å interpellation av herr Lindhagen angående vissa passviserings- och passkostnadsfrågor tillåter jag mig anförä följande. Till de uppgifter, som i interpellationen lämnats angående passviseringstvångets upprätthållande, anser jag mig böra i avseende å de baltiska länderna lägga några ytterligare upplysningar. Det är riktigt, att intet viseringstvång förefinnes mellan Estland och Danmark, Estland och Norge samt Lettland och Norge. Passviseringstvång existerar däremot mellan Lettland och Danmark, Litauen och Danmark samt Litauen och Norge. Finland har avskaffat passviseringstvånget i förhållande till Lettland och Estland men upprätthåller detsamma i förhållande till Polen och Litauen. Mellan samtliga baltiska stater och Polen existerar viseringstvång. Viseringstvång förefinnes jämväl mellan Estland och Litauen.

Frågan om avskaffande av *passviseringstvånget* mellan Sverige och de baltiska staterna — Estland, Lettland och Litauen — har under de senaste åren varit föremål för kontinuerlig uppmärksamhet från svensk sida. Under den gångna våren har ärendet ånyo upptagits till ingående omprövning, och yttranden hava införskaffats från ett flertal myndigheter. Den sålunda verkställda utredningen har icke givit sådant resultat, att jag är i tillfälle för närvarande förorda passviseringstvångets upphävande i förhållande till de baltiska staterna eller övriga i borgmästare Lindhagens interpellation omförmälda stater.

Vad sedan angår väckt fråga om *passkostnader* må erinras, att enligt nu gällande bestämmelser är utländsk undersåte skyldig att för visering av pass erlägga avgift till enahanda belopp, som det åligger svensk undersåte att gälda vid visering i Sverige av pass för resa till den utländske undersåtens hemland. Å svensk sida anlägger man sålunda icke, såsom på vissa håll utomlands, fiskaliska synpunkter på passviseringsavgifterna utan är beredd att under för-

Om avskaffande av passviseringstvånget beträffande de baltiska länderna
m. m. (Forts.)

utsättning av ömsesidighet reducera dessa huru långt som helst. I avsikt att underlätta samfärdseln länderna emellan har man jämväl i utrikesdepartementet — tyvärr utan större framgång — sökt åvägbringa överenskommelser med vissa stater rörande nedsättning av passviseringsavgifterna, resp. avskaffande av desamma. Under nästföljdet år gjordes sålunda i Riga, Reval och Kovno underhandsframställningar rörande ömsesidigt avskaffande av ifrågavarande avgifter. I Riga och Reval visade man sig emellertid icke intresserad här för. Vad beträffar Litauen kunde de inledda förhandlingarna icke heller fullföljas. En likaledes under år 1935 avlåten officiell framställning till lettiska regeringen rörande nedsättning av passviseringsavgifterna ledde icke heller till något resultat. Emellertid förefinnas utsikter för att en överenskommelse med lettiska regeringen skall kunna komma till stånd rörande avgiftsfri passvisering för turister under instundande sommar.

Herr **Lindhagen**: Jag får tacka utrikesministern förbindligast för svaret på min interpellation. Det framgår emellertid av interpellationen liksom även av svaret, att det råder en brokig omväxling i förhållandena mellan de olika länderna i detta avseende. Det är egentligen anledningen till denna brokighet, som jag hade hoppats att få reda på, men utrikesministern har icke lämnat något sådant svar, utan han har sagt, att det är tyvärr så, och man har försökt göra någonting, men det går inte.

Passviseringstvånget är ju det viktigaste och utgångspunkten för det hela. Det har, säger utrikesministern, från svensk sida ägnats en kontinuerlig uppmärksamhet åt detta tvång. Under våren i år har ärendet upptagits till ny omprövning, och yttranden ha införskaffats från ett flertal myndigheter. Den sålunda verkställda utredningen har icke givit sådant resultat, att utrikesministern är i tillfälle för närvarande förorda passviseringstvångets upphävande i förhållande till de baltiska staterna eller övriga i min interpellation omnämnda stater.

Nu är det ju så, att mellan *Estland* och Danmark och mellan Estland och Norge råder passviseringsfrihet. Då frågar sig väl varenda svensk, varför det inte också råder sådan frihet mellan Estland och Sverige. Därpå svarar utrikesministern ingenting annat än att det beror på de hörda myndigheterna att Sverige måste till skillnad från Norge och Danmark för närvarande bibehålla denna underliga skiljaktighet i skandinavisk utrikespolitik gent emot Estland. Jag skulle vilja veta vad dessa vederbörande myndigheter sagt, då det huvudsakliga innehållet i deras yttranden har föranlett utrikesministern att intaga en så pessimistisk ståndpunkt i och för umgänget med vårt grannfolk i Estland och för samlingen mellan de mindre staterna gentemot stormakternas äventyrligheter. Men det kanske anses vara hemliga handlingar, som de knappast borde vara, såvitt jag förstår. Jag tror mig känna flertalet av dessa myndigheter. När de skola yttra sig om utrikespolitiska angelägenheter, särskilt då det gäller de stater, som ligga öster och sydost om Sverige, äro de, synes mig, konservativa och hemfallna till gammalmodiga föreställningar. Jag säger detta såsom en förmodan, men det kanske finns andra grunder, som framförts i de där hemliga handlingarna. Detta gäller alltså Estland, som således, såvitt på passväsendet ankommer, förunnats ett livligare umgänge med Danmark och Norge än med Sverige.

Går jag till *Lettland* råder också mellan Lettland och Norge frihet från passvisering. Mellan Lettland och Danmark är det icke sådan frihet, och lettiska legationen har sagt mig, att man i Danmark väntar på Sverige; sedan skulle Danmark också komma. Om det finns en sådan önskan från dansk

Om avskaffande av passviseringstvånget beträffande de baltiska länderna
m. m. (Forts.)

sida, tycker jag, att vi som skandinaver skulle kunna gå Danmark till mötes. Så hade vi då också samförståndet och samfärdseln med Lettland klart som i en ask.

Slutligen ha vi *Litauen*, som är i passavseende minst gynnat från vår sida och även från andra baltiska länder, förmodligen eller åtminstone kanske därför att det har två stormaktsfronter och vi äro rädda för inblandning; man vet ju inte vad som kan hända. Ur min synpunkt är detta ett ytterligare skäl att söka samgående med det lilla hotade *Litauen* på detta område.

Nu finns det emellertid en lättnad i passviseringstvånget, som består däri, att fastän tvånget finns, får man viseringen gratis, men då råder det egendomliga förhållandet, att mellan Danmark och *Litauen* gäller en överenskommelse om att passen skola utlämnas gratis, men någon sådan överenskommelse har icke träffats med Norge och Sverige. Den där konstigheten hade jag också hoppats att få besked om, men utrikesministern har svarat med ett slutet insegel.

Men före världskriget rådde fri *samfärdsel t. o. m. utan pass i Europa* utom till Ryssland. Efter världskriget infördes *passviseringstvång* beträffande alla länder. Detta tvång har nu, såvitt det rör Sverige, upphört beträffande alla länder i Europa utom beträffande Estland, Lettland, *Litauen* samt Polen, Ungern och Balkanländerna.

Nu hade jag i min interpellation också frågat, varför mellan *Polen, Ungern och Balkanländerna* och oss inte skulle kunna råda passviseringsfrihet, och därpå synas vi nu fått samma svar, eller att ett flertal myndigheter avgivit sådana yttranden, att utrikesministern inte är i tillfälle för närvarande förordna passviseringstvångets upphävande.

Från de tre baltiska staternas beskickningar klagas över, att det fordras passvisering från svensk sida. Enligt det svar, som utrikesministern lämnat, framgår, att de åter inte är livade för att lämna viseringarna gratis, om nu viseringen skall äga bestånd. Det beror väl på, att dessa länder behöva de pengar de kunna få. Det är kanske därför, som utrikesministern säger i interpellationssvaret, att uttagandet av dessa avgifter på åtskilliga håll i utlandet betraktas såsom fiskaliska åtgärder för att öka statskassan.

Nu råder ju samma förhållande som beträffande de baltiska staterna även med avseende på *Polen, Ungern och Balkanländerna*. Jag vet själv av erfarenhet, att om man skall resa dit ner, måste man resa genom många länder och ha många passviseringar, vilket förorsakar besvär och utgifter. Om vi nu skola förbrödra oss med de små staterna här i Europa, är det därför av vikt, att vi kunna ordna så, att man utan hinder i form av sådana här avgifter kan resa också till Polen, Ungern och Balkanländerna. Vad Estland, Lettland och *Litauen* angår, är resandefrekvensen under somrarna livlig mellan de olika staterna, och de invånare i dessa tre länder, som hava tillfälle därtill, vilja gärna se Sverige och om möjligt även Norge och Danmark. Från vårt land har det ju också varit en stor emigration på sista tiden av badgäster till de där länderna på somrarna, särskilt till Estland på grund av de låga kostnaderna där. Jag var själv där år 1934, och då kunde jag konstatera, att man fick livets nödtorft mycket billigare än här. Dessa länders territorier äro inte så stora heller som vårt lands, och när man kommer till ett av dem, vill man gärna se alla tre på samma gång, men det förhindras för de svenskar, som vilja resa billigt, därigenom att de måste förskaffa sig passvisering till alla tre länderna och betala pengar för viseringen till alla tre länderna. De lettiska passavgifterna lära vara särskilt höga.

Nu har emellertid något positivt framkommit ur utrikesministerns svar på

Om avskaffande av passviseringstvangen beträffande de baltiska länderna
m. m. (Forts.)

den punkten, »att en överenskommelse med lettiska regeringen skall kunna komma till stånd rörande avgiftsfri passvisering för turister under instundande sommar».

Jag har alltså att med tillfredsställelse anteckna ett »för närvarande», och således inte den fullständiga hopplösheten. Vidare har jag att anteckna, att det ställes i utsikt, att turister till Lettland skola denna sommar få avgiftsfri passvisering. Det innebär ett ganska långsamt framåtgående i det internationella broderskapet, men det är ju i alla fall ett framåtkrypande.

Skulle inte utrikesministern nu emellertid just vid detta för ändamålet organiserade tillfället lyfta åtminstone något litet på slöjan och yppa för oss i största allmänhet vad som ligger under vederbörande ämbetsverks hinder mot utrikesministrarnas säkerligen goda vilja i det här avseendet?

Vare sig jag får svar på den frågan nu eller inte, ber jag i alla fall få tacka för det lilla, som vi fått till livs i denna ingalunda obetydliga angelägenhet. Uppmärksamheten även utåt är vorden nu mera väckt och redan det bör i sin mån kunna något påskynda det slutliga samförstånd, som dock en gång måste komma.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 150, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 4, bevillningsutskottets betänkanden nr 38, 42 och 43, andra lagutskottets utlåtande nr 54 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 84 och 85.

Anmälades och bordlades bankoutskottets utlåtande nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 201 med förslag till allmänt familjepensionsreglemente m. m., nr 245 angående överenskommelser med civilstatens och telegrafverkets änke- och pupillkassor om övertagande av kassornas rörelse m. m. samt nr 258 angående överenskommelse med statens järnvägars änke- och pupillkassa om övertagande av kassans rörelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 4.20 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.